

The Project Gutenberg eBook of Nurmeksen kapina: Historiallinen kertomus Itä-Suomesta, by Johan Albert Bergman

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Nurmeksen kapina: Historiallinen kertomus Itä-Suomesta

Author: Johan Albert Bergman

Release date: July 16, 2005 [EBook #16315]

Most recently updated: December 12, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NURMEKSEN KAPINA: HISTORIALLINEN
KERTOMUS ITÄ-SUOMESTA ***

Produced by Matti Järvinen, Tuija Lindholm and PG

Distributed Proofreaders

NURMEKSEN KAPINA

HISTORIALLINEN KERTOMUS ITÄ-SUOMESTA

Kirjoitti

J. A. Bergman

Alun perin julkaissut

Arvi A. Karisto 1916.

Tämä suomalaisen kansalliskirjallisuuden heräämiskauteen kuuluva teos ilmestyi v. 1881 nimellä "Nevalaiset". Tekijä, joka on julkaissut useita muitakin kaunokirjallisia tuotteita, käsittelee tässä tavallaan hyvin harvinaista tapausta maamme historiassa. Veronkantaja Affleekin sorrosta aiheutunut katkera mielenkuuhu Nurmeksen talonpoikien keskuudessa v. 1710 meni nimittäin niin pitkälle, että yksityisen henkilön vastustamisesta johduttiin kapinoimaan Ruotsin valtaa vastaan venäläisten apuun vedoten. Järjestymättömästä talonpoikaisliikkeestä on olemassa verrattain runsaasti asiatietoja, joita tekijä on tunnollisesti käyttänyt surullisen ajankohdan ristiriitaisuutta kuvatakseen.

Bergmanin pikku romaanilla on vieläkin merkitystä alkuperäisessä tarkoituksessaan, historian kansanomaisessa esittämisessä. Toiselta puolen se nyt itse on siirtynyt historiaan, kuvastaen niitä

nuoren kansallisen sivistyksemme kevätpäiviä, jolloin suuret ulkomaiset mestarit ensiksi antoivat vaikutelmia alkavalle kaunokirjallisuudellemme. Walter Scott on siten tuntuvasti saanut määrätä tämän romaanin henkilövalintaa ja muuta sommittelua; tapaamme latinaa rakastavan pedantin, noita-akan ja muita skotlantilaisen suurmiehen vakauttamia piirteitä. Mutta tekijän ansioksi tulee, että hän on kyennyt kaiken luomaan kotoiseen sävyyn, ja joskaan hänen tuotettansa ei sovi arvostella kirjallisuutemme nykyisen korkeimman tason mukaan, havainnee tavallinen lukija "Nurmeksen kapinan" sekä miellyttäväksi että opettavaiseksi, kansalliseksi kertoelmaksi, jolla on sekä omaperäistä että kirjallishistoriallista mielenkiintoisuutta.

I

Vanhan sepän luona.

Vähän luoteeseen päin Savonlinnasta, nykyisessä Säämingin pitäjässä, asui tämän kertomuksen tapahtuma-aikana vanha seppä nimeltä Jaakko Nevalainen. Hän oli nyt seitsemänkymmenen vuoden ikäinen. Miehuutensa päivinä oli hän ollut sotamiehenä ja sittemmin hoitanut jotakuta pikku virkaa Savonlinnassa[1]. Niitä aikoja hän aina ylpeydellä muisteli. Nyt oli hän häätynyt maaseudulle. Tuon tuostakin sai hän kuitenkin kuulla jotain linnasta, johon Suomen pieni, urhoollinen sotaväki etelästä päin oli vetäynyt, sittenkun Viipuri ja Käkisalmi olivat antautuneet venäläisille. Vanhuksen ainoa poika, näet, palveli tässä sotaväessä ja sai silloin tällöin luvan käväistä vanhaa isäänsä tervehtimässä. Isä uteli pojaltaan kaikkea mitä tämä tiesi ja arveli sodasta, ja kun vanha Jaakko sai kuulla jonkun vähemmän suotuisan uutisen, polki hän lattiaa puujalallansa ja huusi: "kaikki on h—ssä".

[1] Nimittäin sennimisessä linnoituksessa, joka perustettiin v. 1475.

Vanhan Nevalaisen vaimo oli miestänsä kymmentä vuotta nuorempi. Heillä ei ollut muita lapsia. Heidän luonaan nähtiin kuitenkin kaksi kaunista nuorukaista, poika ja tytär, kumpikin nuoruuden kukoistavassa keväässä. Poika oli vanhan Jaakon veljenpoika, joka oli oleskellut setänsä luona osittain opissa, osittain huviksensa. Nuori neitonen, Anna, oli Nevalaisen vaimon sisarentytär, joka orpona asui tätinsä luona. Näitä nuorukaisia vanhukset suuresti rakastivat, ja etenkin Matleena-mummo — näin nimitettiin Nevalaisen vaimoa — toivoi nuorukaisista lemmentumman avulla pariskuntaa. Mutta nuori mies — Juhana — ei näyttänyt olevan kovinkaan suuressa vapautensa menetyksen vaarassa. Kun Matleena kuvaili hänelle Annan sävyisyyttä, siisteyttä, kauneutta ja kunnollista mielenlaatua, niin nuori Juhana myönsi tuon kaiken; mutta kun Matleena sitten pukki häntä kylkeen, sanoen: "noh! mitä sitten muuta tarvitsee?" — näytti Juhana hämilliseltä, murahti jotakin, otti lakkinsa ja meni ulos. Silloin vanha mummo kädet puuskassa jupisi: "Ei Jaakkoa kenenkään tarvinnut kylkeen tokaista. Hm! Eihän poika liene johonkuhun muuhun silmäänsä iskenyt?"

* * * * *

Muutamana iltana syyskuun puolivälissä v. 1710 astuskeli vanha Jaakko kiihkeästi edestakaisin pienoisessa kamarissaan; Matleena istui kamarin eteisenä olevassa pirtissä kangasta kutoen, ja Anna kehäsi. Juhanaa alettiin jo kaivata; hän oli tavallista pitemmän ajan ollut ulkosalla. Anna vilhui silloin tällöin levottomasti ovea kohden, odottaen sitä avautuvaksi ja Juhanan suopeita kasvoja ilmestyviksi esille. Mutta alkoi jo hämärtää, ilta kului, eikä Juhanaa vain kuulunut.

Vanha Nevalainen oli ulkomuodoltaan kunnioitusta herättävä. Harmaa, rinnalle ulottuva parta, raikas hipiä, leveät hartiat ja kirkkaat silmät tekivät arvokkaan sotilaallisen vaikutuksen, ja soturi olikin vanha Nevalainen kaikesta sydämestään. Hän rakasti hehkuvasti isänmaatansa, nyt sodan, nälän ja taudin rasittamana, eikä ollut se mies ukolle mieleinen, joka uhui toivottomasta tilasta. Jos joku olisi antautumisesta hiiskunut, hän varmaankin olisi saanut kokea vanhan Jaakon oikean käden pontevuutta.

Jaakko asteli edestakaisin kamarissaan, kuten sanottu. Hänen levoton kopistelunsa ja äreä ääni, jolla hän silloin tällöin jupisi jotakin itseksensä, osoittivat hänen mielteensä joutuneiksi ikävälle tolalle.

"Lempo vieköön", ärähti vanhus ääneen ja löi nyrkkinsä pöytään, jonka ohitse hän juuri kulki, "tämä on häpeällistä! Isänmaa jätetään kuin leipäpala nälkäiselle koiralle, jottei tämä kimppuun tarraisi. Ei Kaarle-kuningas niin tekisi, jos hän olisi likempänä! Seitsemänkymmentä vuotta olen näillä kahdella silmällä nähnyt maailmaa ja sen menoa, mutta moista surkeutta, kehnoa petollisuutta, rahanhimoa ja leväperäisyyttä en, lempo soikoon, ole nähnyt Suomenniemellä. Se on tosi!"

Vanhus otti pöydältä kaljahaarikan, veti siitä itseensä aimo siemauksen ja alkoi taas mitellä lattiaa.

"Onkohan mahdollista, mitä Suvantolan Aappo minulle äsken kertoi? Voipiko uskoa, että semmoinen mies, joka Jumalan pyhää sanaa kansalle julistaa ja aina pyhäisin rukoilee Kaikkivaltiaan suojelusta valtakunnan hallitsijalle ja hänen perheellensä, että semmoinen mies saattaa yllyttää kansaa luopumaan Jumalan asettamasta esivallasta ja antautua ryssän alamaiseksi? Missä on sen miehen omatunto? Tai kunnia? Jos joku toinen kuin pyhä mies sen tekisi, niin luodin totta maar hänen aivoihinsa lennättäisin, mikäli häntä lähelle pääsisin. Mutta Jumalan sanan julistaja — rovasti — onko Jumalakin nyt ruvennut meitä sortamaan?"

Näin tuumi vanhus. Samassa ovi avattiin, ja Juhana astui sisään.

Vastatulleen olisi ennemmin luullut etelän lapseksi kuin pohjolassa kasvaneeksi. Mustat suortuvat ympäröivät hänen poskiaa, jotka tavallisesti olivat luonnostaan kalpeat, mutta milloin vähäininkin mielenliikutus nuorukaista elähytti, punastuivat ne kauniisti. Pitkät silmäripset varjostivat nuorukaisen kauniita, tummansinisiä silmiä. Otsa oli kaita ja valkoinen, nenä suora, suu ikäänkuin luotu puheellaan viehättämään kuulijaa.

Juhanan oleskellessa setänsä luona oli jäykkä vanhus muodostanut nuorukaisen mielipiteitä melkoisesti omiensa kaltaisiksi. Jaakon innokas isänmaanrakkaus ja kiivaus maan vihollisia vastaan kyti myöskin nuorukaisen rinnassa, ainoastaan vähemmän jäykässä muodossa. Ja luonnollistahan tämä olikin. Päiväkaudet sai Juhana kuulla setänsä saarnaavan mielipiteitään, ja nuorukaisen sydän oli avoin kaikkinaisille yleville vaikutelmille.

Kun vanha Jaakko näki Juhanan, kirkastui hänen synkeä muotonsa silmännähtävästi. Hän lausui: "Tulitpa oikeaan aikaan! Olen sinua jo kaivannut, poikani!"

"Tapasin erään kotoseudultani tulleen matkustavaisen ja siten tulini viipyneeksi tavallista kauemmin", selitti Juhana.

"Kotoseudultasi; vai niin. — Siellähän — no niin", — keskeytti Jaakko puheensa, "en tahdo vielä puhua huhuista, joita kuulin. Sinä olet niitä harvoja, miltei ainoa, jotka oivaltavat tunteitani. Isänmaallisen miehen pelkkä näkeminen virkistää mieltä monin verroin paremmin kuin hurskaat laverrukset välttämättömästä kohtalosta. Äsken sain kuulla uutisia, jotka panivat sappeni kuohumaan. Nyt alan asettua, kun näen, että toki vielä on oikeita ihmisiä maailmassa. Poikani! Ruutia pitää olla miehessä, muutoin hän on kuin ukontuhnio, joka puristettaessa pemahtaa ilmaan hajuttomana savuna."

Vanhus hengähti hetkiseksi ja alotti taas:

"Olen minäkin ollut vaaran hetkellä mukana, sen tiedät. Silloin olivat asiat alusta loppuun toisenlaiset kuin nyt. Yli puoli vuosisataa on jo kulunut siitä, kun olimme Warsovan edustalla. Me tappelimme kuin jalopeurat kolme päivää ja voitimme. Mutta olipa meillä siihen aikaan erilainen komento, ja itse Kaarle X matkassamme. Nykyajan sota on minusta kuin leikkiä vain, verraten niihin aikoihin. Ihmiset ovat muuttuneet. Uskothan sen, Juhana?"

Nuorukainen nyökäytti päätänsä.

"Mutta olkootpa asiat miten tahansa", jatkoi vanha Nevalainen, "niin tulee meidän kuitenkin rakastaa tätä maata ylitse kaiken, lähinnä Jumalaa, hoitakoot sen asujamet sitä hyvin tai huonosti. Ja ryssää vastaan me sodimme viimeiseen veripisaraan asti."

Nuorukainen katseli hajamielisesti puhujaa.

"Mikä perhana sinua vaivaa?" ärähti vanhus ja astui Juhanaa kohden. "Onko joku onnettomuus tapahtunut? Kerro!"

"Setä", sanoi Juhana hitaasti. "Minä pyydän saada lähteä kotiin."

Vanha Nevalainen astui kaksi askelta taaksepäin ja katseli ällistyneen nuorukaista. "Siis hänkin on kuullut", jupisi Jaakko, jatkaen ääneen:

"Kotiin! Olet siis kyllästynyt oloosi täällä. No eipä kummaa: vanhan Jaakon jaarituksia olet jo saanut kuulla niin usein, että olet niihin tuskaantunut. Sinä olet nuori; eihän siis tuo ole mikään ihme. Ei suinkaan."

Vanhan Jaakon oli työläs lausua viime sanojansa, niin murheelliselta tuntui hänestä, että ainoa, joka häntä kunnioitti ja ymmärsi, nyt hänet hylkäisi.

"Hyvä setä", sanoi Juhana, joka myös tuli liikutetuksi, "en suinkaan ole teihin kyllästynyt; aina olen

mielelläni kuullut teidän opetuksianne enkä voi niitä koskaan unohtaa."

"Mikä sitten onkaan syynä pyyntöösi?" sanoi vanha Nevalainen.

"Ajat ovat levottomat ja sota silmämme edessä", haastoi Juhana. "Sen vuoksi tahtoisin vielä käydä tervehtimässä vanhempiani, ennenkun on ehkä myöhäistä. Sitäpaitsi on vaarallisia vehkeitä tekeillä Nurmeksessa."

"On siis totta mitä kuulin", sanoi vanha Jaakko. "No, siinä tapauksessa päätöksesi on oikeutettu. Mutta — kuinka voin sinutta tulla toimeen? Sinä olet auttanut minua ammatissani ja ollut parhaana seurakumppaninani. Aikoisitko kauankin viipyä kotonasi?"

"En varmaan tiedä", vastasi Juhana.

"Ja sitten tulisit takaisin luokseni?" kysyi vanhus hitaasti.

"Jos en siellä voisi ruveta ammattiani harjoittamaan, niin luultavasti tulisin. Vaan jos voin, niin olenhan mielelläni lähellä vanhempiani", selitti Juhana.

"Totta kyllä, ja luonnollisesti", sanoi hajamielisesti vanha Nevalainen, josta ilmoitus tuntui vähemmän tervetulleelta.

Nevalaisen vaimon tulo keskeytti nyt jo muutenkin jäykistyneen keskustelun. Hän tuli käskemään illallisaterialle.

Pöydässä istuttiin hyvän aikaa äänettöminä. Vihdoin vanha Nevalainen pari kertaa rykäistyään lausui:

"Ikävän uutisen olen saanut kuulla. Rakas Juhanamme aikoo nyt lähteä luotamme."

"Todellako?" kysyi Matleena, katsellen suurilla silmillä ensin miestänsä, sitten Juhanaa.

"Aivan todella", vakuutti Jaakko.

Anna oli ensin punastunut, sitten hän äkkiä kalpeni. Kyyneleet tunkeusivat väkisin hänen silmiinsä, jotka hän suuntasi alaspäin, salatakseen liikutustansa.

"Ja mihin on aikomuksesi mennä?" kysyi Matleena-mummo Juhanalta.

"Kotiin", vastasi Juhana. "Tahtoisin tavata vanhempiani, ennenkun sota puolelta tai toiselta tekee esteen."

Seurasi äänettömyys. Vanhukset olivat alakuloisina Juhanan päätöksen johdosta.

Ja Anna? — Hänen rinnassaan riehui tunne, jota hän nyt enää tuskin voi muiltakaan salata. Niinkuin muinoin Karthagon mainio kuningatar, aaltojen ajeleman Aineiaan jouduttua hänen valtakuntaansa, rakastui urhoon ja kauhistuksella sai kuulla tämän erkanevan hänen läheisyydestään: eipä toisin Annakaan nyt vastaanottanut sanomaa Juhanan lähdöstä. Hänen sydämensä syvimmissä pohjukassa piili nuorukaisen kuva ylväänä ja kirkkaana kuin toivon tähti. Ja nytkö se oli sammuva? Kunpa hänellä olisi edes ollut jokuakaan peruste toivoon, että Juhana hänestä piti! Mutta tämä ei ollut millään lailla osoittanut hellempää tunnetta neitoa kohtaan. Anna oli levollisesti kärsinyt tämän näennäisen kylmäkiskoisuuden. Eihän Juhana kuitenkaan ollut häntä mitenkään loukannut! Ja hän oli toivonut, että heidän välinsä vielä muuttuisi, — että joku arvaamaton tapaus herättäisi nuorukaisen rinnassa vastarakkauden tunnetta.

"Sinä olet vakaa päätöksessäsi lähteä?" tiedusti vielä vanha Nevalainen.

"Niin olen", vastasi Juhana, "ja toivoakseni ette päätöksestäni pahastu".

"En voi sinua kieltää lähtemästä", lausui Jaakko, lisäten: "Tuo, muijani, parasta olutta pöytään. Juokaamme lähtömalja rakkaan veljeni pojan kunniaksi."

Matleena teki kuten käsketty oli. Vanhan Nevalaisen silmiin kohosivat kyyneleet, kun hän nosti oluthaarikan ja joi.

"Minä olen jo korkeassa iässä", lausui Jaakko, "enkä tiedä, kauanko Herra enää suopi minun elää. Ehkä nyt viimeisen kerran näen sinut, poikaseni. Kuule siis vanhan setäsi muistutus! Ole aina vilpitön. Rakasta isänmaatasi enemmän kuin omaa henkeäsi! Sinä olet joutuva koetukseen. Kummallisia vehkeitä kuuluu sieltäpäin, jonne aiot lähteä. Niin häpeällisiä ne ovat, etten voi niitä mainita. Niitä tulee sinun estää; jos ei sana auta, niin on työ tarpeeseen. Sinun pitää estää. Ja sinä teet sen. Sen vuoksi lieneekin tuo lähdön halu sinussa syntynyt. Tämä usko minua lohduttaa. Jumalan siunaus olkoon

muassasi."

Nyt noustiin illallispöydästä. Vielä istuttiin jonkun aikaa pakinoimassa. Juhana katseli kaipauksella kaikkea ympärillään. Pienetkin huonekalut olivat nyt hänen mielestään tavallista suuremman arvoisia. Vanha Nevalainen astuskeli edestakaisin, jupisten itsekseen jotakin, mistä kukaan ei voinut saada selvää. Hän ei ollut ensinkään hyvällä tuulella. Anna hyöri korjaten pois ruoan pöydältä ja pannen evästä huomisaamuksi Juhanelle. Neito oli kaunis nähdä kuin vasta puhjennut ruusu. Silloin tällöin tipahti kyynel hänen silmistään eväspussiin, ja se lohdutti Annaa, että edes jotakin muistoa hänestä joutuisi Juhanan matkaan.

* * * * *

Vihdoin käytiin levolle. Kaikkien uni oli vähemmän tyydyttävä, mutta erittäinkin Anna pysyi valveilla. "En voi häntä unohtaa", valitti neito ja painoi päänsä kyynelten kostuttamaa pielusta vasten. "Voi, jos joku muu saa hänet omakseen! Onneton se neito, joka vie minun lemmittyäni! — Mutta väärin teen! En tahdo hänelle onnettomuutta toivoa. Eläkööt he onnellisina — ja kauan — ja kaukana minusta... Tahtoisinpa nähdä sen neidon, joka hänet voipi itseensä suostuttaa. Ei! Parempi etten näe enkä kuule mitään. Minä tahdon kuolla pois näistä ahdistavista oloista."

Näin riitaiset ajatukset ajelehtivat Annan sielussa. Kun aamurusko kultaili itäistä taivaan rantaa, nousi Juhana virkeänä vuoteeltaan. Hän lausui hellät hyvästit vanhuksille, joita aavisteli tuskin enää näkevänsäkään. Sääliden puristi Juhana Annan kättä. Tämä näytti jotensakin reipastuneelta. — Tien haarassa kääntyi Juhana vielä katsomaan taaksensa. Tuolla seisoi kolme hänelle rakasta henkilöä: harmaapäinen, ylväs rautio ja hänen kunnioitettava vaimonsa, jonka tasaista luontoa Juhana piti suuressa arvossa, ja tuolla seisoi myös punaposkinen, mustasilmäinen, kahdeksantoistavuotias tyttönen, kuumeisella innolla silmäillen kohta tien haarassa näkyvistä katoavaa nuorukaista. Kyyneleet kohosivat Juhanan silmin; hän otti lakin päästään, heilautti sitä ilmassa ympäri hyvästelyksi... Vielä hetkinen, ja nuorukainen oli hävinnyt tienhaaran taakse.

II

Rovasti.

Karjalassa olivat olot tähän aikaan hyvinkin kurjat. Näillä mailla hyvin tunnettu majuri ja kruunun verojen kantaja Simo Affleck rasitti jo ennestään köyhää kansaa kiskomisillaan. "Ilkeyksistään ja väärinteostaan mainiona hän vieläkin elää kansan taruissa", lausuu muuan historioitsija. Karjalan raukoilla rajoilla hän sai melkein rauhassa harjoittaa ilkitöitään. Hallituksella oli kylliksi muuta huolehdittavaa, ja se ei suinkaan voinut panna pahaksi, että veronkantaja oli ankara, sillä rahaa tarvittiin, ja sitä oli vähän. Itselleen oli majuri koonnut melkoisesti tavaraa Kiteellä, Pielisissä ja Nurmeksessa oleviin hoveihinsa, Suorlahteen, Lieksaan, ja Hovilaan. Niinpä Hovilassa arvioidaan olleen omaisuutta 5000 taalarin arvosta.

Kauan oli rahvas näillä seuduin kärsinyt majurin väkivaltaisuutta. Vihdoin sen maltti loppui, ja se ryhtyi kaikenlaisiin vastustuspuuhiin. Kuitenkaan ei tämä vatarinta olisi suurta merkinnyt, ellei se olisi saanut kannatusta taholta, jolle Suomen kansa ainiaan on tottunut luottamuksella katsomaan: kirkolta. Ja tämä kannatus oli mitä omituisinta laatua. Se ei yllyttänyt kansaa vähempään kun Venäjän avulla hankkimaan pelastusta rasittajansa ikeen alta.

Muutamana syyskuun aamuna vaelsi Nurmeksen pitäjässä kaksi miestä maantietä eteenpäin. Toinen näistä oli elänyt jo ohi parhaan miehuutensa ijän. Tummansinertävä sarkatakki ja samankarvaiset housut olivat hänen pukunansa. Päässä oli kupera, musta huopahattu, kädessä vankka keppi ulkomaan puusta; kepin ylipäätä koristi hopeahulikki, jossa oli luettavana omistajan nimikirjaimet P. H.

Tämä mies oli Pielisten senaikuinen rovasti, Pietari Haerkepaesus.

Enemmän kuin rovasti olisi hänen seuralaisensa vetänyt katsojan huomiota puoleensa. Edellisen muodossa ja käytöksessä ilmeni se vakavuus ja maltti, jolla etevämpi tavallisesti osoittaa ylemmyyttensä alhaisemmalla henkisen edistyksen asteella olevaa kohtaan. Jälkimäinen koetti vilkkain liikkein ja äänensävyänsä vaihdellen elävästi esitellä jotakin asiaa. Rovastin kumppani oli rokonarpinen, lyhyenlanta mies. Hänen karsaaseen katsovat silmänsä välähtelivät tuhkatieheään kuin särmikäs jalokivi valoa heijastellessaan. Se vilkuttelu oli pahaenteistä, kylmää kuin päiväpaisteen kimmellys iljangoilta. —

Tätä miestä muuten pidettiin suuressa arvossa terävän järkensä ja myöskin varakkuutensa vuoksi, ja nurmeslaiset erittäinkin suosivat Yrjö Sormuista Affleckin ankarimpana ja vaarallisimpana vastustajana näillä mailla.

"Sanoit kansan ällistyneen kuulutuksen johdosta?" kysyi rovasti ikäänkuin heräten syvistä mietteistä.

"Niin", virkkoi Sormuinen. "Lisänä vaikutti sekin, että kappalaisen poika, Eerikki maisteri, luki sen vapisevalla äänellä, milloin punastuen, milloin vaaleten. Tsaari Pietarin nimi jäi häneltä puoleksi kurkkuun. Toisin tässä varmasti edistyttaisiin, jos te, kunnianarvoisa herra rovasti, saarnaisitte meidät irti tästä surkuteltavasta alamaisuudesta, semmoisen vallan alta, joka ei meitä jaksu suojella."

"Ajattelematon tosiaan olin, kun niin tärkeän toimen uskoin nuoren pojan tehtäväksi", myönsi rovasti. "Mutta en luule asiain vielä hukassa olevan. Sanoithan useankin jo olevan taipuvainen uuteen tuumaan?"

"Sanojeni takana seisovat Karjalainen, Ikoset, Nyyrinen, Sykkö ja Tikka", luetteli Sormuinen. "Kyllä tappuroita on, kun tulta saadaan."

"Entä Nevalainen?" kysyi rovasti.

"Sipo Nevalainen!" hymähti Sormuinen halveksivasti. "Mitäpä hän meistä huoli, tuo hurskas, isänmaallinen mies! Hän oli mennyt ulos kirkosta, kun kuulutus luettiin, tietysti ollakseen hovilaisille mieleen, sillä Björn Finne oli kirkossa."

"Mitähän hovilaiset tästä kuulutuksesta ovat arvelleet?" kysyi rovasti.

"Ne ovat pitäneet sitä hullutuksena, tyhjänä unelmana", sanoi Yrjö.

Veri kuohahti kirkonmiehen aivoissa. Hän kohotti keppinsä, heilutti sitä ja lausui: "Tyhjänä unelmana! Sata vuotta takaperin, viisikymmentäkin vuotta sitten olisi tämä ollut haavetta. Mutta nyt se ei ole unelma. Aika on tullut, hedelmä on kypsä, ja niinkuin kylvetään, saadaan niittä."

Yrjön silmät välähtivät, ja hän katseli mielihyvällä rovastin uhkaavaa muotoa. Hengennies jatkoi:

"Rakas isänmaamme on ehdottomasti kykenemätön vastustamaan uutta valtaa, joka kasvaa idässä. Jos meidän puolustajamme arvaisivat oikean etunsa, niin eivät turhaan sälyttäisi sodan kuormaa jo ennestään rasitetun maan hartioille. Jos isänmaansa puolustaja on kiitettävä, on kaksin kolminkertaisesti kiitettävä se, joka johtaa pois sodan kauhut maastaan, pelastaen tuhansia kuolemasta ja hädästä."

"Kristillinen ajatus!" vahvisti Yrjö Sormuinen.

"Minä tunnen sydämessäni", sanoi Haerkepaesus, "että armon Herra korkeudessa on valinnut minut, alhaisen käskynhaltijansa, hankkimaan teille pelastusta. Toiselta puolen teitä ahdistaa sota ja nälkä, jopa ruttokin, toiselta Affleck, Karjalan Antikristus. Olette siis kahden tulen välissä. Asema ei ole vain tukala, vaan suorastaan mahdoton sietää."

"Aivan oikein", virkkoi Sormuinen, joka ihmetellen kuunteli rovastin sujuvaa puhetta.

"Siitä ei siis ole kysymystä, että tuumamme olisivat epärehellisiä tai moitittaviakaan", vakuutti rovasti. "Tiedän että ne moniaiden silmissä siltä näyttäivät. Mutta heistä ei tarvitse välittää. Kyllä minä otan kaikki nuhteet osalleni. Kiittämättömyys on tavallista maailmassa. Siksi paljon olen historiaa lukenut. Olenpa samalla myös lukenut useasta kansasta, joka huonon hallituksen sijalle on ottanut uuden."

"Ja meidän hallituksemme on tosiaankin huono", sanoi Sormuinen. "Missä se meitä auttaa? Asettaa vain mitä kelvottomimman päällikön johtamaan väkeämme ja kiskoo meiltä viimeisenkin äyrimme, ylläpitääkseen päätöntä armeijaa."

"Puhut aivan totta", yhtyi rovasti. Hetken mietittyään hän lisäsi: "Ei! Tämän surkeuden pitää loppua. *Minä* saarnaan tulevana pyhänä."

Taaskin Yrjön silmät välähtivät. "Kunnianarvoisa herra rovasti! Minä uskon varmaan, että kun kansa kuulee teidän sille selittävän sen etuja —"

"Ja oikeuksia", lisäsi rovasti.

"Niin juuri; minä uskon että kun *te* selitätte perusteet uuteen toimintaan, niin kansa yksimielisesti suostuu ehdotukseen."

"Toivokaamme niin", sanoi rovasti. "Minä tarjoan heille pelastusta. Jos ovat sen tarpeessa, niin se lienee heille mieleen. — Kas, kuka tuolla tulee noin kiiruusti?"

"Tuomas Turuinen", sanoi Yrjö. "Muutoin vakava mies. Mikä hänet on noin touhuseksi saanut?"

Tulija kohotti kunnioittavasti lakkiansa, nähdessään edessään korkeasti oppineen rovastin.

"Sinä näytät liikutetulta", lausui Haerkepaeus, katsellen vastaantulijaa tarkkaavasti. "Kerro minulle, mikä on mielesi rauhaa häirinnyt. Minun velvollisuuteni on, jos mahdollista, lohduttaa kärsiväisiä."

"Oi, herra rovasti, näitä kurjuuden päiviä", päiviteli Turuinen, "joiden vertaisia en vielä koskaan ole nähnyt. Tuskinpa vihollinen lie niin inhottava kuin ne, jotka pakosalla olevan kuninkaan käskyjä muka toimittavat. Aamulla olin mies melkoisissa varoissa; nyt, herra rovasti, ovat multa vieneet miltei puolet omaisuudestani. Niitä verikoiria, niitä verikoiria! Suokaa anteeksi, että näin kristitöntä mielialaa kannan, mutta kostonhimo vallitsee sydäntäni."

"Ystäväni", lausui rovasti suopealla äänellä, "sinä näytät hyvin rauhalliselta mieheltä ja olet kai siksi tunnettukin. Paljon arvatenkin olet kärsinyt, ennenkuin mielenmalttisi on loppunut. Eivät nekään, jotka ovat olleet tunnetut kristitystä mielenlaadustaan, ole voineet hillitä vihaansa, kun ovat nähneet vääryyttä harjoitettavan; sen todistaa raamattu. Sinun kuohumustasi en siis ensinkään voi ankarasti tuomita."

"Armollinen herra rovasti", haastoi Turuinen, "te olette totinen seurakunnan paimen, joka sitä puolustatte villipetoja vastaan. Vaan meillä talonpoika-raukoilla ei liene muu neuvo tarjona kuin kärsiväisesti odottaa parempia aikoja."

"Kärsiväisyydellä on rajansa", virkkoi Haerkepaeus. "Ei Luoja ole meitä ainoastaan kärsimään luonut. Hän on meille suonut vapauden, ja jos sen ansaitsemme, niin ei tarvita orjina olla, joskaan ei esivalta olisi oma."

"Aivan niinkuin arvoisa herra rovasti sanoo", lausui Sormuinen. "Emmehän orjiksi voi olla aiottuja."

"Mutta miten voidaan pelastusta saada?" kysyi Turuinen.

"Etkö ollut kirkossa?" kysyi Sormuinen.

"En voinut päästä. Vaimoni oli kipeä", vastasi Turuinen.

"Etkös ole kuullut kuulutuksesta?" kysyi rovasti.

"Sanottiin siellä maisterin höpisseen jotakin ryssästä, — jota ei hän eikä seurakunta ollut ymmärtänyt", lausui Turuinen.

"Se poika-tomppeli", jupisi rovasti, lisäten ääneen: "Hän ei osannut asiaa selittää. Mutta hän oli kuitenkin oikeassa. Meidän täytyy ruveta ryssän kanssa liittoon."

"Liittoon?" kysyi Turuinen ällistyen. "Onkohan se suotavaa?"

"Se on ainoa keino pelastukseemme", vakuutti rovasti.

"Mutta venäläinen on meitä aina vainonnut. Esi-isämme ovat aina heitä vastaan taistelleet", sanoi Turuinen.

"Eipä niinkään", väitti Haerkepaeus. "Kun muinoin ruotsalaiset tahtoivat tyrkyttää kristinoppia karjalaisiin, tekivät nämä liiton Venäjän kanssa."

"Voi niin olla", sanoi Turuinen. "Mutta" —

"Ei mitään muttaa", sanoi Sormuinen. "Rovasti tuntee nuo asiat paremmin kuin sinä."

"Aivan varmaan; sen myönnän", kiiruhti Turuinen sanomaan.

"Jos haluat sietää hovilaisten kiristykksiä, niin siedä", lausui Yrjö.

"Me muut rupeamme vastarintaa tekemään ja saamme apua Venäjältä."

"Minä en aio enää sietää mitään, kun vastarintaan voin nousta. Jos venäläiset meitä auttavat, niin rupean minäkin liittoon", lausui Turuinen.

"Asia on päätetty", sanoi rovasti. "Pyhänä tulee uusi uskollisuuden vala vannottavaksi kirkossa. Puhuttele sitä ennen tuttaviasi ja tule heidän kanssaan kirkkoon. Asettukaa saarnastuolin läheisyyteen."

"Minä teen niinkuin käskette, arvoisa herra rovasti", sanoi Turuinen.

"Voipihan sinuun luottaa?" tivasi rovasti terävästi silmäillen Turuista.

"Tuomas Turuinen ei ole koskaan sanaansa syönyt", vakuutti talonpoika vakavasti.

Nyt oli ehditty pappilan kujan kohdalle. Rovasti jätti hyvästi toverinsa ja läksi kujaa astelemaan. Sormuinen ja Turuinen jatkoivat matkaansa.

"Tosiaankin rovastilla on puhetaitoa", kiitti Sormuinen.

"Oikein sanot", myönsi Turuinen. "Puolessa tunnissa olen muuttunut enemmän kuin viidessäkymmenessä vuodessa."

Rovasti ei mennytkään kappalaispuustelliin, jossa pastori Samuli Jockman poikansa Eerikin kanssa häntä hartaasti odotteli saadaksensa kuulla, olisiko Haerkepaeus mahdollansa voinut peruuttaa viimepyhäisen hairauksen. Rovasti poikkesi muutamalle polulle, kulki sitä hyvän matkaa, tuli pienoisen puron luo, jonka yli hän meni, nousi puron törmää ylös ja astuskeli vieläkin taipaleen metsätietä. Vihdoin hän seisahtui mökin eteen.

"*Etiam infimae sortis homo potentissimis quandoque officia praestare potest*"[1], jupisi pyhä mies, joka oli hyvin perehtynyt latinankieleen, niinkuin papit yleensä siihen aikaan. Sitten hän kolmasti kolkutti oveen.

[1] Alhaisinkin olento voi joskus tehdä palveluksia mahtavammille.

Ovi avattiin, ja ulos kurkisti akka, joka varmaankin veti vertoja Louhelle. Yläleuasta pisti esiin yksi hammas, alaleuka oli aivan hampaaton. Musta, vanukkeinen tukka riippui hartioille. Hänen muotonsa ei ollut viikkokausiin tullut likempään tuttavuuteen veden kanssa. Yllään oli akalla keltainen hame, joka oli paikkoja täynnä. Yläruumista ympäröi sininen nuttu, ja päässä oli tulipunainen huivi, likainen ja repaleinen. Akka oli päällepäätteeksi silmäpuoli ja siis täydellisesti "*anus horrida*"[1], niinkuin Haerkepaeus jupisi hänet nähdessään.

[1] Kauhea akka.

"Jumalan rauha, Horman Malla", lausui rovasti akalle, joka syvästi kumarrellen viittasi puhujaa astumaan sisälle. Toinen ei halunnut viittausta noudattaa, vaan istuutui kivelle mökin edustalle.

"Mikäs armollisen rovastin on johtanut minun alhaisen oveni eteen?" kysyi Malla.

"Tarvitsen apuasi", sanoi Haerkepaeus.

"Se on teille aina tarjona. Minä olen köyhä akka-parka ja palvelen mielelläni mahtavia, joilta saan jonkun rovon", lausui Malla.

"Kukin elää virastaan", virkkoi Haerkepaeus, ja hänen suunsa vetäysi tuokioksi kummalliseen hymyyn. Hän jatkoi: "Sinulla on suuri valta ihmisten taikauskon vuoksi. Nyt sinun pitää ilmestyä ennustajana, — puhua merkeistä taivaalla ja maassa, nähdä vanhan vallan onneton loppu ja uuden vallan onnellinen alku. Tämän ennustaa tuo nykyisin idän taivaalle ilmestynyt tähti, jonka on sanottu tämänvuotista ruttoa ilmoittaneen. Pane kaikki kykyisi liikkeelle."

"Uskallanko kysyä, mikä on aikomuksenne, herra rovasti?" uteli Malla.

"Jos tiedän sen, niin voin paremmin suorittaa tehtäväni."

"Minä tahdon meille paremman esivallan", kertoi Haerkepaeus. "Venäjän mahtava tsaari, jolla kuuluu olevan rikkautta kosolta ja jonka mahtavuus on suosta lumonnut näkyviin komean Pietarin kaupungin, hän on sopivin hallitsijamme, ja hän voi varjella meitä vihollisten hyökkäyksistä paremmin kun Ruotsin nykyinen hallitus. Kun tulemme uuden vallan alle, saat sinäkin, Malla, hohtavia hopeakolikoita kosolta vaivoistasi. Tuossa aluksi, jos olet minulle avullinen."

Rovasti veti povestaan vehreän silkkipussin, jonka silmukkojen läpi kuulti rahaa.

Mallan silmä välähti. Hän ojensi laihan kätensä ja lupasi:

"Minä palvelen teitä kuin ruumis sielua, sen takaan Jumalan nimessä."

Taaskin ilmaantui rovastin huulille kummallinen hymy, joka piankin katosi.

"Tässä on rahat", lausui hän. "Laita niin, että kohta kuulen toimistasi."

Näin sanottuaan lähti rovasti taas astumaan, jättäen Mallan ihaillemaan saalistaan. Mutta vielä palasi

rovasti mökille ja virkkoi noidalle: "Sipo Nevalaisen luona sinun erittäinkin pitää käydä ja panna kaikki kykysi liikkeelle, saadaksesi hänet yhtymään tuumiimme. Tämä on tärkeätä, sillä täällä on puolue, joka pitää arvossa tuon kopean talonpojan mielipiteitä ja käyttää niitä ohjeenaan."

"Hänen luoksensa riennän huomisaamuna", lupasi noita.

"Mene jo tänään", esitti rovasti. "Mitä tänään voi tehdä, ei pidä huomispäiväksi lykätä."

"Aika on tällä erää sopimaton", esteli Malla. "Huomenna on täysikuu, silloin menen."

"Tee miten parhaiten sopii", sanoi rovasti ja läksi taas astumaan, jupisten: "Meillä on kummallakin vaikutuslana ihmisten usko, mutta vähemmän vapaasti tuo noita liikkuu opintojensa nojassa kuin minä. Sehän onkin sentään luonnollista. Hän julistaa taikauskkoa, minä uskoa."

III

Ryöstö.

Korkealla mäellä, ei kaukana Pielisjärven rannasta, oli muhkea rakennus, jonka omisti Nurmeksen tähän aikaan mahtavin talonpoika, Sipo Nevalainen. Talo oli kauniilla paikalla, josta näkyala oli vieläkin kauniimpi. Pielisjärven aallot miellyttivät silmää, jos kaakkoon katseli; pohjoisessa oli kaunis laakso, jonka toisella puolen maa kohosi vuoreksi. Vuoren rinteellä kasvoi rehevää koivumetsää. Koillisessa siinsi vuoria, ja lounaassa sekä lännessä näkyi osa Pielisjärven perukkaa. Kun aamu- tai ehtooaurinko kultaili näitä seutuvia, olivat ne peräti ihania, ja Nevalainen ei suinkaan vähäksi laskenut tätä puhdasta luonnon sulouden nautintoa.

Luokaamme nyt silmäys tähän mieheen, jolle kertomuksessamme kuuluu johtava sija.

Sipo Nevalainen oli puolivälissä kuudettakymmentä siihen aikaan, jolloin tässä kerrotut kohtaukset tapahtuivat. Hänen reipas ryhtinsä ei olisi tätäkään, ei suinkaan korkeata ikää antanut aavistaa: ainoastaan korvallisilta harmahtavat hiukset osoittivat, että niiden kantaja jo oli elämänsä jälkiosaan kerinnyt. Nevalaisen leveällä otsalla näytti ajattelevaisuus majailevan. Hänen harmaansinertävät, läpätunkevat silmänsä olivat tavallista edempänä toisistaan, jolla omituisuudella kreikkalaiset kuvanveistäjät luomuksissaan ilmaisivat mahtipontisuutta ja johtajakykyä. Kun mielenliikutukset Nevalaista häiritsivät, kävi hänen otsansa tummansinertäväksi, ikäänkuin uhkaava ukonpilvi olisi siihen asettunut. Alahuuli oli vähän etenevämpi ylähuulta, minkä omituisuuden tavallisesti sanotaan osoittavan itsepäisyyttä. — Nevalaisen käytöksessä ilmeni aina arvollisuutta; hänen puheensa oli sattuvaa ja lyhyttä. Hänen luonteensa oli voimakas, mutta samalla haaveksiva. Usein vaipui hän mietteisiin, joista ainoastaan joku ulkonainen vaikutte hänet irtautti. Äkkiä hän silloin palautui mielikuvituksen avaroilta aloilta todellisiin oloihin, täynnä intoa ja voimaa.

Nevalainen oli varsin tunnollinen; erittäinkin vääryys ja sorto saivat hänen sappensa kiehumaan. Hän katsoi ihmisen arvoa alentavaksi, että näitä paheita esiintyikään ihmisten parissa. Hän ei koskaan ollut niitä harjoittanut eikä suvainnut niitä muillakaan. Tämä herkkätuntoisuus tuli suuresti vaikuttaneeksi Nevalaisen vastaiseen kohtaloon.

Luonnollista oli, että Sipon haaveksiva luonne hyvin suosi yksinäisyyttä. Usein istui tuo iso, roteva mies muutamalla kunnaalla kotitalonsa lähellä ajatuksiin vaipuneena. Olisipa luullut jonkun jättiläisen vartioivan kumpuun kaivettuja aarteitaan, kun näki Sipon silmää rävyttämättä katselevan Pielisjärven pintaa ja sitä ympäröiviä metsiä. Välistä hän seurasi taivaan rannalla liitelevää lintua niin kauan ja niin etäälle kuin sitä eroittaa voi. Kun se vihdoin katosi näkyvistä, huokasi Nevalainen, koska hänen mielikuvituksensa, jossa tämän linnun liitelemine herätti ajatuksen vapaudesta ja rajattomuudesta, näin ehkäistiin lennossaan.

Nevalaisen vaimo, Katri, oli miestänsä kuutta vuotta nuorempi. Hän oli erittäin tasainen luonnostaan, aivan kuin luotu tyyneydellään siloittamaan Sipolle elämän vaivaloista, epätasaista tietä. Sipo hyvin tunsikin tämän ja piti vaimoan suuressa arvossa. Katri oli nuoruudessaan ollut kaunotar, ja vielä nytkin kangasti tuo nuoruuden viehättävä kukoistus hänen muodossaan, niinkuin iltarusko suloisesti, vaikkapa heikommalla hohteella, valaisee yön helmoihin vaipuvia maisemia. Neljä lasta oli tällä onnellisella pariskunnalla ollut, joista lukijalle jo tuttu Juhana oli nuorin ja paraiten tuli äitiinsä. Tätäkös vanhemmat hellin silmin katselivat! Jo useat kerrat oli ollut kysymyksenä lähettää Juhanelle sana tulla

sedän luota kotiaan. — Juhanan kaksi vanhempaa sisarta olivat kuolleet jo lapsuudessaan. Veli oli seppänä Rautalammilla.

* * * * *

Oli ihana syyskuun aamu. Rasvatyynenä loisti Pielisjärven pinta auringon valossa. Portaillaan seisoi avopäin Sipo Nevalainen ja hengitti mielihyvällä raikasta aamuilmaa. Hän oli juuri neuvonut muutamaa renkiään töistä, jotka olivat tehtävät pellolla. Hetken seisottuaan portailla meni Sipo sisälle. Katri tuli häntä vastaan. He kävivät pirtin takana olevaan kamariin eineelle.

"Olen tänään onnellisempi kuin pitkään aikaan", haastoi Sipo. "Tuntuupa niinkuin huolet olisivat unohtaneet Nevalaisen olevan olemassa."

"Rakas Siponi", lausui Katri, "kuinka iloitsenkaan siitä, että olet näin tyytyväinen! Suokoon Luoja, että tätä onnellisuutta kestäisi pitkän aikaa."

"Niin, toivotaan", lausui Nevalainen. "Ajat ovat tosin rauhattomat, mutta maltilla ja viisaudella voi paljosta pahasta päästä."

"Arvatenkin", sanoi Katri; "viisaudellasi olet saanut aikaan sen, että hovilaiset eivät vielä sanottavasti ole meitä ahdistaneet. Tuskin onkaan ketään muuta, joka ei valita väkivaltaa luonansa tapahtuneen."

"He ovat ehkä itse syyvät siihen", arveli Nevalainen.

"Minkäpä väkivallalle tekee?" lausui Katri.

"Väkivaltaa ei pitäisi tarvita kärsiä, jos ei tahdo", sanoi Sipo painavasti. "Hovilaiset ymmärtävät sen, että minä en semmoista kärsisi, ja siinä lienee salaisuus, miksi he eivät minua häiritse."

"Mutta, hyvä Sipo, varuillaan saa kuitenkin olla", pelkäili Katri. "Olen kuullut huhuja, että he aikovat käydä täällä, kopean Nevalaisen luona."

"Älä pelkää, Katriseni. He eivät Sipo Nevalaista suututa", vakuutti Sipo.

"Mitäs ne pedot eivät uskalla?" virkkoi Katri. "Tikalta ja Syköltä ovat eilen vieneet lehmän kummaltakin ja lyöneet Sykön vaimoa otsaan seipäällä, kun hän koetti heitä estää."

"Tämä on häpeällistä", sanoi Sipo, ja hänen otsalleen ilmaantui hetkeksi tuo uhkaava pilvi. "Älkööt nurmeslaisia liioin ärsytelkö! Kohta lähenee koston hetki."

Juuri viime sanat lausuttuaan hän kuuli pirtin oven aukenevan. Hän astui kamarista pirttiin ja näki Horman Mallan.

"Jumalan rauha", tervehti Malla, viekkaasti vilhuen yhdellä silmällään. "Olen tullut luoksesi selittämään tuon idässä loistavan tähden merkitystä."

"Noita-raukka", lausui Sipo, "käy muita pimittämässä. Minä en halua selitystäsi kuunnella."

"Sipo Nevalainen", vakuutti noita, ojentaen kuivettunutta ruumistaan eteenpäin, "Horman Malla ei tyhjiä lörpöttele. Idässä kasvaa uusi valta, niinkuin tuo tähti kaunis ja voimakas. Siitä sukeutuu meidän valtamme."

"Tulevaisuus on meille tuntematon", sanoi Sipo. "Kaikkivaltias sen määrääpi, vaan eivät semmoiset, jotka pääsiäisaattona vuokraavat itsensä paholaiselle."

"Mutta minulle on tulevaisuus tunnettu", huudahti noita. "Ennenkuin päivä on laskenut, olet sinä, Sipo, onneton mies, ellet tahdo kuulla ehdotustani — ruveta liittoon Venäjän kanssa; siten voit pelastua onnettomuudesta."

"Minä ajattelen vielä samoin kuin äsken", lausui Nevalainen. "Mene muiden luo etujasi tarjoamaan."

"Anna kuitenkin edes ropo köyhälle akalle", pyysi noita.

"Nyt en siihenkään suostu, ehkä vasta", epäsi Sipo kärtyisästi.

"Ylpeä Nevalainen, muista! Ropoa et antanut köyhälle akalle. Saatpa vielä enemmänkin antaa niille, jotka eivät apuasi tarvitse. Hahhahhaa! Malla tuntee tulevaisuudenkin, sen kohta saat nähdä."

Noita meni. Hänen ilkeä naurunsa soi pitkän aikaa Sipon korvissa. Mutta vihdoin tuli hän taas entiselleen ja alkoi levollisesti Katrin kanssa puhella Juhanasta. Tämä aine oli Katrille kaikista

mieluisin, ja kohta olivat vanhukset yhtä onnellisia kuin ennen Mallan tuloa.

Päivä oli jo puolissa, kun Katri kujalle katsastaen lausui Sipolle:
"Kas, ketä tuolla tulee? Kahdet kärryt. Nyt ajavat hilasta sisään.
Kiiltävät napit yhdellä miehellä takissa! Jumala armahtakoon,
hovilaisiahan nuo ovat!"

Katri oli säikähdyksestä mennyt kalpeaksi. Sipo lohdutti häntä tyvenesti, sanoen ettei mikään vaara nyt uhannut, ja astui sitte tulijoita vastaanottamaan kartanolle.

Tänne oli saapunut kolme miestä. Kiiltävänappinen oli majurin lähin uskottu, Pietari Jessenhaus, jota talonpojat nimittivät Jästihanskaksi. Hän oli lyhyt, laiha mies, jonka muodossa kuvastui rautainen lujuus. Harvat hiukset peittivät sivulta hänen kaljua päätään; nenä oli iso, silmät harmaat ja terävät. Jessenhaus oli Nevalaisen kanssa samanikäinen.

Toinen tulleista oli Björn Finne, entinen Pähkinälinnan nimismies. Finne oli punaverinen, punapartainen, roteva ja lihava mies, lystikäs puheissaan ja tavoissaan; ylitse kaikkea maan päällä hän rakasti ryyppyjä, jos ne näet eivät olleet aivan mietoja. Viinapäissään teki hän usein häiriötä veronkannossa, ja Jessenhaus harvoin uskalsi antaa Björnin yksikseen ryhtyä virkatoimiin. Muutoin oli Björn hyväsydäminen, ja nurmeslaiset surkuttelivat, että niin siivo mies oli niin ilkeään palvelukseen joutunut. Björnin siivous oli luonnollisesti kuitenkin vain suhteellista.

Kolmas tulijoista oli hoikka, pitkä mies, rahvaalle kaikista hovilaisista vastenmielisin, sillä hän peijasi yleisöä konnankoukuilla ja kavaluudella. Hän ja ankara Jessenhaus olivat yhdessä vastine Affleckille, joka itseensä yhdisti kummankin palvelijansa pää-omituisuudet. Tämä kolmas — henkiherra Rietrikki Arnkijl — oli jo harmaapäinen, vaikka hän vasta oli puolen vuosisataa elänyt. Hänen silmänsä olivat isonlaiset ja kellertävät, nenä punottava. Hieno, harmahtava parta ympäröi arvoisan henk herran kasvoja.

Näin olivat nyt kaikki Hovilan veronkantajat lähteneet Sipoa tervehtimään, sillä tätä retkeä pidettiin tärkeänä ja sen päättymistä epä tietoisena. Tavallisesti vain yksi tai kaksi näistä veronkantajista oli matkassa — Affleck itse ei ollut nykyisin Nurmeksessa, hän oli pari päivää sitten mennyt Kajaaniin ja muistuttanut siitä, että kaikki menisivät Nevalaisen luo. Jos eivät asiat kävisi hyvin, (jota hän ei siltä tahtonut peljätä), asettaisi hän ne kyllä oikeaan Kajaanista palattuansa.

Kun Nevalainen oli tullut kartanolle, lausui hänelle Jessenhaus: "Me olemme tulleet luoksesi, Nevalainen, kantamaan sitä lisäveroa, joka kuninkaallisesta käskystä nyt tulee Suomesta kerättäväksi."

"Minä tervehdin teitä", sanoi Sipo. "Niinkuin Björn Finne tietää, olen minä maksanut veroni; jos nyt uutta vaaditaan, niin olen siihenkin maksuun taipuva, kun saan kuulla ja nähdä sen kuninkaallisen käskyn."

"Me tiedämme", lausui Arnkijl, "että sinä, Nevalainen, aina olet valmis uhraamaan tavaraasi kärsivän isänmaan eduksi. Sen vuoksi et nytkään vastusta tätä lisäveroa, jota ainoastaan varakkaammat suorittavat. Ajat ovat huonot, mutta kuitenkin totinen isänmaan ystävä mielellään rientää auttamaan kurjaa Suomenmaata, jonka kohtalo toki piakkoin tulee paremmalle kannalle; sen olemme saaneet luotettavalta taholta kuulla."

"Minä olen tosiaankin isänmaan ystävä", sanoi Nevalainen, "ja sen surkea tila surettaa minua enemmän kuin monta muuta. Olen myös valmis uhraamaan varoistani isänmaan alttarille, kun niiden näen sinne joutuvan. Mutta tämä veronkanto tuntuu minusta vähän kummalliselta. Pyydän siis saada nähdä kuninkaallisen kirjeen."

"Sinä epäilet siis rehellisyyttämme?" murahti Jessenhaus.

"Suokaa anteeksi, että olen tullut epäileväksi", sanoi Sipo, "mutta nykyaikaan kuulee puhuttavan semmoisistakin veronkannoista, jotka kirjoitetaan rästiin kaksinkertaisina, jos ei maksaja heti voi niitä suorittaa. Mutta se sinään. Pyydän saada nähdä sen kirjeen."

"Kuule, Sipo Nevalainen", sanoi Jessenhaus terävästi, "tämmöistä kohtelua eivät kuninkaan käskynhaltijat ole tottuneet kokemaan hänen alamaisiltaan. Punnitse sanasi, ennenkuin puhut, ettet jälestä kadu."

"Minä olen jo aikoja sitten tottunut ajattelemaan mitä puhun", vastasi Nevalainen. "Mutta niin kauan kuin maassa sanotaan oikeutta olevan, saa kukin itseänsä puoltaa."

"Oikein puhuttu", myönnytti Björn, jota Nevalaisen arvokas käytös ja puhe suuresti miellyttivät, "mutta eihän tässä nyt oikeutta rikotakaan. Sinä maksat, ja me eroamme hyvässä sovussa."

"Niinpä selität tätä seikkaa kuin paholainen raamattua", sanoi Sipo naurahtaen ja jatkoi sitten kääntyen Jessenhausiin: "Jos saan nähdä kirjeen, jossa veron suuruus on määrätty ja kuinka laajasti sitä tulee kantaa, niin suostun maksuun."

"Ja jos meillä se kirje nyt onkin taskussa", sanoi Jessenhaus vihasta väristen, "ja jos emme katsoisi olevamme velvollisia sitä näyttämään kaikenmoisille uppiniskaisille ja hävyttömille alamaisille: etkös sitten maksaisi?"

"Koska olette noin avoin puheessanne, niin olen minäkin suora. Minä ymmärrän, että tämä vero jääpi omaan taskuunne, koskette voi sitä perustaa laillisesti, ja siinä tapauksessa en aio maksaa", kieltäysi Sipo.

"Meidän täytyy siis omin luvini periä saatavamme", lausui Arnkijl.

"Saatavanne!" naurahti Sipo.

"Niin juuri, saatavamme", sanoi Jessenhaus. "Sinä saat nähdä, että tosi on edessä."

Nyt veronkantajat alkoivat astua talon portaita kohden, ikäänkuin mennäksensä sisään.

Nevalainen kiiruhti heidän edelleen, puikahti äkkiä ovesta sisään ja pani sen säppiin. Ryöstäjät jäivät oven taakse seisomaan; heiltä oli pääsy teljetty.

Mutta hovilaiset olivat siksi tottuneet tällaisiin kohtauksiin, etteivät tästä ymmälle tulleet. Björn Finne sieppasi porstuasta kaksi sapilasta, joilla hän pönkkäsi oven, niin ettei voinut sisäpuolelta tulla ulos. Sitten asettuivat Björn Finne ja Arnkijl, kumpikin pistooli kädessä, kartanolle, ja Jessenhaus riensi ottamaan kärryistä rautakangen ja siirtyi aitan luo, jonka oven hän parilla kangeniskulla halkaisi.

Hän vei kaksi kärryistä tuomaansa säkkiä aittaansa, täytti ne viljalla ja kantoi ne sitten takaisin.

Pirtin ovea kohden kuului sille aikaa ryntäyksiä, mutta se ei myöskin myöskin.
Äkkiä kajahti pyssynlaukaus. Nevalainen oli akkunasta ampunut Jessenhausia, juuri kun tämä asetti säkin kärryihin. Luoti suhahti veronkantajan korvan juuritse tallin seinään.

Veronkantajat kiiruhtivat nyt pois, koska odottivat toistakin laukausta. He olivat jo ehtineet kujan suuhun, kun Nevalainen löi akkunaa rikki ja hyökkäsi pihalle. Viha oli hänen muotonsa muuttanut oudoksi. Tuuli heilutteli hänen hiuksiaan ympäri ohimoita, joissa pullistuneet suonet näyttivät, mikä kiihoitus nyt teki luonteeltaan rauhallisen talonpojan aivan raivostuneeksi. Hän kohotti oikean kätensä rosvoja kohden ja uhkasi kähisevällä äänellä: "Vuoroin vieraisa käydään! Vielä tulee sekin aika, jolloin ette soisi tehneenne näin."

IV

Rovasti jatkaa tointaan.

Kohta sen jälkeen kun hovilaiset olivat käyneet ryöstöretkellään Nevalaisen luona, levisi siitä huhu kulovalkean nopeudella ympäri seurakuntaa. Itsekukin aavisti, että Nevalainen ei tuota väkivaltaa antaisi anteeksi ja varmaankin tuntuvalta tavalla koettaisi kostaa hovilaisille.

Ehtopuolella samana päivänä, jona ryöstö oli tapahtunut, tuli Sormuinen käymään Nevalaisen luona. Nämä kaksi miestä eivät viime aikoina olleet eläneet aivan sovussa. Edellisen rajua luonnetta ja vallanhalua oli jälkimäiselle varsin vastenmielinen. Olipa heidän välillään puoli vuotta takaperin ilmi torakin syntynyt; useat kyläläiset olivat olleet läsnä ja pitäneet kuka Nevalaisen, kuka Sormuisen puolta. Mutta vastoinkäyminen yhdistää enemmänkin eroavaisia luonteita kuin yllämainitut, ja niin kävi nytkin. Yhteinen vihollinen on välistä parempi liittjä kuin pintapuolinen sovinto. Näin arveli itseksensä Sormuinen, suunnatessaan askeleensa Nevalaisen taloon, eikä hän erehtynytäkään käsityksessään.

Päivä oli Sipolta kulunut hitaasti. Hän oli miettinyt montakin keinoa, miten kostaa hovilaisille, ja vihdoinkin tullut siihen päätökseen, että yleinen rynnäkö Hovilaan oli sopivin. Väkivalta oli väkivaltaa vastaan asetettava. Tällaisen rynnäkö voi erittäinkin nyt toivoa onnistuvan, kun majuri itse, joka oli tunnettu kelpo päälliköksi, oli Kajaanissa. Kun Hovila oli valloitettu, jakaisi talonpoikaisjoukko keskenään ne tavarat, jotka sinne olivat kootut, ja täten kukin saisi osaksi omansa takaisin.

Veronkiskureille tuomittaisiin joku sopiva rangaistus, jonka perusteella voisi toivoa, etteivät he senjälkeen enää nurmeslaisia häiritsisi.

Näin mietiskeli Nevalainen. Kun Sormuinen oli häntä tervehtinyt ja *onnitellut* tapahtuneesta, "koska se teko oli avannut Sipon silmät ja täten tuottanut oivan jäsenen siihen liittoon, joka hankki kosta hovilaisille", ruvettiin nyt yhdessä tuumin miettimään keinoja koston saavuttamiseen.

Hetken kuunneltuaan Sipon ehdotuksia muistutti Sormuinen: "Veikkoseni, sinä olet mielestäni liian hätäinen. Kosta tahdomme. Mutta meidän tulee niin varustaa itsemme, ettemme voi joutua tappiolle."

"Aivan niin", myönsi Nevalainen, "ehkä olen liian kiihtynyt. Senpävuoksi on hyvä, että teräväjärkinen ja tyyni mies on neuvottelemassa kanssani. En tahdo voida järkeäni hallita; se huutaa myötäänsä: kosta!"

"Se on oikeuden ääni", sanoi Yrjö, ja hänen silmänsä välähtivät. "Niin minäkin aina ajattelen. Mutta minussa ei leimua kulovalkea, vaan sydämessäni palaa kirkas tuli, joka yön pimeydessä johtaa ajatukseni niinkuin majakka kosta kohti. 'Valvo, valvo!' huutaa minussa ääni; 'kun vihamiehesi nukkuvat, valvo; kun he ovat matkalla, seuraa heitä hiljaa, varovasti, ryntää heidän niskaansa ja riistä heiltä omaisuus ja henki. Tee heidät aina levottomiksi, että he unestaankin kavahtavat kuuntelemaan, eikö Sormuinen ole läheisyydessä.' Semmoinen on kostonhimoni: ei leimahteleva, vaan tyven ja sitkeä."

"Sinä tosiaan osaat vainota!" lausui Sipo. "Oi, tulkoon se henki minuunkin! Minä olen heitä suvainnut, vaan taivas on varmaan sen vuoksi minua rangaissut."

Ovi avattiin, ja Sykkö astui nyt sisään. Tämä mies, joka oli saanut äsken kärsiä hovilaisten väkivaltaa, oli Venäjän Karjalasta kotoisin. Hän oli jonkun aikaa sitten muuttanut Suomen puolelle, täällä harjoitellut pienoista kauppaa ja koonnut itselleen pikku omaisuuden. Hän oli erittäinkin oppinut kunnioittamaan Nevalaista tämän vilpittömän ja tasaisen kohtelun takia.

"Ne hävyttömät, ne hävyttömät!" jupisi Sykkö sisään tullessaan ja vetäisi vasemman käden sormilla läpi ruskean partansa. "Ah! mie en olisi uskonunna, että näin voidaan käyttää itseään Suomessa! Kyll' meilläki toisess' Karjalass' virkamiehet ottavat saatavans', vaan he ymmärtävät sen ottaa niin, ettei maksaja siitä pahastu. En maar minä rupee täällä olemaan, kun tämmöistä joka päivä rupee näkemään; minä lähden kotipuoleeni. Sen tulin nyt sanomaan, että Sykkö lähtöö rajan taa. Jätä sieki tää kurja maa ja tule mukaan. Suuressa arvossa olet luonamme."

Niin puhui Sykkö Sipo Nevalaiselle. Tämä käski vieraan istuutua penkille ja levähtää; nyt mietittiin juuri, miten hovilaisille voitaisiin kosta heidän ilkitöistään.

"Sykkö", sanoi Nevalainen, "sinä olet saanut kärsiä viattomasti väkivaltaa niiltä, jotka muka ovat kuninkaan käskynhaltioita näillä seuduilla. Kun sinua on aivan syyttömästi kiristely, olisit nyt valmis lähtemään pois maastamme, vähintäkään koettamatta saada kosta pahantekijöille. Se ei käy laatuun. Me olemme miehiä; sen tahdomme kohta näyttää. Jos kotiasi palaisit, asiain tällä kannalla ollen, luulisivat kaikki, että huono on tämä maa, jossa ei väkivaltaakaan edes koeteta vastustaa. Ei! Ensimmäinen kosto ilkityöntekijöille, ja sitten vasta sopii muuta ajatella. Karjalan suuri suku on tottunut oikeuteen, ja häpeäpä olisi, jos Ruotsin puoleen kuuluva osa siitä saisi kärsiä enemmän väkivaltaa kuin toinen."

"Mutta nyt ei hallitus jouda oikeutta meille jakamaan", pahoitteli Sykkö. "Sillä on täysi työ sodasta."

"Jos ei hallitus jouda, niin tahdomme itse sen tehdä", sanoi Nevalainen.

"Jos voimme", mutisi itsekseen Sykkö, jonka rohkeus ja luottamus oikeuteen ylipäänsä ei ollut kovin suuri.

Ulkoa kuului jalkojen kopinaa, ja sieltä tulivat Turuinen, Karjalainen sekä Samuli Ikonen.

"Jopa viimein Sipokin sai nähdä, mitä hovilaisilta saa odottaa", huudahti Karjalainen, pitkänlainen, hyvin liikkuva ja puhelias mies. "Nyt alkavat koko pitäjän talolliset olla koeteltuja."

"Ja nyt on meidän vuoromme käydä koettelemaan", sanoi Yrjö Sormuinen. "Miehet! vapauttamme on tallattu, ja sitä emme aio suvaita. Ylös puolustamaan oikeuksiamme!"

"Polttakaamme noiden paholaisten pesä poroksi", huusi Ikonen.

Paksu ja tyynimielinen Turuinen, johon myös yleinen into alkoi vaikuttaa, lausui vakavasti: "Minä suon noille veronkiskureille niin paljon pahaa kuin ajatella voin. Mutta mikäs on paras keino päästä pyrintöjensä perille? Mitäs sanotaan liitosta Venäjän kanssa?"

"Minä uskon", sanoi Nevalainen, "että me ominkin voimin saatamme rangaista hovilaisia, ja siten onkin kunniamme suurempi".

"Minä olen toista mieltä", selitti Yrjö Sormuinen. "Jos tahdomme kostomme täydelliseksi, niin on liitto se keino, joka epäilemättä vie meidät päämäärään. Meidän hyökkäyksiämme voidaan ehkä torjua, sillä Affleck saa sotilaita avukseen, ainakin jonkun satamäärän, mutta jos me olemme tehneet liiton, niin saamme apua siltä vallalta, joka ymmärtävän arvelun mukaan kuitenkin vihdoinkin pääsee voitolle. Ainoastaan hupsu voi enää luulla, että Ruotsi jaksaa tässä kohden pitää puoliaan Venäjää vastaan, jos ei se saa apua muualta; apua taasen ei näy tulevan."

"Oikein ja hyvästi lausuttu", sanoi Karjalainen.

"Mutta tuosta liitosta voisi tulla meille haittaa semmoista, jota emme voi aavistaa", arveli Nevalainen. "Ja onkohan aivan oikein ryhtyä liittoon isänmaan vihollisen kanssa?"

Hän oli juuri virkkanut nämä sanat, kun rovasti Haerkepaesus astui sisään.

"Tässä tulee mies, joka voi sinulle selittää liiton merkityksen", sanoi Yrjö, jonka silmät välähtivät, kun hän näki arvoisan rovastin. Kaikki nousivat paikoiltaan ja kumarsivat kunnioittavasti. Tovin hengähdettyään haastoi rovasti:

"Minä sain kuulla, että Hovilan miehet taaskin ovat väkivaltaa käyttäneet, ja tällä kertaa on se kohdannut miestä, joka arvonsa vuoksi ei voi mitenkään suvaita, että oikeutta näin poljetaan. Affleck on manannut esiin myrskyn, joka nyt alkaa olla korkeimmillaan. Pielisjärven rantamaiden asukkaat ovat vuoron jälkeen saaneet kokea mitä hävyttömintä, mitä julminta kohtelua mieheltä, jonka pitäisi kiittää kansaa siitä, että se nurkumatta uhraa viimeisenkin roponsa huonosti puolustetun isänmaan eduksi. Kristillinen mieliala voi paljon kärsiä, mutta sietämiselläkin täytyy olla rajansa. Jumalan armo on suuri, ja joskin Hän on Suomen kansaa kurittanut sen synneistä, niin on hän sille myöskin suonut oikeuden elää vapaudessa eikä orjana. Yöt, päivät olen isänmaan kurjaa kohtelua ajatellut. Pimeä on nykyisyys, valitettavasti näyttää tulevaisuuskin pimeältä. Meitä uhkaa idän mahtava kansa. Jos rauhakin solmitaan, niin kohta taas raivoo sota rajoillamme, sillä tätä makupalaa ei Venäjä hevillä aio jättää. Äärettömästi saa kansa nähdä kurjuutta tämän vuoksi; asemamme tekee maamme alituisiksi riitakapulaksi. Ainoa ja turvallisin keino on, niin uskon, ruveta liittoon Venäjän kanssa. Joku arvelee: se ei lie oikein tehty; Venäjähän on vihollisemme. Siihen minä vastaan: Oliko Ruotsi ystävämme, kun sen miehet, miekka toisessa ja risti toisessa kädessä, nousivat rannoillemme? Eikö vielä vuosisata ja toista kulunut sen jälkeen, kun Varsinais-Suomi oli kristitty, ja hämäläiset pitivät ruotsalaisia verivihollisinaan? Ja karjalaiset vielä pitemmän aikaa vastustivat heidän maahansa lännestä tunkevaa vihollista, vieläpä tekivät liiton novgorodilaisten kanssa, torjuakseen ruotsalaisia maastaan. Olen ihmiskunnan vaiheita tutkistellut ja nähnyt, että ystävydestä ei kansojen välillä ole puhumista. Se, joka on voimallinen, valloittaa voimattomat tai ainakin pysyy vapaana. Mutta jos kansamme edelleen pysyy niin verrattain harvalukuisena kuin nyt, täytyy sen liittyä toiseen, voimallisempaan. Tässä tulee nyt kysymykseen, jaksako Ruotsi meitä puoltaa Venäjää vastaan. Minä en sitä usko. — Mutta tuolla liitolla on vielä toinenkin puoli, ja se varmaankin elähyttää teitä enemmän kuin vastamainitut mietteet. Me emme voi toivoa lievitystä kohtaloomme, joskin sota loppuisi, niin kauan kuin Affleck saa elämöidä näillä seuduilla. Hän saa milloin tahansa sotaväkeä puolustamaan kruunun tavaraa muka, ja me emme voi hänen ilkitöitään estää. Mutta jos Venäjältä käväisee täällä kolme-, neljä-, viisisataa miestä, niin täytyy Affleckin pötkiä tiehensä. Maksamme mielellämme tästä avusta kohtuullisesti; sitten menevät Venäjän miehet takaisin maahansa, ja me elämme edelleen sen hallituksen alla, joka meitä jaksaa suojella."

Talonpojat olivat tarkkaan kuunnelleet rovastin puhetta. Ei hisaustakaan kuulunut pirtissä, kun nuo painavat lauseet tulvivat rovastin huulilta. Hänen lopetettuaan nousi Yrjö Sormuinen vastaamaan:

"Läsnäolevien puolesta kiitän kunnianarvoisaa herra rovastia noista pontevista sanoista, jotka ovat meidän kunkin mieleen juurtuneet herättämään uutta toivoa ja elinvoimaa. Me iloitsemme siitä, että meidänkin oikeuksiamme näinä siron aikoina valvoo semmoinen mies, jota kaikkien täytyy kunnioittaa hänen tietojensa ja älynsä takia."

"Latinalainen sanoo: *Ad communem utilitatem confer, quantum potes*", virkkoi Haerkepaesus. "Se on suomeksi: Tee mitä voit yleiseksi hyödyksi."

"Tämä liitto on siitäkkin syystä meille etuisa, että kun venäläiset tulevat näille maille, niin meidän ei heidän ystävinänsä tarvitse peljätä mitään kosta", sanoi Karjalainen.

"Ja vieläpä voimme toivoa itsellemme liitosta muitakin etuja", arveli Ikonen.

"Ja minä puolestani", sanoi Sykkö, "pitäisin sen ilahuttavimpana liiton hedelmänä, jos synnyinmaani ja

nykyinen olinpaikkana yhdistettäisiin".

"Pääasia on nyt kuitenkin Affleckin poistaminen seuduiltamme", huomautti Sormuinen.

Nevalainen, jonka suusta kukin odotti kuulevansa jotakin, istui ääneti, tirkistellen lattiaan.

"Mitäs lausut, Nevalainen, ehdotuksesta?" kysyi rovasti huomatessaan, että yksi ei vielä ollut hänen puhettaan kiittänyt, tiesi jos hyväksyntykään.

Nevalainen nousi penkiltä, loi tarkastelevan silmäyksen läsnäoleviin ja puhui sitten:

"Arvoisa herra rovasti ja kunnioitetut muut läsnäolevaiset! Olen kuunnellut teidän puhettanne, ja älyni ja tunteeni ovat joutuneet riitaan. Tunnen sydämeni syvyydessä vastahakoisuutta tuollaiseen liittoon. Pidän luvattomana keinona, että osa kansalaisista tekee liiton vihollisen kanssa, toisen osan tätä vastustellessa. Mutta minä ymmärrän myös, että me omin voimin ja voimattoman hallituksemme avulla emme pääse paremmalle kannalle. Ja tämä tila on semmoinen, että siitä täytyy hakea pelastusta. Tuo liitto lienee ainoa keino, jolla voi Affleckin ilkitöitä rangaista. Ainoa toivoni on, että se lakkautetaan sitten kun Affleck on karkoitettu. Minä siis yhdyin liittoon, en pelosta, en voiton himosta, vaan ainoastaan oikeuden vaatimuksesta. Kun oikeutta ei saa kotona, täytyy sitä etsiä muualta tai ainakin välikappaleita sen saavuttamiseen."

Kaikki hyväksyivät ääneen Nevalaisen puheen.

"Herkkätuntoinen liittolainen on aina luotettava", kuiskasi rovasti Sormuiselle.

"Pyhänä minä saarnaan kirkossa", sanoi rovasti hetken kuluttua. "Silloin toivon teidän olevan saapuvilla, sillä tämä asia tulee kysymykseen."

Kokoontuneet lähtivät nyt kukin kotia.

* * * * *

Pyhänä oli Nurmeksen kirkkoon kokoontunut paljon väkeä kuulemaan Pielisten rovastia. Huhu oli levinnyt yli seurakunnan, että rovasti oli tullut tarjoamaan pelastusta nykyisestä surkeudesta, ja kukin odotti suurella malttamattomuudella virren päättymistä. Silloin ilmestyi Haerkepaesus saarnastuoliin. Hän aloitti saarnansa hiljaisella äänellä, puhui onnettomista ajoista ja kansan kärsimyksistä. Kuinka kauan tätä onnettomuutta kestäisi, oli aivan epätietoista, — luultavasti niin kauan, kunnes uusi hallitus tulisi Suomelle. Sillä vaikkapa rauhakin tulisi, saisi kuitenkin Affleck tehdä ilkitöitään niin kauan kuin nykyinen hallitus tuolla meren takana Suomen kohtaloita määräisi. — Rovasti kertoi nyt nuo jo ennen kerrotut valtiolliset ajatuksensa, ja päätös oli, että nyt oli paras liittyä Venäjään.

Saarnan lopuksi luki rovasti, jonka rohkeus ei enää tiennyt rajoja, rukouksen venäläisen hallitsijaperheen puolesta! Sitten hän lausui valankaavan ja käski kaikkien sitä kuunnellen nostaa kaksi sormea taivasta kohden ja vanhoa uskollisuutta tsaari Pietarille.

Kirkossaolijoita elähytti joko kostonhimo Affleckia vastaan tai voitonpyynti, vieläpä rangaistuksenkin pelko, koska niitä, jotka eivät vannoisi, uhattiin venäläisten kostolla, ja näin tämä merkillinen jumalanpalvelus — josta, ynnä muusta kertomukseemme kuuluvasta, Waasan hovioikeuden arkistossa löytyvät kantakirjat kertovat — luovutti isoimman osan asujamista näillä seuduin laillisen hallituksensa alta.

V

Elsa.

Mäen rinteessä kohosi hongikon ympäröimänä Yrjö Sormuisen talo. Se oli suoraan pohjoiseen Nevalaisen talosta eikä sopinut tänne näkymään.

Yrjö, joka oli pitäjän mahtavimpia miehiä, oli myös isältään perityn asuntonsa laittanut hyvään kuntoon. Samoin kuin Nevalainen ei hänkään vähääkään tahtonut herrastella missään suhteessa. Niinpä hän antoi talonsakin ulkonaisesti niin vähän kuin mahdollista erota muun rahvaan

rakennuksista. Sisäpuolelta hän kuitenkin oli varustanut huoneet kaikenlaisilla mukavuuksilla, ja hänen sisarensa Elsa oli täällä kaikki järjestänyt erinomaisella aistilla. Kun joku ihmetteli sitä sievyyttä, jota kaikkialla Yrjölässä oli nähtävänä, lausui Yrjö hymähtäen: "Älkää kiittäkö! Mitenkähän minä, talonpoika raukka, olisin voinut hienoihin tapoihin tutustua." Kuitenkin Yrjö katsoi kiitoksen varsin ansaituksi ja tarkoitti tuolla lauseellaan letkauttaa hovilaisia, jotka hokivat, että talonpoika on talonpoika, hienompiin tapoihin ja sivistykseen mahdoton.

Lyhyt syyspäivä alkoi jo hämärtää. Sormuisen talossa istui isohkossa pirtissä pankon luona, leimuavan valkean ääressä, Yrjön 20-vuotias sisar. Elsa Sormuinen oli epäilemättä kaunein neitonen, mitä näillä seuduilla voi nähdä, ja etäämpääkin sai etsiä naisolentoa, joka siinä määrin lähenei kauneuden aatteellista täydellisyyttä. Hänen vartalonsa oli solakka ja sokea kuin nuori korpikoivu. Pitkät, kahdelle palmikolle kootut hiukset ympäröivät marmorinvalkeata kaunista otsaa ja mitä viehkeimpiä kasvoja. Niinkuin kaksi kirkasta tähteä loistivat siniset silmät pitkien silmäripsien alta. Posket olivat heleänpunaiset, ja neidon nauraessa muodostui niihin kumpaankin pienet syvänteet, joihin varmaankin Lemmettäret olivat kätkeyneet. Suu oli kuin itse Afroditeen luoma; kädet ja jalat olisivat taiteilijankin vaatimuksia tyydyttäneet. Tämöinen kukka — Elsaa nimitettiin hänen erinomaisen kauneutensa vuoksi Karjalan kukaksi — kasvoi tähän aikaan Karjalan sydänmaassa. Eikähän tuo outoa ollut, sillä kauneus ei onneksi ole sidottu ainoastaan rikkaiden ja mahtavien majoihin; se piilee useinkin kuin lähteen silmä erämaassa ja pysyykin täällä tavallista viehättävämpänä, kun ei ainakaan suuremmassa määrin ole liehakoitsijoita saapuvilla, ylistyksillään puhaltamassa ylpeyden samum-tuulta kainon olennon mieleen.

Elsa oli juuri lopettanut työnsä ja siirtänyt rukin syrjään. Hän nousi nyt ja otti seinältä kanteleen, säestäen sillä runoa, jonka lauloi heleästi ja suloisella äänellä:

Enpä tiedä enkä taida selkeästi selvittää, mikä juoksi mieleheni, mikä aivohon osasi aivan ankara ajatus, — mikä syttyi syämmeheni, tuli ennen tuntematon, kun ma vuotta viisitoista olin jättänyt jällelle. — — — — — Tuolla sytevi syämmen peitetyissä pohjukoissa toivon tuli tuntematon, tuli outo ja tukala, jot'en saata sammutella enkä raski raiskaella. Tuonne kiiruhtaa kivasti kaikki kieleni tarinat, tuonne aivoni ajatus, tuonne suosio syämmen toivon poluille pimeään, ahtahille aavistuksen, syämmelleni suruisten, syämmelleni suloisten!

Neito nousi taas laulettuaan, ripusti kanteleen seinälle ja istuutui valkean ääreen, jatkaen edellistä työtään.

Hetken oli Elsa istunut rukin ääressä, kun hän kavahti kuullessaan porstuasta kopinaa. Pirtin ovi avattiin, ja Yrjö astui sisään.

"Hyvä siskoseni", lausui Yrjö, joka näytti olevan erittäin hyvällä tuulella, "minä lähden huomenaamulla Pielisiin. Talonpojat ovat minut valinneet ja valtuuttaneet sinne tuumaillemaan tärkeästä asiasta, joka jäi rovastin sanomatta, kun hän niin nopeasti toissa päivänä lähti täältä. Tän'iltana vielä pistäyn Nevalaisen ja Karjalaisen luona. Täytä sille aikaa matkapulloni ankkurista, joka on pienessä aitassa, pane se ja vähän sitä hyvää lampaanlihaa laukkuun, ja myös parhain takkini ja liivini, jotta ilmaannun säädyllisessä asussa arvoisan rovastin eteen."

Yrjö ei pitkään aikaan ollut näin lempeästi puhutellut sisartaan. Päin vastoin oli hän tavallisesti työkeällä käytöksellään ja kärtyisyydellään saanut Elsan silmät kyynelehtimään.

Elsa lupasi tehdä, mitä veli käski.

"Tiedätkös, siskoseni", haastoi Yrjö, "että nyt koittaa meille iloisemmat päivät? Meidän ei enää tarvitse Affleckia totella ensinkään."

Tämä Yrjön tyytyväisyys ei Elsa juuri elähyttänyt. Hän kyllä olisi iloinnut siitä, että Affleckin ilkityöt estettiin; mutta toiselta puolen ei liitto ollut hänelle mieleen, ja toisekseen ei tällainen satunnainen avomielisyys Yrjön taholta voinut häivyttää kaiken edellisen käyttäytymisen vaikutelmaa.

"Vapaat olemme", jatkoi Yrjö, joka ei huomannut sisaren hajamielistä katsantoa tai siitä huolinut. Leimuavaan takkavalkeaan tuijottaen hän lisäsi: "Jonakuna syysyönä aiomme sytyttää semmoisen valkean, jossa koko Nurmes mahtuu lämmittelemään."

"Mitä puhutkaan, Yrjö?" sanoi sisar peljästyen.

"Enpä juuri vaarallista", virkkoi Yrjö. "Hovilaisille tahdomme valmistaa pienen suppuriisin, niinkuin rovasti sanoo."

"Vaan silloin ehkä viattomatkin saavat kärsiä", lausui Elsa.

"Viattomat!" naurahti Yrjö. "Tähän aikaan ei ole eroitusta viallisten ja viattomain välillä. Nyt on vain kysymyksenä voida pysyä hengissä tai kuolla, ja mies se, joka puolensa pitää."

Näin lausuttuaan meni Yrjö ulos. Elsa katsoi huoaten veljensä jälkeen. "Oi veli", hän puhui itsekseen, "luonteemme ovat eroavaiset. Äiti-vainajani sanoi minun tulevan häneen ja Yrjön isäänsä."

Veljen mentyä nousi Elsa penkiltä, mennäkseen täyttämään Yrjön käskyjä. Samassa astui sisään vieras. Vastatullut seisahtui lähelle ovea, jonne ei takkavalkea sopinut valaisemaan, koska uunin suu oli toisaalle päin.

Tuntematon kysyi, oliko Sormuinen kotona. Kun tähän kysymykseen vastattiin kieltävästi, pyysi vieras saada istahtaa penkille levähtämään, koska hän sinä päivänä oli kulkenut pitkät matkat.

Elsa tuijotti huoneen pimeään osan, nähdäkseen minkä näköinen puhuja oli, mutta tämä oli siksi varjossa, ettei Elsa voinut häntä erottaa. Elsa arvelutti jättää outoa miestä pirttiin niin kauaksi, kunnes hän oli täyttänyt veljen eväslaukun. Toiselta puolen oli myöskin liian kovaa heti ajaa väsynyttä matkustajaa maantielle.

Matkustaja näki pyyntönsä saattaneen Elsan kahdelle päälle, ja päätti lopettaa nuoren neitosen epäilykset. Hän astui esiin ja sanoi eri äänellä kuin äsken: "Hyvää iltaa, Elsa!"

Elsa kavahti ja oli vähällä vaipua lattialle. Heleänpurppuraisina hohtivat hänen poskensa, äkkinäisestä liikutuksesta tunkeusivat kyyneleet hänen silmiinsä, ja hän kuiskasi: "Juhana!"

Se ääni, jolla hänen nimensä mainittiin, pani nuoren miehen sydämen nopeammin sykkimään.

"Elsa! Sinä et ole unohtanut minua!" virkahti nuorukainen.

Neito katseli kainosti lattiaan ja kohotti sitten silmänsä Juhanaan, joka astui Elsaa kohden ja sulki hänet syliinsä, painaen ensimmäisen lemmen suudelman neidon huulille.

Juhana Nevalainen oli nyt saapunut synnyinseudulle, mutta ennen kuin meni kotia, päätti hän sivumennen käväistä Sormuisen talossa, jonne häntä veti voimallinen kaipuu.

"Kuinka äkkiarvaamatta tulitkaan!" lausui neito loistavin silmin katsellen soreata nuorukaista.

"Minulle tuli halu saada nähdä ne, jotka ovat sydämelleni kaikista kalleimmat", sanoi Juhana. "Eihän voi tietää, milloin sota ehtii näille seuduille, ja sitä ennen välttämättömästi tahdoin päästä tänne."

"Suloista on saada sinut nähdä!" sanoi Elsa. "Kun äsken istuin takkavalkean ääressä ja kanteleella säestin kaipuun laulua, enpä silloin aavistanut, että sinä olit niin lähellä."

Juhana suuteli rakastettuansa toistamiseen.

Toista vuotta oli kulunut siitä kun Juhana oli kotoaan lähtenyt setänsä luo Sääminkiin. Lähdön aikana oli hän jo ajatellut ilmoittaa Elsalle sielunsa tunteet, mutta nuoruuden ujous oli pidättänyt sanoja huulilta. Poissa ollessaan oli hän kuitenkin elänyt toivossa, sillä joku sisällinen tunne oli hänelle sanonut, että Karjalan kukka säilytti hänen kuvaansa sydämensä syvyydessä. Hän oli arvannut oikein.

Rakastavaiset vaipuivat nyt suloisiin unelmiin, muistellen mennyttä aikaa ja silmäillen tulevaisuutta toivon ruusuhohteessa.

"Muistathan, Elsa", haastoi Juhana, "kun toissa vuonna kesäilloin soutelimme tuolla Pielisjärven sinertävällä selällä, sinä kannelta soittaen ja laulaen, minä ihastuksissa kuunnellen, kuinka metsiköt rannoilla kajahtelivat laulustasi. Laskeva aurinko kultaili honkien latvoja, ja etäältä kuului käen kukunta."

"Senhän toki muistanen. Olihan meillä tavallisesti Niirasen Sanna muassa, ja hän valvoi tarkasti jokaista silmäystä, jonka sinuun loin. Hän nuhteli minua usein siitä, että lähdin sinun myötäsi veneretkille, ja sanoi kansan siitä jaarittelevan yhtä ja toista. Sitten olen kuullut, että Sanna puhui noin kateudesta, sillä —"

"Sillä?" toisti Juhana.

"Sillä hän itse oli sinuun rakastunut", ilmaisi Elsa vähän punastuen. "Nyt hän kuitenkin on luopunut noista unelmista ja on naimisissa Perttulan Iikan kanssa."

"Varmaankin hänelle sopiva mies!" naurahti Juhana.

"Et usko, Juhana, kuinka pitkältä tuntuivat päivät heti sen jälkeen kun lähdit täältä pois. Minä ajattelin välistä: Rakastaneeko hän minua? Eihän hän ole minulle sanaakaan siitä virkkanut. Mutta sydämessäni puhui sisällinen ääni ja sanoi: hän rakastaa minua. Minä poimin kukkien terälehtiä, ja ne vakuttivat minulle samaa. Ja ehtotähden säteily toi minulle tervehdyksiä etelästä, ja sitä katsellen ajattelin: Ehkä Juhanaakin sinua taivaan kaunotarta katselee."

"Rakkaani", lausui Juhana, "kuinka usein minä etelätuulen myötä henkäilinkään rakkauttani. Sinä vieno tuuli, onnellinen olet, koska saanet sivellä kultani suloisia kasvoja, ajattelin katsellen pohjoista kohden."

Näin puhelivat nuo kaksi onnellista. Vihdoin lausui Juhana neitoselle hellät hyvästit ja lupasi huomenna tulla niin pian kuin joutui. Elsa seurasi pitkän aikaa nuorta miestä silmillään; kuutamon valossa näki hän armaansa melkoisen kauas maantiellä. Sitten hän lähti toimittamaan veljensä määräyksiä. Kevein askelin riensi eli oikeammin tanssi nuori neitonen yli pihan. Hän oli onnellinen; ensimmäisen rakkauden aamurusko kultaili hänen elämänsä taivasta.

Eipä nuori mieskään tuntenut jalkainsa paljoa painavan, kun hän astuskeli kotiaan, vaikka hän sinä päivänä oli pitkät matkat vaeltanut. Kuutamossa hymyilivät hänelle lapsuuden muistelmat. Tuolla mäellä vilkkui niin ystävällisesti valo; se pilkoitti hänen kodistaan. Juhana joudutti askeleitaan, ja hetkisen kuluttua sulkivat riemastuneet vanhemmat syliinsä rakastetun ja kaivatun lapsensa.

VI

Isä ja poika.

Aamuruskon kullatessa Pielisjärven seutuvia heräsi Juhana syvästä ja virkistävästä unestaan. Hänen mieleensä juontui heti suloinen uni nuoresta neitosesta, jonka hän eilisiltana oli tavannut. Nopeasti nousi hän, puki yllensä ja istuutui akkunan ääreen ihailemaan itäistä taivaanrantaa, jota nouseva aurinko valaisi purppurahohteellaan.

Hän oli pitkän aikaa näin istunut unelmiinsa vaipuneena, kun ovi avattiin ja hänen äitinsä astui huoneeseen hyvää huomenta toivottamaan. Sydämellisesti puristi hän poikansa rintaansa vastaan; sitten hän alkoi kysellä Juhanan oloista setänsä luona ja vihdoin, oliko hän ketään muuta kuin vanhempiaan kaivannut. Juhana punastui eikä ensin aikonut nyt heti ilmaista tunteitaan, mutta hellälle äidilleen, jos kellekään, piti hänen toki uskoa sydämensä salaisuus. Hän kertoi siis eilisiltaisesta käynnistään Sormuisen Elsan luona ja siitä, että he nyt olivat vannoneet toisilleen ikuista uskollisuutta.

Tästäkö Katri oli iloissaan! Kaikista tytöistä, jotka hän tunsu, oli Elsa epäilemättä sekä ruumiin että sielun puolesta suloisin. Niinkuin äitiään oli Elsa aina luottamuksella kohdellut Katria. Ja ilomielin vakuutti Katri sen liiton varmasti tuottavan mielihyvää myös Sipolle ja Yrjöllekin, nämä miehet kun nyt olivat yhteisen hankkeen sovussa.

Katri kertoi nyt ryöstöstä, josta eilisiltaisessa ilahduksessa oli vain ohimennen mainittu. Juhana surkutteli suuresti nurmeslaisia, johon Katri huomautti, että toivottavasti jo piankin päästäisiin vapaiksi hovilaisten kiristyksistä. Kun Juhana katsoi äitiinsä kysyvästi, rupesi tämä selittelemään liittohommaa ja rovastin puuhia kansan keskuudessa.

Juhana ei ensin tahtonut uskoa, että hänen jo Sääminkiin kuulemansa hämävät huhut saattoivat merkitä näin pitkälle kehittynyttä villitystä. Hänen isänsäkin mukana juonessa, ja asiat ratkaisevalle kannalle saatettuina! Ensimmältä hän luuli äitinsä saaneen jotenkuten väärää käsitystä asemasta, mutta tämä vakuutti kaiken olevan selvää. Puheen jatkuessa nousi Juhanan poskille yhä hehkuvampi puna. Vihdoin hän huudahti: "Ei, minun tulee saada täysi selvyys!" ja hän riensi ulos huoneesta, ennen kuin kummastunut äiti aavistikaan, ja kiirehti isänsä luo.

Tyytyväisenä katseli Nevalainen poikaansa, tämän ajatuksia arvaamatta. Tosin Juhanan muoto näytti levottomalta, ja Sipo kysyi, oliko hän nukkunut hyvin; mutta kun lyhyt vastaus oli myöntävä, ei isä sen enempää ajatellut asiaa, vaan rupesi puhelemaan.

"Savonlinna on nyt Karjalan ainoana tukena. Karjalan lukko, Viipuri, on valloitettu; Laatokan rantamaan suoja Käkisalmi on antautunut. Synkät ovat enteet. Minun uskoni mukaan ei Savonlinna voi kauan pitää puoliansa."

"On mahdollista, että sekin viimeinen tukemme kaatuu", sanoi Juhana synkästi.

"Minun ymmärtääkseni", virkkoi Sipo, "olisi ollut viisaampaa koettaa sovinnolla pelastaa jäännös Suomesta vihollisen alle joutumasta".

"Miksi sanotte: olisi ollut? Eikö sitten vielä ole aikaa?" kysyi Juhana, terävästi silmäillen isäänsä.

"Se, joka Affleckin läheisyydessä elää ja näkee, ettei hallitus voi omienkaan väkivallasta suojella alamaisiaan, se menettää toivonsa vihollisvallan torjumisesta", lausui Nevalainen.

"Isä", sanoi Juhana, "pelkäänpä että olette menettänyt hyvän uskonne".

"Ainakin hallitukseemme, sellaisena kuin se nyt on", virkkoi Sipo.

"Te ajattelette, isä, väärin", lausui Juhana, jonka ääni alkoi ilmaista hänen sieluntilaansa enemmän kuin hän olisi suonut.

"Sinä näytät erityisen levottomalta", sanoi Sipo, joka nyt selvästi näki poikansa kiihtyvän mielialan.

"Kuulemani huhut eivät juuri ole voineet minua tyynnyttää", sanoi Juhana vähän katkerasti, lisäten sitte: "Te olette joutunut viekottelijan vaikuteltavaksi."

"Viekottelijan?" toisti Sipo kummastuen.

"Niin juuri", sanoi Juhana vakavasti. "Rovasti on käynyt täällä ja puheellaan saanut aikaan kamalat hankkeet."

"Älä nyt rovastia syytä", sanoi Sipo naurahtaen. "Me olemme miehiä ja tiedämme itse mitä tehdä. Ja mistä meitä syyttäisit? Liitostako Venäjän kanssa? Onko se niin kumma?"

Juhana hypähti ylös penkiltä ja huusi: "Onko se kumma? Hakekaa läpi taivaat ja maat ja mainitkaa minulle joku mustempi teko kuin isänmaansa kavallus!"

"Kavallus!" kertasi Sipo kavahtaen, ja hänen kulmakarvansa lähenivät toisiaan. Hän tyyntyi pian ja lausui vakavasti: "Sinä olet nuori, ymmärrän kyllä tunteesi. Sinun sijassasi ja juuri sodan jaloista tullen, ajattelisin ehkä niinkuin sinä nyt, ja sinä minun sijassani olisit varmaan samalla kannalla kuin minä. Minua on ryöstetty, ja minä tahdon kostaa."

"Voi, isä!" lausui Juhana levottomasti; "minä riennän rovastin luo ja kysyn, kenen luvalla hän käskee kansan luopua hallituksestaan. Hänen täytyy tulla tänne ja peruuttaa puheensa, muutoin on vielä miehiä Suomessa, jotka voivat hillitä niin vaarallisen sielunpaimenen."

"Juhana", sanoi Sipo Nevalainen, "sinä olet oma poikani, ja senvuoksi en tahdo puheeseesi suuttua. Kuule minua: vihasi rovastia vastaan on yhtä perusteeton kuin uhkasikin. Sitäpaitsi olemme jo vannoneet Venäjälle uskollisuudenvalan kirkossa viime pyhänä."

"Vannoneet! Uskollisuudenvalan!" toisti Juhana vaipuen penkille ja peittäen käsillään kasvonsa. Hetken hän istui ikäänkuin ukonnuolen iskemänä; sitten hän kavahti ylös. Hänen poskensa hohtivat, hänen silmänsä säteilivät ja rintansa aaltoili. Hän seisahtui isänsä eteen, joka puoleksi ihmetellen, puoleksi peljäten silmäili poikaansa.

"Isä", puhui Juhana äänellä, josta edellinen sointuisuus oli kadonnut, "te ette ole mikään konna. Kun katselen teidän ylevää muotoanne, minulle hamasta lapsuudesta niin rakasta ja kunnioitettua, — kun näen totiset silmänne ja tuon ylhäisen otsan, olen vakautunut siitä, että vielä sama sielu teissä asuu kuin ennenkin. Jos Jumalaa pelkätte, jos emoani ja minua rakastatte, niin luopukaa noista vehkeistä, jotka lopuksi ovat turmiollisia. Isänmaamme tarjoaa rintaansa niinkuin köyhä äiti nääntyväisille lapsilleen, koettaen siitä pusertaa viimeiset elinvoimansa. Ja tämmöisenkö äidin hylkäisimme, vihollisen valtaan jättäisimme!"

Sipo oli tätä puhetta kuullessaan noussut ylös. Hän kohotti päänsä ja seisahtui poikansa eteen, tuimasti tuijottaen häneen. Niinkuin kaksi uhkaavaa ukonpilveä seisoivat isä ja poika vastatusten.

"Kunnoton poika", huudahti Sipo, "näinkö huonossa muistissa sinulla on enää neljäs käsky! Tiedä, että ennen kuin sinä synnyit, oli minulla jo selvä käsitys velvollisuuksistani, enkä ole niitä nytkään unhottanut. Hoida sinä omat asiasi äläkä minusta pidä huolta."

"Oi, isä", pyysi Juhana, "älkää minuun tuskaantuko! Älkää vihan vimmassa päättäkö mielettömästi. En tahdo teitä nuhdella, vaan ainoastaan herättää siitä lumouksesta, jonka valtaan olette joutunut."

"Sinun herättämistäsi en tarvitse", vastasi Sipo tylästi. "Sinä olet varmaankin tullut kotiasi

neuvomaan isääsi hänen velvollisuuksistaan Jumalaa ja isänmaata kohtaan. Jos niin on asian laita, on minullakin sinulle lyhyt neuvo annettavana, nimittäin että nopeasti matkustat takaisin samaa tietä kuin olet tullut."

Näin sanottuaan käänsi hän selkensä pojalleen ja meni ulos. Juhana jäi kalpeana seisomaan, tirkistellen ovea kohden, josta vihastunut isä oli lähtenyt.

"Mikä kauhea muutos!" jupisi nuorukainen. "Katkerimmaksi suruksiko muuttuikin kotiintuloni sen sijaan, että sen olisi pitänyt iloa tuottaa?"

Tuokion kuluttua ovi taas aukeni, ja Katri astui sisään.

Kun Juhana huomasi äitinsä, kohosivat kyyneleet hänen silmiinsä. Hän astui äitiään kohden ja vaipui sitä rintaa vasten, jonka suojassa hän ennen, lapsuutensa onnellisina aikoina, niin usein oli nukahtanut.

Pitkällinen äänettämyys seurasi. Vihdoin sanoi Katri "Minä tiedän, mitä on tapahtunut. Oi näitä kurjuuden aikoja, joita meidän pitää nähdä! Kyllä luulen, ettei Sipo olisi tuohon tuumaan ruvennut, ellei rovasti olisi häntä siihen houkutelut. Viime sunnuntaina saarnasi rovasti täällä ja vannotutti väen kirkossa Venäjän alamaisiksi. En ymmärrä muuta kuin että silloin suuri synti tapahtui, vaikka olenkin koettanut totuttautua ajattelemaan isäsi tavoin."

"Jos mikään on syntiä, niin se ainakin", vakuutti Juhana. "Kun voisin keksiä jonkun apukeinon! Mutta oi surkeutta, pitääkö minun ruveta isäni ilmiviholliseksi!"

Juhana vaikenä; hetken päästä hän jatkoi: "Pääni on niin kuuma. Tahdon käydä ulkona raikasta ilmaa hengittämässä. Te arvaatte, äiti, missä käyn. Isäni käski minun kohta palata samaa tietä kuin olen tullutkin. Ne hetket, jotka täällä viivyn, tahdon viettää teidän kahden parissa. Ja sitten —"

Juhana ei voinut jatkaa. Hän otti lakkinsa ja meni. Äiti silmäili hetken akkunasta poikaansa, kunnes vihdoin kyyneleet sumensivat hänen näkönsä. Hän lankesi polvillensa ja rukoili sydämensä syvyydestä Jumalaa olemaan heille tukena ja auttajana tällä kovan koetuksen hetkellä.

Juhana suuntasi askeleensa Elsan luo. Tämä otti lemmittynsä vastaan sekä ilomielin että alakuloisesti. Hän kertoi Sipon juuri käyneen Yrjön luona. He olivat puhelleet puoliääneen, mutta Elsa oli kuitenkin sen verran kuullut, että hän tiesi kysymyksenä olleen lähteä Käkisalmeen hakemaan sieltä apua venäläisiltä. Vihdoin oli hän kuullut Sipon sanovan: "Älä pelkää! Poikani ei tiedä tästä mitään. Eikä hän, jos tietäisikin, uskaltaisi; sillä —", loppua ei Elsa ollut kuullut. Sitten oli Sipo maininnut jotakin noidasta, ja he olivat kumpikin menneet ulos, Yrjö matkalle Pielisiin, Sipo jonnekin hommaansa.

"Onneton isä", jupisi Juhana. "Et tiedä, mitä aiot tehdä; retki pitäisi estää, mutta isäni — — —".

Juhana painoi vapisevan neidon huulille suudelman ja lausui: "Onnetonta on, jos retki toteutuu; silloin en enää tahdo elää!" Samassa hän riensi pois. Elsa juoksi hänen jälkeensä, mutta kun Juhana jo oli kaukana maantiellä, palasi neito pirttiin, vaipui rahille ja itki katkerasti.

* * * * *

Polkua, joka johti Horman Mallan luo, astui yksinäinen mies. Hän kulki alla päin ja näytti vaipuneen syviin mietteisiin. Lähetessään noidan asuntoa kohotti vaeltaja päätänsä. Hän kolkutti kolmasti ovelle. Se avattiin varovasti, ja mies astui kiireesti sisälle.

Tulijan nähdessään Malla peräytyi pari askelta huudahtaen: "Mitä *sinä minulta* tahdot?"

Sipo Nevalainen — sillä hän se oli — viittasi tyynnyttävästi kädellään, otti povestaan rahakukkaron ja lausui: "Minä tahdon tietää asian ennakkolta. Ilmoita, onnistuuko se, mihin aion ryhtyä. Palkitsen sinua runsaasti."

"Hahhaah", nauroi noita. "Sinä koetat eksyttää vanhusta; mutta sinä olet minua kerran kohdellut pahoin ja — niinkuin silloin sanoin — onni on sinusta kaukana."

"Älkäämme mennyttä aikaa muistako", pyysi Sipo.

"Kuinka on ylpeän Nevalaisen mieli nyt näin nöyrytnyt?" kysyi noita ivailleen.

"Nöyrytnyt?" kertasi Sipo ja kohotti päänsä; mutta hän jatkoi vieläkin malttavaisesti: "Se sinään. Tahdotko auttaa minua maksusta?"

"Kysy muilta neuvoa; miksi sinua auttaisin, kun minua niin tönkyästi kohtelit!"

"Noita!" huudahti Sipo ja kohotti oikean kätensä, "tiedätkö, että tuo käsi voisi sinut tuossa tuokiassa

ruhjoa? Me olemme kahden kesken. Älä ärsytä minua!"

"Sinä uhkaat!" naurahti Malla. "Mitä voittaisit, jos minut surmaisit? Omantunnon vaivaa. Sinä joudut minua vielä useinkin tarvitsemaan, Sipo Nevalainen. Et tahdo minulle vahinkoa tehdä; olen levollinen."

Noidan vakava puhe teki tehonsa. "Minä tosiaankin tarvitsen sinua", myönsi Sipo tukehduttaen luonnollisen ärtyisyytensä tällä hetkellä. Hän avasi kukkaron ja laski siitä kämmenelleen ko'on rahoja, lausuen: "Minä ja moniaat muut aiomme lähteä Käkisalmeen venäläisten pakeille, saadaksemme heiltä apua Affleckia vastaan. Onko aika lähdölle sopiva ja voidaanko tätä jotenkin estää?"

"Laske rahat tuohon penkin päähän", sanoi noita, joka nyt mielestään oli kylliksi nöyryyttänyt Nevalaista. Tämä teki niinkuin noita vaati.

Malla puhalsi nyt valkean puoleksi sammuneihin hiiliin, pani kattilan tulelle ja kaatoi kattilaan ruskeata vettä. Kohta kohosi siitä höyry. Noita tirkisteli höyryyn, kohotteli kumpaistakin kättänsä kattilaa kohden ja jupisi itseksensä.

"Nyt", virkkoi noita ääneen tovin kuluttua, "nyt näen. Aika on sopiva ylihuomenna; silloin on täysikuu."

"Uhkaako meitä matkalla mikään vaara?" kysyi Sipo.

Höyryn seasta kuului vastaus: "Jos ette puussa näe sinistä karhua, jota ei ampumalla voi tappaa, niin olette vaaralta turvassa."

"Hyvä", jupisi Sipo; "tuossa ovat rahasi".

Hän läksi kevein askelin noidan mökistä. Malla otti penkiltä rahat, suuteli niitä moneen kertaan ja siirsi sitten kiukaan alipuolesta kiven irti. Kiven takana oli kätkö, jossa oli lipas. Malla raotti tätä, ja vielä kerran suudeltuaan äskeisiä ansioitansa antoi hän niitten suljahtaa lippaaseen, jonka heti pisti takaisin talteensa.

VII

Hovilassa.

Seuraavan päivän iltapuolella istui majuri Affleckin tilalla hänen kolme uskottuansa ison pöydän ympärillä, viettäen aikaansa puheilla sekä aseiden puhdistamisella ja teroittamisella. Arnkijl perkkasi vanhaa piimuskettia, Jessenhaus puhdisti sytytinluikkua, ja Björn Finne hioi miekkaa. Pöydällä oli kaksi isohkoa oluthaarikkaa. Huone, jossa he istuivat, oli iso pirtti, jonka seinillä riippui kaikenlaisia aseita: pyssyjä, sapeleita, miekkoja ja pistooleja. Yhdellä seinällä näkyi Kaarle XI:n ja Kristiinan muotokuvat.

"No, Björn", sanoi Arnkijl, "mitä mietit, kun suusi meni noin nauruun?"

"Soisin joskus olevani sata kertaa pienempi kuin olen", lausui Finne, joka kerran alkaessaan oli mahdollottoman järkeileväinen. "Olisinpa esimerkiksi kärpänen."

"Ja mitä hyötyä sinulle siitä olisi?" kysyi Arnkijl, silmäillen Björnin täysikuu-muotoa.

"Tekisi mieleni kerran kuulla, mitä nurmeslaiset meistä puhuvat. Etteivät he meitä kiitä, sen toki käsitän; mutta tahtoisinpa tietää, mitä päävikaa he meissä kussakin pärmänttävät."

"Nurmeslaisten mielipiteistä me viisi välitämme", sanoi Jessenhaus kuivasti. "Sinulla, Björn, on suoraan sanoen yksi vika, joka usein on meille haitallisempi kuin nurmeslaisille. Sinä mittaat viinapäissäsi kappoja tynnyrien sijasta ja joskus päin vastoin, mikä taas alentaa arvoamme ja turhaan ärsyttää kansaa."

"Olkoonpa miten tahansa", virkkoi Björn närkästyneenä Jessenhausin nuhteista, joita hän ei suinkaan ensi kertaa kuullut: "sen tiedän, että minä meistä kolmesta olen enin suosittu. Kaikki myöntävät, että minulla on hyvä sydän. Mutta sinua, Jessenhaus, he nimittelevät Pelsepupiksi ja sen sellaiseksi. Ja Arnkijl — hm — en tahdo sinua, Fredrik, loukata — hm — jääköön sikseen."

"Minua et loukkaa, jos sanot", tokaisi Arnkijl, joka kuitenkin ei tiennyt, tahtoiko hän mieluummin kuulla vai eikö.

"He sanovat — hm — että olet petollinen. No, kummako se! Kuka noiden kanssa voi rehellinen olla? Sanovat myös, että olet vähän pelkurimainen. Minä olen selittänyt, että viime kuumetautisi jälkeen luontososi tuli vähän aremmaksi, mutta pelkuri ei Arnkijl ole — sitä olen vakuuttanut."

"Mutta sinusta ei sitä voi vakuuttaa", muistutti Jessenhaus.

"Milloin olen pelännyt?" kysyi Björn punastuen vihasta.

"Kun rovasti vannotti kansan ryssän alamaisuuteen kirkossa", vastasi Jessenhaus. "Sinä, kruunun virkamies, et uskaltanut sanaakaan hiiskua silloin. Kun olisit rohjennut nousta ylös ja pitää heille pienen puheen, niinkuin totta maar minä olisin tehnyt, niin ei tällaisia hullutuksia olisi tapahtunut. Nyt ovat he ryssän kanssa liitossa, ja meille voi tulla ahtaat olot; siihen on syynä sinun pelkuruutesi ja huolettomuutesi."

Björnin veri kuohahti, mutta hän ei oikein uskaltanut vastustaa Jessenhausia, vaan lausui: "Sinulla on aina minua vastaan nurkumista. Jos itse olisit ollut kirkossa, et olisi avannut suutasi enempää kuin minäkään. Tiedät hyvin, ettei meikäläisen puhetta olisi otettu kuuleviin korviin. Mutta moitteesi johtuukin kateudesta. Sinä et soisi, että minä olen majurin suosiossa yhtä paljon kuin sinäkin, vaikka minua kyllä koetetaan parjata hänen edessään."

"Sinä et, Björn-rukka, sietäisi suurtakaan parhaamista, ennen kuin olisit passitettu palveluksestasi", sanoi Jessenhaus. "Mutta se sikseen. Minä en tahdo sinua sortaa, ainoastaan oikaista, ja oikaiseminen on aina vastenmielistä inhimilliselle ylpeydelle. Mutta olen minäkin aikanani saanut nuhteita kuulla ja kouraantuntuvastikin kokea. Kun majuri oli pahalla tuulella, ei ollut hauska olla; korviaan sai varoa. Kerran hän kolautti minua miekan lappeella selkään, niin etten pitkään aikaan saanut hengitetyksi. Semmoinen kohtelu oli liian ankaraa, ja sanoinkin kerran majurille, että jos hän vielä minua niin pitelee, käykööt tiemme erilleen! Hän katui, syleili minua ja sanoi, etten koskaan saa hänestä luopua, sillä semmoista auttajaa ei ole hänellä ollut eikä tule."

Tämä puhe melkoisesti lepytti sävyisää Björniä, niinkuin Jessenhaus oli arvannut.

"Majurilta on tullut kirje", jatkoi nyt Jessenhaus, "jossa hän käskää meidän pitää huolta siitä, että hänen loputkin tavaransa Suorlahden ja Lieksan tiloilta tuodaan tänne. Hän aikoo sitten kelin aikana viedä täältä kaikki Kajaaniin. On nyt terveellistä, että joku meistä lähtee Kiteelle ja Pielisiin."

"Minä olen valmis", tarjousi Arnkijl, joka heti oivalsi, että se matka olisi varsin terveellinen kukkarolle.

"Minä en ole pitkään aikaan matkustanut", virkkoi Björn; "sinähän, Arnkijl, vasta kävit Kajaanissa".

"Niin, majurin seurassa!" sanoi Arnkijl. "Minä lähden Kiteelle, menköön Björn Pielisiin."

"Minä pidän sopivampana, että sama mies käy sekä Kiteellä että Pielisissä, koska ne ovat samalla suunnalla", huomautti Jessenhaus.

"Määrää sinä, Pietari", esitti Arnkijl Jessenhausille, "kumpi meistä menee, niin ei tule tyhjää intosta välillämme".

"Katson sopivaksi, että Arnkijl lähtee", päätti Jessenhaus; "Björn on täällä kotona tarpeeseen".

Finne nousi ylös ja paiskasi hiomansa miekan pöydälle, jotta se tärähti.

"Te luulette voivanne menetellä kanssani niinkuin lapselle määrällään", huusi hän, "mutta vaikka Björn Finne onkin pitkämielinen, ei hän ole vahasta tehty. Tällä kertaa pitää tulla poikkeus. Ellen minä pääse yksin tai Arnkijlin kanssa matkalle, niin lähden huomispäivänä pois Hovilasta, ja silloin saatte tulla toimeen nurmeslaisten kanssa miten voitte."

"Ka — joku tulee", sanoi Jessenhaus; "älkäämme riidelkö".

Ovi avattiin, ja muuan mies astui sisään.

Jessenhaus hätkähti nähdessään, ettei tulija ollut oman talon miehiä. Kaikki muut olivat enemmän tai vähemmän hänen vihollisiaan.

"Mikä on asiasi?" kysyi hän.

Tuntematon seisoi ääneti, uteliaasti silmäillen huonetta.

"Luultavasti olet tänne tullut luvattomissa aikeissa", jatkoi Jessenhaus. "Mutta muista, että täältä on vaikeampi päästä kuin tänne tulla."

"Minun käskettiin tuoda tämä kirje", ilmoitti vieras ja ojensi Jessenhausille kätensä.

Veronkantaja silmäili jännittyneesti kirjettä. Arnkijl ja Finne myös tunkeusivat Jessenhausin luo katsomaan, millainen kirje oli. Sillaikaa puikahti vieras huomaamatta ovesta ulos.

Jessenhaus silmäsi ovea kohden, ja nähdessään vieraan kadonneeksi huudahti hän: "Arnkijl, joudu ajamaan takaa. Sinullahan on nopsat jalat."

Nuolen nopeudella säntäsi Arnkijl ulos ovesta.

Jessenhaus silmäili tarkoin kirjettä. Se oli karkeanlaiselle paperille kirjoitettu ja sinetillä suljettu. Tarkemmin katsottuaan lakkaa näki hän, että sinetin asemesta oli käytetty äyrin lanttia.

Kirje sisälsi seuraavat sanat:

"Tuntematoin tahtoo teille ilmoittaa, että neljä talonpoikaa on tänä iltana lähtenyt Nurmeksesta jalkasin etelää kohti hakemaan venäläisiltä apua teidän rasituksianne vastaan. Koska tämän kirjoittaja pitää isänmaan vapautta kalliimpana kuin yksityisten kostonhimoa, ilmaisee hän täten teille asian toivoen, että te väkivoimalla koettatte palauttaa matkustajat heidän vaaralliselta retkeltään."

"Mitä tämä merkitsee?" jupisi Jessenhaus. "Pitääkö ilmiantoon luottaa? Olisiko tässä joku koirankuri tekeillä? Ehkä tahdotaan meidät houkutellessa kotoamme, jotta sillävälän voitaisiin ryöstää majurin tavarat täältä?"

Björn astui pirtin nurkkaa kohden, avasi pienen nurkkakaapin, otti siitä pullon ja nielaisi pari kulausta. Sitten hän taas tuli pöydän luo istumaan ja näytti hyvin mieltivältä tuon aatostenkirkastuksen jälestä.

Nyt kuului askeleita oven takaa, ja Arnkijl astui sisään — yksinään.

"Minä en ole huono jaloistani", sanoi hän läähättäen, "mutta se mies meni kuin luoti pyssystä. Aina pysyi hän vähän edelläni, kunnes vihdoin Turuisen metsikön rinteessä katosi kuin tähdenlento taivaana."

Hän sai lukeakseen kirjeen ja lausui: "Huomen-aamulla lähden ajamaan heitä takaa. Ensin käymme Nevalaisen ja Sormuisen taloissa jollakin asialla muka, jotta saamme nähdä, ovatko isännät poissa. Sitten kyselemme, missä he ovat, ja jos ei voida siitä antaa selvyyttä tai saamme vääriä ilmoituksia, niin lähdemme matkalle, minä ja Björn neljän miehen kanssa. Sinä, Jessenhaus, jäät vartioimaan kotia."

"Hyvin puhuttu", sanoi Jessenhaus.

"Me menemme hevosella, niin saavutamme heidät pian", virkkoi Arnkijl.

"Ja minä takaan, että annamme noille tappuratukille semmoisen reklementin selkäpiille, että vasta ajattelevat, mihin matka vetää", uhkasi Finne.

"Se on oikein, Björn", kiitti Jessenhaus.

Björn väänteli punaisia viiksiään ja näytti erinomaisen sotaiselta.

"Eiköhän tämä asia sietäisi pienoisia ryyppyjä", esitti hän.

"Kaiketikin sille, joka haluaa. Kaapissahan on nestettä", lausui Jessenhaus. "Minä lähden nyt levolle. Huomisaamuna kello viisi pitää kaikkien olla valmiit. Hyvää yötä!"

Jessenhaus meni. Arnkijl aikoi myös tehdä samaten, mutta Björn sai hänet vakuutetuksi siitä, että tärkeä työ oli edessä ja että oli hyvinkin syytä maistella vähän.

Veikot istuivat nyt hyvän aikaa pakinoiden yhtä ja toista. Björn tuli kovin sotaiselle tuulelle, astuskeli ympäri seiniä, tarkastellen aseita, tähtäili musketeilla ja huiteli ilmaa sapeleilla. Vihdoin hän vaipui muutamaan nurkkaan penkille maata ja nukkui heti. Arnkijl astui nyt hiljaa ulos pirtistä ja meni makuuhuoneeseensa. Hovilassa oli paljon asuinhuoneita, ja jokaisessa piti jonkun maata, jotta varkaat tai talonpojat eivät voisi päästä sisään tuhotöitä tekemään.

VIII

Matkalla Käkisalmeen.

Pielisten pappilassa istui ruokapöydän ääressä muutamana syyskuun päivänä seitsemän henkeä, jotka virkistäysivät pöytään ladotuilla ylenpalttisilla ruoka- ja juomalajeilla. Pöydän päässä istui rovasti Haerkepaeus, joka suurella vieraanvaraisuudella kohteli läsnäolevia. Sipo Nevalainen istui hänen oikealla ja Yrjö Sormuinen vasemmalla puolellaan, Karjalainen ja Turuinen istuivat Sormuisen rinnalla. Nevalaisen vieressä istui pastori Juho Wallius, pieni lihava mies, joka suunnattomasti rakasti latinankieltä ja oli onnellinen, kun sai sitä käyttää puhuessaan korkeasti oppineen rovastin kanssa. Lukkari Porkkander, joka istui pastorin vieressä, oli pulska mies, jonka äänelle ei kukaan muu voinut läheskään vertoja vetää. Kun hän Pielisten kirkossa laski tulemaan säveleitään, niin heräsivät paatuneimmatkin unen horroksesta, johon heidän lihallinen luontonsa heidät joskus vaivutti.

Vanhan hyvän tavan mukaan rovasti oikein pakoittamalla pani vieraansa syömään.

"Mikä olikaan tuon arvoisan toverinne nimi?" kysyi rovasti Nevalaiselta, mutta ennenkuin tämä kerkisi vastata, virkkoi Karjalainen: "Pietari Karjalainen, korkeasti oppinut herra seurakunnan paimen."

"Te olette nyt alottaneet tärkeän toimen", jatkoi rovasti. "Luotan siihen, että te maltilla ja älyllä ajatte asiat onnellisesti, että seisotte pelvotta, vaikka maailmakin menisi ylösalaisin, niinkuin runoilija sanoo."

"*Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae*", säesti Wallius.

"Kunnioitettavat vieraat", lausui Porkkander, "minä toivon saavani palatessanne tervehtiä teitä vapaina miehinä".

"Vapaus on ihmiselle kaikkein kallein", sanoi Nevalainen.

"*Dulcis est libertas et potestas vivendi secundum arbitrium suum*", lisäsi Wallius, luoden silmäyksen rovastiin.

"Se on aivan totta", sanoi Haerkepaeus. "Mutta tuohon alkulauseeseen kuuluu jatko näin: *Sed probe respiciendum est numne plenae libertatis simus capaces et annon incidamus in majus malum, si nos omnimodo alieno imperio subducere volumus*. Mutta meille ei voi tapahtua *majus malum* kuin Affleck. *Alienum imperium* eli toinen esivalta on meille tarpeellinen ja siinä *punctum*."

Hetken äänettömyyden perästä kysyi rovasti Nevalaiselta: "Milloin saan teitä takaisin odottaa? Ette kait ohi minun taloni silloinkaan kulje, toivon ma."

"Jos asiat hyvin käyvät, kymmenen päivän kuluttua", arveli Nevalainen.

Aterian päätyttyä lausui Karjalainen: "Läsnäolevien puolesta kiitän kaikesta sydämestäni herra rovastia tästä uudesta suosiollisuuden osoituksesta. Armon Herra korkeudesta suokoon teille ikää ja terveyttä, että vielä kauan saisitte vaikuttaa rakkaan laumanne eduksi."

"Kaiken voimani saan Herralta. Hänelle olkoon kiitos ja kunnia iankaikkisesti", virkkoi rovasti.

"*Ejus est regnum et potestas et gloria in saecula saeculorum. Amen*", lausui Wallius, hartaasti pannen kätensä ristiin.

Porkkander veisasi nyt jylisevällä äänellä pöytävirren, ja sitten noustiin aterialta.

Rovasti vei Nevalaisen vähän erilleen muista ja kysyi: "Tietävätkö nurmeslaiset lähdistänne?"

"Olkaa levollisena, herra rovasti. Horman Malla sanoi, että ellemme näe sinistä karhua, johon ei luoti pysty, puussa könöttävän, niin meidän ei tarvitse peljätä esteitä nurmeslaisten puolelta."

"No, silloin lienette varmoja", naurahti Haerkepaeus.

Vielä vietettiin hetkinen puheilla, kunnes matkustajat lausuivat hyvästit vieraanvaraiselle rovastille sekä pastorille ja lukkarille, jotka viimeainitut saattoivat heitä hyvän matkaa maantietä ja sitten menivät kumpikin kotiinsa.

Matkustajilla oli kädessä pitkät, tuuranmoiset sauvat ja selässä eväslaukut. Nevalaisella oli pyssy, joka riippui nahkahihnassa olkapäältä, Sormuisella ja Karjalaisella samoin. Turuisella oli pistooli, ja vyöllä vanha miekka Kaarle IX:n ajoilta. Näin varustettuina kulkivat miehet turvallisesti tietä eteenpäin.

Pitkän aikaa astuttiin äänettöminä, miettien rovestin ystävällistä kohtelua. Kun kaksi neljänestä (5 virstaa) oli edetty, istahdettiin tien viereen hetkiseksi, koska Karjalaisen pyssy oli hellinnyt kantimestaan.

"Palatessamme olemme vielä paljoo tervetulleemman Pielisiin", sanoi Sormuinen, "mutta ei Nurmekseen. Saa nähdä, millä tuulella Jästihanska on, kun kuulee missä olemme käyneet."

"Kuka meistä rupeaa Käkisalmella puheenjohtajaksi?", kysyi Karjalainen.
"Turuinen taitaa hyvästi venuskaa."

Vakava Turuinen rykäisi.

"Suotuisissa asioissa ymmärtää helposti toisensa", sanoi Nevalainen.
"Pääasia on, että heti pyydämme saada Affleckin karkoitetuksi Nurmeksesta. Se on ensimmäinen ehto."

"Vaan emmehän uskostamme luovu", sanoi Turuinen.

"Tietysti emme", vastasi Sormuinen. "Meidän tulee niin vähillä uhrauksilla kuin mahdollista saada mitä suurimpia etuja."

"Kosto on ainoa etu, jota tarvitaan", sanoi Nevalainen. "Niin, kosto! Kun seisoin kotonani yksin, voimatonna, ja näin kuinka nuo kelvottomat rikkoivat kotirauhan, silloin vannoin valan kuolon uhkaa kovemman. Sen valan minä aion pitää, niin kauan kuin tuo oikea käsi minua tottelee."

Miehet lähtivät taas astumaan. He laskeusivat mäkeä alas, kulkivat huonon sillan yli ja rupesivat nousemaan toista mäkeä ylös.

"Mitähän kotonani arvellaan lähdöstäni?" haastoi Karjalainen. "Minä sanoin meneväni Repolaan nahkojen oston. En totta maar uskaltanut sanoa vaimolleni mihin menen, sillä hovilaiset olisivat häneltä kiristäneet salaisuuden, ja Maija ei olekaan juuri salaisuuksia varten luotu, Jumala paratkoon."

"Minun kotonani ei ole tapana isännällä sanoa mihin hän menee", virkkoi Turuinen. "Minä käskin panna konttiin evästä ja sitten läksin."

Miehet olivat jo melkein mäen päällä. Laelle tultuaan he huomasivat taaskin notkossa sillan, joka oli niin huonossa kunnossa, ettei siitä muut kuin jalkamiehet näyttäneet voivan poikki päästä. Samassa kuulivat he takaa kärryjen ratinaa ja näkivät kolmien rattaiden laskeutuvan peräkkäin täyttä vauhtia alas mäkeä, yli sillan; kohta olivat ne saavuttaneet jalkamiehet.

Nämä koettivat astua nopeasti, ehtiäkseen sen sillan yli, joka oli heidän edessään, sillä he tunsivat heti Arnkijlin ja Björnin etumaisissa kärryissä. Mutta takaa-ajajat karauttivat vinosti jalkamiesten ohi eivätkä pysähtyneet ennenkuin silta esti heitä pääsemästä eteenpäin.

"Meidät on varmaankin petetty", sanoi Nevalainen Sormuiselle. "Jos ei Karjalaisen pyssynkannatin olisi irtaantunut, niin olisimme sillan tuollapuolen. Silloin olisi heidän täytynyt jättää hevosensa tälle puolelle ja miehiä niitä vartioitsemaan, elleivät kerrassaan olisi palanneet. Nyt ei auta muu kuin silti tehdä vastarintaa. Ajattelinpa lähettää luodin noihin etumaisiin kärryihin, mutta kun eivät he ole vielä mitään puhuneet tai tehneet, en tahtonut riitaa aloittaa."

Kärryistä nousi alas kuusi miestä. Yksi jäi hevosia vartioimaan; toiset alkoivat astua talonpoikia kohden. Nämä vetäytyivät vähän ylemmä mäen rinteeseen.

"Mihin matkanne, hyvät ystävät?" kysyi Björn.

"Saman kysymyksen me voimme teille tehdä", vastasi Sormuinen.

"Me olemme tarkastusretkellä, veikkoseni", lausui Björn. "Huhu on kertonut vaarallisia vehkeitä olevan tekeillä, ja me järjestyksen miehet olemme tulleet katsomaan, onko puheessa perää."

"Järjestyksen miehet!" nauroi Nevalainen ylenkatseellisesti. "Te olette veronkantajia, vaan ette järjestyksen valvojia. Pysykää ammatissanne."

"Ja te olette maankavaltajia", ärjähti Arnkijl, "ja siitä saatte vastata oikeuden edessä. Nyt saatte kääntää nenänne takaisin Nurmesta kohden; ei Käkisalmea enää kannata ajatella."

"Etkö häpeä meitä syyttömästi herjata", virkkoi Karjalainen. "Me olemme menossa pääkuvernööri Nierothin luo hakemaan huojennusta pakkoverosta."

"Sen valehtelet samoin kuin kotonasikin olit valehdellut meneväsi

Repolaan", huusi muuan hovilaisista.

"Sinä hävytön rakki", kähisi Karjalainen, "olet varmaan käynyt kotirauhaani rikkomassa!"

"Ole siitä rauhasta huoletta, kun itse olet täällä", vastasi äkäinen renki.

Mielet kiihtyivät kummallakin puolen, ja hovilaiset piankin ryntäsivät talonpoikien päälle. Nämä puolustausivat ensin sauvoilla, mutta kun hovilaisilla oli ylivoima, alkoi talonpoikien asema käydä hankalaksi.

Nevalainen kohotti nyt pyssyinsä; kuului pamaus, ja Arnkijl vaipui kohta polvilleen. Luoti oli käynyt vasempaan pohkeeseen.

Hovilaiset joutuivat tästä aivan vihan vimmaan. Heitä oli nyt vain neljä neljää vastaan.

"Tuosta saat viime kappain päällisiksi", huusi Sormuinen ja sivalsi Björniä hartioihin. Tämä kiljaisi kivusta ja huitaisi Sormuiselta miekan lappeella oikean käsivarren turraksi. Samassa muuan Hovilan renki sieppasi Sormuisen seljälleen.

"Älkäämme jatkako turhaa työtä", sanoi nyt Karjalainen. "Palataan sovinnossa, ettei tule kärjäasiaa."

"Sinua raukkaa!" karjaisi Nevalainen. "Vai sovinnossa!"

Mutta Karjalaisen rohkeus oli mennyt. Hän laski pyssyinsä puuta vasten ja väitti: "Ei tässä enää auta vastustaa."

Kun Turuinen näki kumppaninsa noin alakuloisena, niin hänenkin rohkeutensa masentui. Hovilaiset käyttivät tätä epäröintiä edukseen. Kohta oli Sormuiselta ja hänen kahdelta kumppaniltaan kädet sidottu taakse.

Nyt seisoj Sipo Nevalainen yksin neljää vastaan. Hän ei ehtinyt panostaa pyssyänsä, vaan piti sitä piipusta kiinni ja heilutti kuin nuijaa. Hovilaiset epäröivät käydä uhkaavan näköisen talonpojan kimppuun. Vihdoin heitä kuitenkin alkoi hävettää, etteivät neljään mieheen suoriutuneet yhdestä; he ryntäsivät yhtäkaa Sipun kimppuun. Tämä kävi käsiksi muutamaan renkiin ja paiskasi hänet niin voimakkaasti toista renkiä kohden, että kumpikin kierähti tien syrjään ja vierä ojaan, huutaen ja noituen. Arnkijl istui tien sivussa vaikeroiden vammastaan; ainoastaan Björn ja yksi renki kykenivät enää ahdistamaan Nevalaista.

Hevoset olivat notkossa käyneet levottomiksi nujakasta ja lykänneet karryjä takaperin. Äkkiä Nevalaisen muoto synkistyi, hän tirkisteli sillalle päin ja jupisi: "Kohtaloni ei suo minulle menestystä tällä kertaa."

Hetken oli voimakas mies kykenemätön pitämään puoliansa. Tätä käytti Björn astuakseen Nevalaisen luo, ottaakseen nahkahihnan ja sitoakseen Sipolta kädet seljän taa.

Nyt Nevalainen kavahti ikäänkuin horroksista, syvään huoaten. Hän oli päässyt lumouksestaan ja olisi nyt taas ollut valmis tekemään vastarintaa, mutta se oli jo myöhäistä.

"Noidan ennustus kävi toteen", mutisi Nevalainen. "Kuka olisi uskonut: sininen karhu puussa, ja sitä karhua ei luoti voi tappa."

Talonpojat jaettiin nyt karryjen kesken yksittäin. Turuinen ja muuan Hovilan rengeistä joutuivat jalkapatikassa kulkemaan Pielisiin, mistä saivat hevosen.

Björnin karryihin noustessaan Nevalainen tirkisteli vieläkin karryjen perälautaa, johon oli sininen karhunkuva maalattu. Tämä oli muka Björnin vaakuna.

* * * * *

Palautettujen mielenkarvaus ilmausi paluumatkalla eri tavoin. Sipo istui äänetönnä. Björn koetti häntä puhutella, mutta Nevalainen ei vastannut. Hän mielti vain yhtä asiaa: miten saada tieto siitä, kuka heidän retkensä oli ilmaissut hovilaisille. Sormuinen purki sappeansa hovilaisille mitä räiväävimmin, luvaten heille korvausta tästä päivästä. Vihdoin hän vaikenä lausuttuaan, ettei noille kelvottomille raukoille kannattanut kelpo miehen puhua; eivät he edes haukkumista ansainneet. Karjalainen rupesi puhelemaan renkien kanssa sopuisasti ja koetti saada tietää, kuka hovilaisille oli talonpoikain lähdön ilmoittanut, mutta siitä ei tullut selvyyttä. Turuinen istui äänetönnä; ei hän näyttänyt liioin surevan tätä äkkinäistä palaamista.

Myöhään illalla saapuivat matkustajat taas kotiseuduilleen. Kun Nevalainen astui alas karryistä, tuli

Juhana pihalle katsomaan, kuka ajoi kartanolle. Synkkä ajatus oli syntynyt Sipun aivoissa. "Luulenpa, että Juhana tämän teki", ajatteli hän; "poika pettänyt isänsä!"

Näin päättyi talonpoikain retki Käkisalmele. Nevalainen haastettiin kärkeihin siitä, että oli ampunut kruunun käskyläistä ja muut talonpojat houkutellettu epäiltävälle retkelle. Hänet tuomittiin sakkoon, jonka hän kernaasti maksoi lausuen: "Minun kukkarostani nyt raha lähtee, mutta hovilaisilta se vielä peritään."

Arnkijlin vamma parani pian, mutta hänen sydämeensä oli isketty haava, joka kauan pysyi arpeutumatta. Hänessä kyti sammumaton viha Nurmeksen talonpoikia ja etenkin Nevalaista vastaan.

IX

Jalomielisyyden kilpailu.

Tämän onnettoman retken johdosta oli Sipo Nevalaisen mieli käynyt entistään katkerammaksi ei ainoastaan hovilaisia, vaan läheisempiäänkin kohtaan. Hän oli menettänyt luottamuksensa ihmisiin ylipäänsä. Karjalaista ja Turuista hän kohteli halveksivasti. Hänen vaimonsa, jota Sipo aina oli hellästi kohdellut, saattoi milloin tahansa odottaa kuulevansa mieheltään jonkun pistosanan. Sipo ajatteli: onko mahdotonta, ettei vaimoni ole ilmaissut matkahankettani? Hän oli jo kerran syyttänyt vaimoaan siitä, mutta kun tämä oli pyhästi vakuuttanut olevansa syytön, lauhtui Sipun mieli sillä kertaa.

Omaa poikaansa Sipo nyt suvaitsi vielä vähemmän kuin äskettäin. Jos Juhana oli iloinen, oli se epäluotettava merkki; jos hän oli suruinen, johtui sekin suru tietysti isän arvelemasta syystä. Isän ja pojan välille oli syntynyt juopa niin syvä, että peljäten täytyi odottaa tulevaisuutta.

Sormuinen oli samoin kuin Nevalainenkin tullut onnistumattoman retken jälkeen paljoa kättyisemmäksi kuin ennen oli ollut. Hänen kaunis ja yleväluontoinen sisarensa sai usein kärsiä veljen raa'an ja maltittoman mielen kiukkua. Juhanaa ei Yrjö enempää kuin Nevalainenkaan suvainnut; häntä ei koskaan ollut Juhanan suoramielisyys miellyttänyt. Juhana puolestaan ei voinut pitää arvossa Yrjön karkeutta ja omavaltaisuutta. Sisar koetti välittää näiden eri luonteiden kesken, mutta se sovittelu onnistui hyvin puutteellisesti.

Oli synkkä päivä marraskuun alkupuolella. Elsa istui kamarissa pirtin takana. Hänen mielensä oli raskas; hän ei ollut sitten edellisen päivän aamun saanut tavata Juhanaa. Koko aamupäivän oli hän turhaan odottanut kuulevansa jotain Nevalaisen talosta. Yrjö oli pian huomannut sisarensa alakuloisuuden ja siitä tapansa mukaan ilveillyt, kunnes Elsa oli ratkennut itkemään ja mennyt kamariinsa.

Yrjö oli ehtoopäivällä mennyt kylään. Elsa istui yksin tähystellen tietä pitkin, eikö sieltä ketään näkyisi tulevan, viihdytyksekseen hyräillen hiljaa:

Missä viivyt sa, odottamani? Missä astut sa, armahani? Valkea, miss' oot vaeltamassa? Missä kultani nyt kulkemassa? Oi jos, jospa likellä jo oisit, kaiken mulle sa riemun toisit! Tulosta sun heti tuntisin ma, astunnasta sun arvaisin ma; liekkiä luoksesi lehahtaisin, virstan kaksi vastaan kapsahtaisin, suuta suihkajaisin, vaikka veress' oisi, joka surman toisi, — sultahan sen saisin!... Vaan ei kullon luokse kuulu äänein, kujerrus ei ehdi armahalleni, kuuset mua vain ovat kuulemassa, hongan oksat vastaan huokaamassa!

Mutta nyt hän vihdoinkin näki kaivatun tulevan tietä pitkin. Elsan sydän sykähti ilosta. Neito ei voinut mitenkään pysyä kamarissa, vaan riensi pirtiin ja olisi juossut kartanolle, ellei siellä olisi kaksi renkiä askarrellut. Pian astui Juhana sisään ja sulki neitosen rintaansa vasten.

"Sinä olet kauan odottanut itseäsi", sanoi Elsa puoleksi surullisella, puoleksi leikkisellä äänellä, hellästi silmäillen Juhanan ylvästä katsantoa, johon murhe ja rakkaus painoivat leimansa.

"Olihan vähän estettä kotonani", vastasi Juhana, koettaen hymyllä salata todellista, raskasta mielialaansa.

"Voi, Juhana", sanoi Elsa, joka huomasi lemmittynsä alakuloisuuden, "mitä on tapahtunut? Isäsi on sinulle varmaankin ollut kova."

"Mitäpä tuota salaan", virkkoi Juhana. "Hän syyttää minua siitä, että muka annoin hovilaisille tiedon talonpoikien lähdöstä Käkisalmeen. Mieleni tosin teki estää se hanke, mutta minä en sitä antanut ilmi. Isäni sanoo nyt kieltoani valheeksi ja moittii minua raukaksi, koska en rohkene tekoani tunnustaa; hän ei suvaitse minua silmissään ennenkun saa kuulla, että retki on tullut ilmi jollakin muulla tavoin. Oi, Elsa, paholainen on varmaan kietonut pauloihinsa isäni mielen. Äiti on surusta ja pelosta vuoteen omana."

Neidon posket olivat Juhanan puhuessa vaalenneet. Äkkiä veri taas kohosi niihin.

"Juhana", lausui Elsa, "sinä olet saanut kärsiä syyttömästi. Jos se, joka retkestä ilmoitti, olisi tiennyt sinua siitä syytettävän, niin hän olisi heti ilmoittautunut. Mutta nyt hän tekee sen sinulle tässä."

"Kuinka?" kysyi Juhana hämmästyen. "*Sinäkö* olisit ilmoittanut?"

"Juuri minä", virkkoi Elsa. "Kun näin sinun tuskasi heidän lähtönsä johdosta, — kun kuulin, että ainoa pelastuskeino olisi antaa tieto matkasta hovilaisille, niin päätin sitä ainoata apua koettaa. Minä lähetin Saarelan Pekan viemään kirjeen Hovilaan ja käskin hänen heti kirjeen jätettyään tulla pois ilmoittamatta, mistä se tuli. Niin hän on tehnytkin."

"Oi armas Elsani, mitä oletkaan tehnyt!" sanoi Juhana tuskallisesti. "Jos saavat tietää, että sinä olet heidän vehkeensä paljastanut, niin olet hukassa. Meidän täytyy varoittaa Saarelan Pekkaa ilmoittamasta, mistä kirje oli."

"Ja sinä siis saisit kärsiä viattomasti!" huudahti neito. "Ei, Juhana! Minä aion ilmoittaa tekoni, ja silloin jäät sinä rauhaan."

"Jumalan nimessä, Elsa, mitä ajatteletkaan!"

"Minä ajattelen sitä, mikä on oikein", virkkoi Elsa vakavasti.

"Sinä teet sekä itsesi että minut onnettomaksi, jos ilmoitat tekosi. Jos minua epäillään, niin se ei tee mitään; mutta jos sinä ilmoitat asian, niin luullaan kuitenkin, että minä olen puheillani vaikuttanut tekoosi, niinkuin valitettavasti olenkin."

"Juhana", lausui Elsa totisena, "sinä olet sanonut, että *totuus* on korkein, mitä elämässä tulee noudattaa, — totuus toisia ja itseään kohtaan, ja että valhe ja petollisuus ovat kaikista paheista inhottavimmat. Vaaditko nyt, että antaisin sinun viattomasti kärsiä isäsi epäluuloa, kun juuri minä olen syyllinen? Vaaditko, että sallisin rakkaan äitisi sairastaa ja vuodattaa kyyneleitä sinun vuoksesi, kun voin kääntää kaikki toisin?"

"Mutta ajattele, mitä voi olla seurauksena, jos annat itsesi ilmi", pyysi Juhana tuskallisesti.

"Seuraukset ovat kaikkivaltiaan kädessä. Hän suojelee minua niinkuin tähänkin saakka", sanoi neito ja kohotti kalpean, kauniin muotonsa korkeutta kohden.

"Ihana impeni", huudahti Juhana innostuen, "sinä et saa kärsiä sen vuoksi, että olet tehnyt hyvän teon. Meidän täytyy välttämättömästi miettiä joku keino, millä voit tästä pälkästä päästä."

Juhana oli tuskin saanut nämä sanat lausutuksi, kun pirtistä kuului jalkojen kopinaa. Nuoret rakastavaiset kavahtivat, kuullessaan Sipon ja Yrjön äänet.

"Hän on varmaankin täällä", virkkoi Sipo, "valittamassa Elsalle ilkeästä isästään. Voinko olla hyvä, kun oma vereni on minut pettänyt!"

"Jos joku jäsen sinua pahentaa, niin hakkaa se pois, sanoo raamattu", lausui Yrjö.

Elsa tämän kuultuaan horjui ja vaaleni. Ennenkuin Juhana aavistikaan, työnsi neitonen auki kamarin oven, astui pirttiin ja huudahti: "Juhana on syytön. Minä olen retkestänne ilmoittanut hovilaisille ja tahdon siitä rangaistuksen kärsiä."

"Elsa", huudahti Nevalainen, "sinäkö ilmoittanut! — Se ei ole mahdollista. Poikani kohtalo nuo sanat toi huulillesi. Hän on syyllinen ja sinä syytön, vai kuinka, Juhana?" jatkoi Sipo poikaansa kääntyen.

"Elsa on syytön", kuului Juhanan tuskallinen vastaus.

"Ja sinä siis syyllinen!" lisäsi Sipo.

"Hän on syytön", vakuutti Elsa. "Minä ilmoitin menostanne kirjeessä, jonka vei —"

"Voi, Elsa, Elsa", huusi Juhana, "minä rukoilen sinua polvillani: älä tee itseäsi ja minua onnettomaksi

tuommoisilla puheilla!"

"Voithan pelastaa siskoni", virkkoi Yrjö. "Sano olevasi syyppää, niin uskomme sinua enemmän kuin sisartani. Ei vaimonpuolen luulisi olleen niin rohkea."

"Hän ei saa eikä voi ottaa syytä, koska hän on viaton", lausui Elsa kuumeellisella innolla. "Yrjö voipi tiedustaa Saarelan Pekalta lähemmin tästä asiasta; hän kirjeen vei. — Nyt, armahani", hän lisäsi hellästi, kääntyen Juhanaan, "nyt olet pelastettu".

Hän ojensi kumpaisenkin kätensä lemmittyänsä kohden, astui askeleen eteenpäin ja vaipui hiljaa lattialle. Hän oli pyörtynyt.

Hätäntyneenä Juhana heittäysi polvilleen neidon viereen; sitten hän hyppäsi ylös ja loi tuiman silmäyksen isäänsä ja Yrjöö. "Hän kärsii samoin kuin onneton isänmaansa sen vuoksi, että hän rakastaa sitä eikä suo sille pahaa tapahtuvan", lausui hän lujasti. "Se joka syytön on, heittäköön hänen päälleen ensimmäisen kiven."

"Nyt on nähty ja kuultu kylliksi tällä kertaa", lausui Nevalainen. Hän astui ulos. Yrjö seurasi häntä.

"Olisi suotavaa, että tuo rakkaussuhde ajoissa loppuisi", virkkoi Sipo Yrjölle.

"Koetetaan järjestää", sanoi Yrjö.

"Surkuttelen kaunista sisartasi", jatkoi Sipo. "Poikani syytä tässäkin on."

Sipo meni nyt kotiinsa. Juhana seisoi vaaleana Elsan vieressä. Vihdoin tämä heräsi tainnoksistaan. Juhana painoi suudelman morsiamensa huulille ja lausui sitte: "Minä menen Saarelan Pekan luo varoittamaan häntä tunnustamasta käyntiään Hovilassa. Jos hän kieltää, ei sinua voida syyttää. Mutta voi kuitenkin, että asiasta ilmoitit!"

Kotona odotti Juhanaa uusi suru. Hänen rakas äitinsä oli äkkiä kuollut. Sipo seisoi äänetönnä vaimonsa ruumiin ääressä eikä ensin huomannut Juhanaa, joka heittäysi polvilleen ruumiin eteen. Hetken kuluttua kohosi huokaus Sipon rinnasta. Hän astui ulos, salatakseen kyyneleensä.

X

Epäsopua yhteistoiminnassa.

Kolme viikkoa oli kulunut edelläkerrotusta. Nevalaisen vaimo oli laskettu hautaan. Isä ja poika tunsivat kipeästi, minkä uskollisen tuen he olivat menettäneet.

Simo Affleck viipyi vielä Kajaanissa, mutta huhu kertoi hänen aikovan palata sieltä niin pian kuin järvet jäätyisivät. Sanottiin hänen silloin tulevan joukon kanssa nurmeslaisia jälleen kuuliaisuuteen saattamaan ja rankaisemaan. Hovilassa oli 21 kuormaa majurin tavaraa; ne oli Lieksasta tuotuna vietävä Kajaaniin. Kun nämä tavarat oli saatu sinne, silloin tulisi Affleck Nurmekseen.

Nurmeksen talonpojat päättivät koettaa käyttää tätä väliaikaa hyväkseen.

Nevalaisen käytös Karjalaista ja Turuista kohtaan Käkisalmen retkellä oli peräti suututtanut nämä Sipoon. Tämä oli muidenkin talonpoikien parissa käynyt kätymäiseksi kuin ennen, ja vähitellen oli tyytymättömyys häneen yleinen. Yrjö Sormuisen sovinto Sipon kanssa oli pintapuolinen; hänen sydäntään kalvoi ainainen kateus enemmän arvossa pidettyä Nevalaista kohtaan, ja nyt hän hiljaa ja varovasti puhalteli kytevää tulta. Niin taitavasti osasi hän menetellä, että Sipo ei huomannut toverinsa kaksipuolista käytöstä; ainoastaan tarkkanäköisemmät havaitsivat, että Yrjöä ei voisi suututtaa, jos Nevalaisesta puhuisi vaikka kuinka pahaa.

Nurmeksen talokkaat pitivät kokouksen, jossa keskusteltiin retkestä Hovilaa vastaan. Muuan torppari toi Nevalaisellekin sanan siitä, että kokous pidettäisiin Karjalaisen luona. Sipo oivalsi nyt selvästi, mitä hän jo oli vähin aavistanut: että talonpojilla oli häntä vastaan nurjaa mieltä. Koska ei Yrjö tai joku muu talokas antanut hänelle kokouksesta tietoa, ymmärsi hän yskän ja päätti kokonaan pysyä retkestä erillään.

Tämä päätös kalvoi Sipon sydäntä. Nyt, kun koston hetki oli lähestynyt, piti hänen istua ristissä käsin ja odottaa, mitä muut toimisivat! Mitä hänen omaisensa, mitä hovilaiset tästä ajattelisivat? He olisivat tietysti siitä mielissään, ehkäpä surkuttelisivat häntä!

Nämät mietteet ja loukattu ylpeys ahdistivat Nevalaisen sydäntä. Hän ei koskaan ollut tuntenut olevansa niin yksinään kuin nyt.

Talonpoikien kokouksessa päätettiin, että retki Hovilaa vastaan tehtäisiin yöllä marraskuun 30 päivää vasten. Edellisenä iltana kokoontuivat nurmeslaiset Turuisen luo, mistä lähtö oli tapahtuva. Yrjö Sormuinen valittiin yksimielisesti johtajaksi.

Miehiä oli koolla neljäntäkymmentä. Usea oli retken seurauksia peljäten jäänyt saapumatta. "Aseina oli miehillä pyssyjä ja musketteja, joita ainakin osaksi olivat saaneet sotaharjoituksiensa varten ja myös vihollisia vastaan käytettäväksi, mutta jotka nyt käännettiin omaa isäntää ja kruunun käskyläistä vastaan", lausuu historiankirjoittaja.

* * * * *

Pienoisessa mökissään istui yllämainittuna iltana — yksinään kuten tavallisesti — Horman Malla. Hänen edessään oli aarrelipas avonaisena. Siinä oli sekaisin kultasormuksia ja korvarenkaita, hopealusikoita ja rahoja. Malla oli (ties monennenko kerran sinä päivänä) lukenut ja kädessään punninnut kaikki nämä kalleudet. Nyt hän luki ne viimeiseen kertaan. Hän suuteli niitä, piteli niitä edempänä ja lähempänä silmäinsä edessä, suuteli uudestaan ja pani ne vihdoin lippaaseen takaisin. Lopuksi hän kohotti pankon viereltä kiveä ja laski lippaan kätköpaikkaansa.

Ulkona vinkui tuuli, ja lunta satoi. Oli uuden kuun aika. Laskenut päivä oli jättänyt jälkeensä synkän pimeyden, jota kuitenkin lisääntyvä lumivaippa lievensi.

Noita kuuli oveltaan kolme kopausta. "Kukahan näinkin myöhään ja tällä ilmalla neuvoani hakee?" jupisi hän, astui sitten oven luo ja kysyi: "Kuka siellä?"

"Avaa, noita", kuului vastaus.

"Kuka olet? Sano nimesi, et muutoin pääse sisään", tivasi Malla.

"Sipo Nevalainen tarvitsee vielä kerran apuasi", kuului vastaus.

Ovi avattiin. Kalpeana, hajalla hiuksin ilmestyi sieltä Nevalainen. Levoton tuli hehkui hänen silmissään.

"Noita", sanoi hän ottaen takkinsa alta esiin kauniin hopealta hohtavan lippaan; "nyt on neuvosi ja kykysi tarpeeseen. Talonpojat aikovat tehdä hyökkäyksen Hovilaa vastaan. Sinun pitää estää se onnistumasta."

"Estää — retki onnistumasta — Sipo Nevalainenko niin puhuu? Oletko hovilaisten ystäväksi ruvennut?" ihmetteli Malla.

"En ole kenenkään ystävä — kuule, noita — nyt olen niinkuin sinä — minulla ei ole ketään, johon voin luottaa, jota voisin rakastaa, en edes kullasta ja hopeasta välitä niinkuin sinä."

"Hm", — jupisi Malla, — "minä ymmärrän. Sinä olet suututtanut talonpojat."

"Minä olen heitä moniaita nuhdellut hävyttömästä pelkuruudesta, siinä kaikki. Nyt ei enää Sipoa tarvita! Oli aika, jolloin minun neuvoni ja toimintani oli välttämätön. Se aika on mennyt. — Mutta vähät siitä. Sano, miten talonpoikien retki estetään."

"Milloin se tapahtuu?" kysyi noita.

"Tän'iltana", vastasi Sipo.

"Mutta jos retki ehkäistään, niin hovilaiset pelastuvat suuresta vaarasta, sillä nyt on sille hankkeelle edullinen aika", huomautti Malla tuijottaen Nevalaiseen yhdellä silmällään.

"Aika voi vastakin olla edullinen", arveli Sipo.

"Mutta Affleck voi siksi palata", muistutti noita.

"Olkoon miten tahansa", virkkoi Nevalainen; "asiat ovat nyt sietämättömällä tolalla; toimita muutos, Malla, niin tämä lipas kaikkimensa on sinun!"

Malla vilhui ahnaasti tuohon hohtavaan esineeseen.

"Minä voin sinua auttaa", sanoi hän painavasti. "Talonpojat luulivat hyvin sinuttakin tulevansa toimeen. Mutta lupaan, että ennenkun he saapuvat Hovilaan, tulevat he pyytämään sinua avukseen."

"Sitä en minä usko", epäili Sipo.

"Siinä tapauksessa et tunne Horman Mallaa", lausui noita. "Voin suurempiakin saada aikaan. Mene nyt levollisena kotiisi ja odota; ennenkun yö on puolessa, olet sinä Hovilassa."

Sipo ei tiennyt mitään varmempakaan keinoa selviytyäkseen epätietoisuudestansa; hän tyytyi tähän lupaukseen, vaikkei hän siihen juuri luottanut. Hän antoi lippaan noidalle ja sanoi: "Tuo on kallis lahja, mutta tärkeä onkin nyt asiani ollut. Jos tänä yönä pääsen Hovilaan toimimaan, niin vielä tulevaisuuskin siitä yöstä mainitsee."

Niin sanottuaan erosi Nevalainen noidasta ja meni kotiinsa. Mennessään hän jupisi: "Minä tunnen, että nyt olen elämässäni tullut käännekohtaan. Seuratkoon hyvää tai pahaa, kunhan joku muutos nykyoloissa tapahtuu."

* * * * *

Kaksi tuntia jälkeinpäin liikkui Nurmeksen maantiellä suurehko miesjoukko verkalleen eteenpäin. Eturivissä astuivat Sormuinen, Karjalainen, Turuinen, Ikonen ja Nyyrinen, ja moni muu koetti aina tuolloin tällöin tunkeutua eturiviin muka jotakin kysymään, mutta oikeastaan ikäänkuin arvoansa lisätäkseen.

"Eipä olisi luullut tuota", lausui muuan jyrävä partasuu, "että Yrjön sisar, siivo Elsa, olisi noin juljennut pettää veljeään ja muita. Mutta rakkaus se kaikki rakentaa, sanoi Puuperän Aatami, kun nai Tiiralan rikkaan ruotimuorin."

"Saarelan Pekka ei tunnusta vieneensä kirjettä", sanoi Yrjö Sormuinen, "osittain tietysti pelosta, osittain säälien Elsaa. Minä luulen myös, että Nevalaisen Juhana on tehnyt parastaan tukkiakseen häneltä suun. Mutta nyt, kun ollaan näin miehissä koolla, voitaisiin käydä tuolla Pekan mökissä ja pakoittaa hänet tunnustamaan."

"Vaan jos Hovilassa myönnetään, että Pekka on kirjeen tuonut, niin ei Pekan kielto mitään merkitse", virkkoi Karjalainen.

"Hovilassa ei ollut tuojaa tunnettu, siinäpä se ässä on", lausui Ikonen. "Pekka on vasta kaksi kuukautta ollut täällä."

"Hovilaiset ovat luvanneet kaksi taalaria hopeassa sille, joka retkestä ilmoitti, mutta Pekka-parka ei ole uskaltanut käydä palkkiota perimässä", sanoi Nyyrinen. "Jos ei minua tunnettaisi, niin kävisin hyvänä miehenä perimässä palkinnon."

"Mutta jos otettaisiin Pekka nyt mukaan, niin hovilaiset kyllä hänet tuntisivat", lausui vakava Turuinen, joka ei suinkaan arvannut, että hänen ehdotuksensa oli hyvinkin sattuva.

"Oikein, oikein", huusivat useat. "Sehän on selkeä asia! Turuinen on oikeassa."

Kuusi miestä poikkesi nyt kujalle, joka johti Pekan mökkiin; toiset kulkivat verkalleen eteenpäin.

Mökin luo ehdittyään astui Sormuinen ja kaksi muuta sisään; toiset odottivat oven takana, ollen valmiina auttamaan, jos tarvittaisiin.

Pekka makasi oven suussa, hänen vaimonsa lapsen kanssa perempänä penkillä. Kuullessaan oven avautuvan heräsi Pekka, hypähti pystyyn, iski valkeaa tuluksillaan ja viritti päreen palamaan. Sitten hän kynsien vasemmalla kädellään pellavankarvaista tukkaansa ärähti: "Keitä p—leitä te olette, jotka yörauhaa häiritsette? Totta maar, nämä nurmeslaiset ovat lemmon joukkiota."

"Älä veikkoni noin melua", lausui Sormuinen; "meillä on vaan vähän asiaa sinulle."

"Asiaa!" ärähti Pekka. "Minkä lemmon asian aika nyt on?"

"Yö on meidän asioillemme tällä kertaa sopivampi kuin päivä", virkkoi Yrjö. "Kuinka on, Pekka, sen kirjeen laita, jonka veit Hovilaan? Tunnustapa nyt!"

"Tunnusta", sanoi Pekka. "Mitä höpiset?"

"Tuon arvasin", sanoi Yrjö kumppaneilleen, jatkaen Pekalle: "Sinun pitää nyt lähteä mukaamme."

"Se on valhe", epäsi pellavatukkainen Pekka, hyppäsi rahille ja otti seinältä luodikon. Ojentaen sen tulleita kohden virkkoi hän: "Ulos täältä! Tuossa on ovi. Millä oikeudella te tunkeutte asuntooni?"

Yrjö ja hänen kumppaninsa vetäysivät lähemmäs ovea, nähdessään ojennetun pyssyn.

"Älä ylvästele", varoitti Yrjö. "Sinä olet yksi, ja meitä on kolme näkyvissä ja kolme oven takana."

"Vaikka teitä olisi viisi sisällä ja kuusi oven takana, niin ei teillä ole oikeutta puolellanne", sanoi jäykkä Pekka.

Muuan miehistä oli hiljaa hiipinyt Pekan taakse ja tempasi tämän äkkiä kumoon. Pekan vaimo parkaisi pelosta, ja lapsi säikähtyi ruikuttamaan.

"Jumalan tähden", huusi vaimo. "Mitä aiotte Pekalle tehdä? Hän on viaton."

"Hänelle ei tapahdu mitään pahaa, kun hän seuraa meitä Hovilaan", virkkoi Yrjö. "Sieltä hän pääsee kohta pois, kun on tehtävänsä täyttänyt."

"Älä tunnusta siellä. Pelasta kaunis Elsa", kuiskasi vaimo Pekalle. Yrjö kuuli sanat ja lausui hymyillen: "Ei hänen tarvitse puhua sanaakaan. Hovilaiset sanovat vain, onko hän sama mies, joka toi kirjeen."

"Minä en tosiaankaan halua nyt yöllä lähteä seuraanne", sanoi Pekka.
"Huomenna voin tulla noutamattakin."

"Kiitos lupauksesta", lausui Yrjö ivaten. "Mutta niinkuin sanottu, tarvitsemme sinua juuri nyt. Vedä siis housut jalkaasi."

Pekka ei tähänkään suostunut. Housut tukittiin väkisin hänen jalkaansa. Takkia myöskin piti muiden tukkia hänen ylleen; sitten hänet talutettiin tuvasta ulos.

* * * * *

Sillaikaa oli kujan suussa odottaville talonpojille tapahtunut vielä kummempi näytös. Kohta senjälkeen kun Yrjö seuraajineen oli eronnut Pekan mökkiin, olivat talonpojat tiellä nähneet noin kymmenen sylen päässä tulen leimahtavan. He astuivat vähän eteenpäin, katsoakseen ilmiön syytä, mutta mitään huomaamatta. Hetken kuluttua näkyi perätysten kaksi leimausta ja sitten kuului ikäänkuin miekkujen kalsketta. Talonpojat säikähtivät; he astuivat taaskin katsomaan, mikä oli syynä ilmiöön, mutta mitään erityistä ei näkynyt. Ja kohta näkyi kolmannella kerralla kolme väläystä, ja nyt kuului valittava ääni, joka puhui: "Onnettomat! Mihin jätitte Sipo Nevalaisen?"

"Mitä tämä merkitsee?" sanoi Karjalainen, jonka kalpea muoto todisti, että rohkeus alkoi haihtua hänen rinnastaan.

"Ei liene tämä hyvän edellä", jupisi Turuinen. "Mutta mitä meihin kuuluu Nevalainen?"

"Älkäämme turhaan vaivatko päätämme", sanoi Ikonen. "Tuo ilmiö merkitsi jotakin, mutta me menemme eteenpäin siitä huolimatta."

"Minä pelkään, ettemme tule Hovilan portin sisäpuolelle tänä yönä", jupisi muuan vanhus. "Olen paljon nähnyt maailmassa ja tiedän, että enteistä voi aavistaa tulevaisuutta."

Näille arveluille tuli äkkiä päätös, kun noita ilmausi talonpoikain keskelle, näiden huomaamatta tarkemmin, mistä päin hän tulikaan. Horman Mallan tunki kukin parhaaksi selittäjäksi tällaisessa asiassa; ja kun Malla oli vähintään viiteen eri tapaan kuullut kertomuksen ilmiöstä, hän lyhyeen selitti, että Sipo Nevalainen oli se mies, joka enemmän kuin kukaan muu voisi johtaa rynnäkköä Hovilaan, ja nuhteli talonpoikia siitä, että he niin ajattelemattomasti olivat syrjäyttäneet sen miehen, jota usean heistä tuli hyväntekijänään kiittää.

Tätä puhetta koettivat jotkut vastustella, mutta kun noita ennusti varmaa epäonnistumista retkelle, jos ei Nevalainen ollut mukana, taipuivat kaikki siihen, että Sipo noudettaisiin kotoaan. Päätöksen jälkeen seurasi heti teko, ja piankin oli Sipo, joka ensin kieltäytyi lähtemästä, saatu osalliseksi retkeen.

Kun Yrjö yölliseltä syrjäretkeltään saapui muiden luo, näki hän suureksi kummastukseksensa ja närkästykseksensä Nevalaisen olevan mukana. Hän tervehti Sipoa kuten tavallisesti, mutta hänen sydämessään leimusi kateuden liekki. Hän päätti asettaa Sipun semmoiseen asemaan, jotta tämä ei suinkaan kiittäisi onneaan, kun oli tullut näin kutsumatta joukkoon. Talonpojat pääsivät pian Hovilan kujan suuhun. Sipo Nevalainen asettui nyt heidän eteensä ja lausui:

"Meidän sopumme ei viime aikaan ole ollut aivan kehuttava. Syytä siihen lienee jos minun puolellani,

niin teidänkin. Mutta minä unhoitan vähät riidat ja pyydän teitä tekemään samoin. Nyt on meillä yhteinen vihollinen ja yhteinen vaara. Väkivallalla on meitä kohdeltu, ja väkivallalla me puolestamme maksamme vihollisellemme. Köyhien, orpojen ja leskien puoltajina olemme tällä hetkellä. Oikea asiamme toivottavasti tuopi meille voiton. Toverit, olkaa urhoolliset! Minä koetan tänä yönä kunnostaa nimeni. Tehkää te samoin, niin saamme varmaankin nauttia koston ja voiton suloisuutta."

Horman Malla, joka oli jäänyt joukkoon, tokaisi: "Tähtiin on kirjoitettu, että Nevalainen saa kummia aikaan Hovilassa. Olkaa hänelle kuuliaisat, niin voitto on teidän, mainio voitto!"

Yrjö Sormuinen ei myöskään tahtonut olla muita huonompi kehoituksissaan ja haastoi: "Koston hetki on tullut. Tässä ei voitto minun uskoni mukaan riipu yksityisen, vaan kaikkien kunnosta. Niinpäin minä tähtien kieltä tulkitSEN. — Älkää säästäkö käsivarsianne! Hakatkaa mihin vain ulotutte. Pistetään tuohon lemmon pesään tuli, jotta se tulee perinpohjin hävitetyksi."

Oli sydänyön aika. Miehet alkoivat liikkua eteenpäin, läheten Hovilan ulkokuoneita. Etupäässä astuivat Sipo Nevalainen ja noita, joka ikäänkuin hänen suojelushenkenään kulki sivulla. Nevalaisen toisella sivulla astui Yrjö Sormuinen, vakaisena, kalpeana. Hovilassa näkyivät kaikki vaipuneen uneen, ja talonpojat pääsivät aivan esteettömästi portille saakka. Tässä pysähdyttiin vielä kerran, ja tulijain parvi jaettiin kolmeen osaan, joista pienimmän piti jäädä portille vartioimaan, uhkaisiko mikään vaara; molemmille muille ryhmille jäi valloitettavaksi jompikumpi Hovilan kahdesta rakennuksesta.

XI

Yöllinen taistelu.

Hovilan tilan isommassa päärakennuksessa asuivat majurin läheisimmät uskotut, pienempi oli varattu palvelusväelle ja niille monille, jotka Jessenhaus oli pitäjältä koonnut majurin omaisuutta varjelemaan. Tähän aikaan oli Hovilassa, paitsi Jessenhausia, Arnkijliä ja Finneä, kaksi veronkantokirjuria, muuan suutari ja kuusi renkiä. Hovilan varsinaisena suojelusväkenä oli siis kaksitoista henkeä sekä lisäksi kymmenen talonpoikaa, jotka Jessenhaus oli sinne nykyisin haalinut.

Talonpojat, suutari ja kaksi renkiä asuivat pienemmässä rakennuksessa, joka oli isompaa vastapäätä. Ulkokuoneet miltei yhdistivät toisiinsa rakennusten päät, jättäen väliin vain pienoiset solat.

Hyökkääjistä piti viidentoista rynnätä kumpaiseenkin rakennukseen, mutta kuitenkin olivat useammat kääntyneet isompaa rakennusta kohti. Oltiin juuri valmiit rynnäkköön, kun odottamaton tapaus pidätti talonpoikain askeleet. Kujan suusta kuului pyssynlaukaus. Kamalalta se kajahti sydänyön hiljaisuudessa.

"Mitä hiidessä tämä merkitsee?" sanoi Yrjö Sormuinen. "Tähän asti on ehditty, ja nytkö tulisi este!"

"Minä pelkään, että itse Affleck on tulossa ja antaa merkin hovilaisille", sanoi Turuinen.

"Me olemme hukassa, jos kahden tulen väliin joudumme", lausui herkkämielinen Karjalainen.

"Hukassa!" naurahti noita. "Hoitakaa te muut Affleckin joukkoa, kyllä minä hänet itsensä hoidan." Näin sanoen hän otti povestaan kuvastimen ja vakuutti: "Joka tuossa näkee kuvansa, häntä polttaa helvetin tuli, kunnes minä hänet pelastan vaivasta. Hän lupaa hädässään tehdä mitä tahdon."

"Hst", varoitti Yrjö. "Kujan suusta kuuluu ääniä."

"Lempo heidät vieköön!" tuskastui Nevalainen. "Katsokaa! Hovilassa herätettiin pamauksesta. Ikkunaan ilmestyi juuri valkea."

"Nopeus on nyt tarpeeseen", sanoi Sormuinen. "Olkoonpa vaikka itse paholainen liikkeellä, niin emme saa vitkastella. Me hyökkäämme heti; tulkoon perästä mitä tulee."

"Niin minäkin aattelen", yhtyi Turuinen.

"Mutta jos joudumme ahdinkoon?" epäröi Karjalainen.

"Päästäänhän kuitenkin pakenemaan syrjätiestä", sanoi Turuinen.

Kujansuusta ei enää kuulunut mitään.

"Parasta on, että joku meistä käväisee katsomassa, mitä tuolla kujan suussa on", esitti Nevalainen. "Sitten ollaan ainakin selvillä."

"Käy sinä, Nevalainen, katsomassa", älysi Yrjö Sormuinen heti ehdottaa.

"Minua tarvitaan täällä, jotta miehet eivät joudu päättömiksi", vastasi Sipo.

Noidan suu vetäysi hymyyn. "Se sattui", jupisi hän; sitten hän lausui muutamalle, joka näytti olevan joutilaampi tässä joukossa: "Juokse kujansuuhun ja ota selko, keitä siellä on. Tuo heti vastaus Hovilaan. Me ryntäämme kuitenkin heti. Aika on kallis."

Noidan sana vaikutti. Talonpojat avasivat portin ja hyökkäsivät kahdessa parvessa kartanolle; yksinään riensi etupäässä isoon rakennukseen Sipo Nevalainen. Mutta sen joukon, joka häntä aikoi seurata, esti Yrjö Sormuinen menemästä eteenpäin.

"Pysähtykää!" huusi Yrjö. "Kujalla sanotaan Affleckin olevan."

Miehet tottelivat varoitusta, joten Sipo joutui yksin menemään sisälle. Sormuinen oli tuon lauseensa tuulesta temmannut; aikomuksena oli johtaa Nevalainen hengenvaaraan, ja se onnistui.

"Ahaa", huusi Björn Finne, nähdessään Nevalaisen hyökkäävän sisälle. "Tässäpä tämä väkivaltaa kärsinyt ystävämme tulee meitä tervehtimään. Aikomus lie varmaan hyvää huomenta tulla toivottamaan, mutta ajasta on sinulla, veikkonen, ollut huono tieto, mikä ei olekaan kumma, koska talonpojat ovat aamun virkkuja ja illan torkkuja."

Arnkijl ja Jessenhaus hyökkäsivät nyt Björnin kerällä Nevalaisen kimppuun. Tämä tarttui Björniä niskasta ja Jessenhausia kurkusta ja kolahutti heidät kahdesti yhteen. Mutta Arnkijl oli hiipinyt Sipon taa ja sivalsi tätä pitkällä mittapuulla takaraivoon, jotta Sipo päästi saaliinsa ja vaipui tainnuksissa lattialle.

"Hurraa", huusi Jessenhaus. "Oivallista, Rietrikki! Siinä on nyt talonpoikaisruhtinas pitkänään. Hän, joka meille on kosta vannonut, on itse joutunut koston omaksi."

"Jumala varjelkoon talonpoikia!" ärjäsi Björn. "Nyt en ole heille hyvä. Tekisipä mieleni nylkeä tuo sydämikkö, joka tuossa viruu kellellään!"

Tämä leikillä lausuttu aikomus ei olisi voinut toteutua, sillä ovi avattiin ja joukko talonpoikia ryntäsi sisään.

"Missä Nevalainen?" huusivat he.

Ovesta virtaava vilpas tuulhenki virvoitti Sipoa niin että hän heräsi tainnoksistaan. Hän näki veronkantajien hyökkäävän muutamasta ovesta sisään ja lyövän oven lukkoon. Talonpojat seisoivat ällistyneinä oven edessä.

"Lyökää ovi pirstaleiksi", huusi Sipo, joka hyppäsi pystyyn ja astui joukon etupäähän.

Pyssynperiä ja keihäitä kohotettiin, kuului rausaus, ja ovi oli samassa neljänä palasena.

Oven takana oli pimeä huone. Sinne tuotiin pirtistä valoa. Veronkantokirjureita etsittiin, vaan turhaan.

"Kummallista!" jupisi Nevalainen. "Ei ole muuta ovea kuin tämä."

Noita astui nopein askelin sisään.

"Tuletpa kuin kutsuttu", sanoi Sipo. "Käytä nyt tietäjäkykyäsi. Sano, mihin tästä huoneesta pääsee, paitsi tuosta ovesta pirttiin."

Noita astui askeleen taaksepäin, kääntyi seinään ja painoi sormellaan pientä nastaa, joka oli lähellä lattiaa. Salaovi aukesi.

Oven takana näyttivät kiertoportaat nousevan ullakolle.

Lyhty kädessä hyökkäsi Nevalainen ja neljä miestä astuimia ylös. Noita riensi perässä. Ullakolle tultua alettiin varovasti astua eteenpäin. Kun oli jonkun matkaa edetty, tultiin väliseinän luo, josta ovi

johti toiseen ullakon osastoon. Ympärielleen tähyistäen eteni Nevalainen kumppaneineen kynnyksen yli. Noita seurasi heitä, mutta äkkiä tunsikin hän kaksi kättä kurkussaan puristamassa. Kohtuullinen elämä oli säilyttänyt Mallan hyvissä voimissa vielä vanhempanakin, ja hän ei ollut halveksittava vastustaja. Hän ojensi laihat käsivartensa ja rupeksi kynsimään vastustajansa naamaa niin terhakasti, että toinen ratkesi kiljumaan ja kiroilemaan.

Himmeä lyhty valaisi Nevalaiselle sen verran, että hän huomasi Jessenhausin joutuneen noidan kynsiin. Ullakolla oli konttori, jonka avonaisella ovella Björn ja Arnkijl seisoivat, nostaen komeroon jotakin raskasta arkkua. "He kätkevät aarteensa", ajatteli Sipo ja astui heitä estämään. Mutta samassa tuulenhenki sammutti lyhdyn, ja kaikki kätkeytyi pimeään.

"Näittehän tuolla toisessa päässä portaat?" kysyi Nevalainen hiljaa seuraajiltaan.

"Kyllä", nämä vastasivat.

"Nyt lähdemme hiljaa tuota konttorin ovea kohden", jatkoi Sipo. "Tartumme veronkantajiin käsiksi ja kannamme tai paiskaamme heidät alas portaita."

Tuskin oli tämä sanottu, kun Jessenhaus hirveästi parkaisi; noita oli koukannut häneltä toisen silmän pois. Tuskasta hurjistuneena kokosi Jessenhaus kaikki voimansa ja heitti noidan niin lujasti seinään, jotta Malla tuskin voi henkeä vetää. Nyt seurasi hetken äänettömyys. Sipo seuralaisineen oli lähennyt Arnkijliä ja Björniä, mutta samassa kuului konttorista ääniä.

"Nyt, hyvät ystävät, olettekin joutuneet ansaan", sanoi ivaten Arnkijl. "Teitä on viisi miestä ja yksi akka; meitä kymmenen miestä. Olkaa valmiit!"

Konttorista tunki miehiä esiin. Syntyi sanoin kuvaamaton meteli. Jessenhaus lupasi miehille rahaa ja juomista, jos he oikein kurittaisivat noita hävyttömiä talonpoikia. Ullakon lattia tömisi painiskelusta, hätähuutoja kuului. Nevalainen oli miehineen ahdistettu loukkoon, josta he eivät päässeet liikkumaan. Konttorista oli tuotu keihäitä ja miekkoja, joilla hovilaiset pistelivät ja silpoivat vastustajiaan armottomasti.

"Malla", huusi Sipo, "jos auttaa voit, niin nyt on apusi kallis. En tiedä mitä lupaan, jos voit meidät nyt pelastaa."

"Minulla on yksi pyyntö", sanoi noita; "jos siihen suostut, niin käännän asiamme voittoon".

"Minä suostun, vaan auta pian", huudahti Sipo. "Keihäs sattui olkapäähäni."

"Vanno, että suostut pyyntööni", kärtsi noita.

"Minä vannon Jumalan nimessä ja autuuteni toivon kautta", vakuutti Sipo.

"Kuulkaapa, veikot", sanoi Jessenhaus, ivaten tuskissaan. "Autuuden toivo! Hahhaah!"

"Nyt, miehet, ankara hyökkäys", käski Björn. "Survokaa nuo pedot pehmeämmiksi!"

"Noita! me olemme hukassa!" huusi Sipo.

Samassa leimahti häikäisevä valo, kirkastaen koko ullakon. Kohta jälestä kuului hirveä pamaus. Ahdistajat peräytyivät kiljuen tappelusta, mikäli seisaallaan pysyivät, mutta useat olivat vaipuneet polvilleen, toiset tuiskahtaneet selälleen. Sakea, tukehduttava savu täytti ullakon. Sipo tunsikin jonkun tarttuvan häntä kädestä ja kuuli hänen kuiskaavan korvaansa: "Ole levollinen." Sipo tunsikin äänestä noidan ja seurasi häntä, kunnes he saapuivat yhdessä portaille, joita olivat ylös tulleet. Kohta olivat he alhaalla.

Täällä oli kuhinaa kaikkialla. Talonpojat olivat pienemmän rakennuksen etuhuoneessa sytyttäneet läjän törkyjä. Valkea leveni levenemistään ja tarttui välikattoon. Savu täytti eteishuoneen. Pyssynperien jyskettä ja keihästen kalinaa kuului savun seasta.

Hovilan uljas ja roteva suutari, taisteli kuin sankari. Hän käsitteli talonpoikia erittäin huolettomasti, paiskoi heitä seinää kohden ja potki heitä pitkällä koivillaan. Yrjö Sormuinen innostui ottelemaan noin rivakan vastustajan kanssa ja tunkeusi Taunalan Kaaperin eteen.

"Jos olet oikea mies, suutari, niin tästä saat vastuksesi", sanoi Yrjö kopeasti.

"Oletpa liian pieni, sinä karsassilmä", uhitteli Kaaperi hengähtäen.

"Tule tänne, niin pistän sinut tuonne vesiammeeseen päällesi likoon."

"No, noh, veikkoseni", sanoi Yrjö. "Taavetti oli pieni ja Goliath iso, mutta kuinkas kävi?"

Yrjö tarttui nyt suutaria takinkaulukseen. Suutari rakasti enemmän sylipainia, ja miehet siis tulivat lähemmäs toisiaan. Yrjö koetti kohottaa suutaria maasta, heittääkseen hänet allensa, mutta tämä piti varansa ja hyökkäsi ruumiinsa koko painolla Yrjön päälle, jotta tämä kellahti selälleen ja suutari päälle.

Ilohuuto kaikui hovilaisten huulilta.

Samassa rymähti palava katto alas. Töin tuskin pelastuivat ihmiset alta; kaksi talonpoikaa ja yksi renki saivat pahoja palohaavoja.

Asiat olivat ratkaisevasti kääntyneet talonpoikien eduksi, sittenkun he olivat vielä saaneet apuväkeä. Nuo kujansuusta tulleet, jotka laukauksella olivat varomattomasti koettaneet rohkaista kumppaneitaan ja antaa merkin tulostaan, olivat lisänneet talonpoikien lukumäärän viiteenkymmeneen.

Aamupuoleen tasaantui vihdoinkin tämä kahakka. Voitettut vietiin isoon pirttiin, johon myös talonpoikia kokoontui, minkä mahtui.

Noitaa ei näkynyt. Hän oli nujakan päätyttyä mennyt kotiaan; syyn saamme piankin nähdä.

Pirtissä pantiin nyt toimeen jonkunmoiset käräjät: Nevalainen ja Sormuinen istuutuivat pitkän pöydän päähän tuomareiksi. Voitetuille lausuttiin ankarat sanat.

"Nyt on meidän vuoromme tullut", sanoi Nevalainen tuimasti veronkantajille. "Jos ne kyyneleet, joita täällä pitäjäässä teidän tähtenne on vuodatettu, olisivat koossa, voisivat ne tuskin sammuttaa sitä liekkiä, johon te olette omianne joutumaan. Jos voitte mitään lausua puolustukseksenne, jota epäilen, niin puhukaa kohtalonne lievennykseksi. Mutta minä tiedän, ettei teillä ole sellaisia perusteita."

Jessenhaus, Björn ja Arnkijl katselivat ympärilleen. Kaikkialla uhkaavia kasvoja!

"Nyt on teidän vuoronne", lausui Jessenhaus. "Mutta vuoroon vieraisa käydään! Me aiomme tulla toimeen ilman ryssän apua. Kavaltajiksi emme rupea, niinkuin te. Me myös kuljemme päivällä, emmekä ahdistu semmoisia, jotka eivät voi itseään puolustaa. Kustoa, kustoa teille, jotka yöllä murtaudutte hiljaiseen, rauhalliseen majaan oman käden oikeutta harjoittamaan!"

"Sitokaa nuo hävyttömät", huusi Nevalainen.

Samassa talonpojat hyökkäsivät Björnin, Arnkijlin ja Jessenhausin kimppuun ja sitoivat heiltä kädet taakse. Heidät vietiin sitten muutamaan kamariin, jonka ovelle pantiin vartijat.

Nyt seurasi toinen näytelmä. Saarelan Pekka talutettiin sisään. Hän oli aivan kalpea ja värisi vilusta, sillä koko taistelun ajan oli hän seisonut aitan seinustalla kahden miehen vartioimana.

"Tunnusta heti tuoneesi kirjeen", kovisti Yrjö tuimasti Pekkaa, jonka entinen rohkeus oli muuttunut aivan päinvastaiseksi tunteeksi.

"Minä — tunnustan", sopersi Pekka.

"Sinua höperöä", sanoi Yrjö, jonka mieleen juolahti, että jos ei hän olisi viipynyt Pekan luona, ei Sipokaan luultavasti nyt olisi muassa. "Mikset kotonasi tunnustanut? Oliko parempi yöllä lähteä kotoaan kylmään?"

Pekka sai nyt mennä.

"Avatkaamme kellarit ja aitat; siedämmepä vankanlaisen eineen", lausui Yrjö.

Seinältä otettiin avaimia, ja joukko talonpoikia riensi tuomaan kellareista ruoka- ja juomalajeja. Kohta istuttiin herkullisten ruokapöytäin ääressä. Yön valvonta ja juomien nauttaminen teki moniaat uneliaiksi, toiset kuumeellisen riemastuneiksi yrityksen onnistumisesta. Itäinen taivas alkoi jo punertaa, ennenkuin eine oli perinpohjin nautittu. Nyt pantiin levolle; vartijoita jäi kymmenkunta valvomaan.

XII

Veli ja sisar.

Talonpojat asettuivat nyt pitemmäksi aikaa Hovilaan. He katsoivat olevansa oikeutettuja menettelemään Hovilan tavarain kanssa oman mielensä mukaan. Olihan kaikki isoksi osaksi nurmeslaisilta koottua! Hovilan varusväkeä pidettiin ikäänkuin vankina; he saivat sen, minkä voittajat heille soivat: hiukan ruokaa ja runsaasti nuhteita.

Me jätämme nyt hetkeksi talonpojat Hovilaan, katsoaksemme miten oli asiain laita Yrjön kodissa.

Oli päivä jälkeen ensimmäisen, jonka talonpojat olivat viettäneet uudessa majassaan. Elsa istui ompelemassa. Hän oli viime päivinä käynyt valjummaksi. Se sieluntuska, jota hän oli kärsinyt ilmoitettuaan antaneensa tiedon talonpoikien retkestä Käkisalmelle, oli kalvanut hänen ruumiillista terveyttään. Karjalan kukka alkoi kuihtua.

Yrjö oli käyttäytynyt Elsaa kohtaan melkein niinkuin ennenkin. Hän ei tahtonut ankarammin nuhdella sisartaan, ennenkuin oli saanut varmuuden siitä, oliko Elsa kirjeen lähettänyt.

Elsa pyyhkäisi ylös tummanruskean kutrin, joka oli valahtanut otsalle, huokasi ja herkesi hetkeksi ompelemasta.

"Oi, emoni armas", mietti siinä neito, "muisteletko vielä haudan tuollapuolen tytärtäsi, joka täällä kurjuuden laaksossa saa niin paljon kärsiä? Miksi synnytit minut maailmaan? Et suinkaan aavistanut, että Elsasi saisi niin paljon ja syyttömästi kärsiä. Ja miksi kärsin? Minkä vuoksi veljeni on minua paljoa onnellisempi? Mutta *ei* ole oikein, että näin valitan. Jumala kyllä tuntee, paljonko painoa hän kunkin päälle panee. Tule turvakseni, sinä sielun paras paimen, joka esikuvana ihmisille majailit vähäisen ajan täällä puuttuvaisuuden maailmassa ja sitten menit valmistamaan sijan niille, jotka sinun sanasi mukaan koettavat elää."

Elsa pani pois ompelunsa, otti pöydältä ison piplian, avasi sen ja luki Johanneksen evankeliumin seitsemännentoista luvun.

Ilokseen näki Elsa, pannessaan pois pyhän kirjan, Juhanan tulevan. Hän ei malttanut odottaa lemmittyänsä huoneessa, vaan juoksi kartanolle.

Kun rakastavaiset olivat tulleet sisälle, haastoi Juhana ilomielin: "Nyt saamme taaskin puhua rauhassa. Hovilassa laaditaan nyt lakia ja jaetaan omaisuutta. Samoin mekin nyt koettakaamme järjestää asemaamme, käyttäen hyväksemme väliaikaa, jolloin mielet ovat muussa kiinni. Elsa, sinä rakastat minua niin paljon, että olit valmis oman turvallisuutesi vaarantamaan minun tähteni; vaikka tiesit kirjeen helposti raivostuttavan jo kuohuvaa mielialaa, et epäröinyt ilmaista kirjeen lähettämistä. Minä olisin kyllä helpommin voinut kantaa isäni ja veljesi vainoa kuin sinä. Mutta tehty on tehty. Nyt on koetettava torjua seurauksia. Olen käynyt Saarelan Pekan puheilla, ja hän lupasi kieltää kivenkovaan tunnustuksen, joka häneltä kiristettiin. Toivoakseni ei sinun todistuksiasi uskota näin vaarallisessa asiassa. Mutta nyt pyydän, että kun asiasta tulee jälleen kysymys, anna minun puhua puolestasi, äläkä toistamiseen antaudu kostotoimille alttiiksi."

"Mutta kun minulta kysytään, enhän voi valehdella", lausui Elsa.

"Tuon arvasin", puhui Juhana puoleksi ääneen tuskallisesti. "Enhän voi sinua moittia siitä, että pidät totuutta pyhänä. Koska siis näin on asian laita, on ainoastaan yksi keino pelastua arvaamattomista seurauksista."

"Ja mikä keino?" kysyi neitonen.

"Että pakenemme täältä", esitti Juhana. "Seuraa minua setäni luo. Siellä meidän ei tarvitse kärsiä omaistemme vainoa. Päin vastoin meitä siellä kohdellaan mitä hellimmin. Silmäini edessä kangastaa siellä onnellinen tulevaisuus! Käsikkäin astumme siellä elon vaivaloista tietä, jakaen keskenämme kaikki surut ja riemut. Täällä on epäluulo ja vaino; siellä rakkaus ja luottamus! Paetkaamme, armahin, pois näistä kurjista oloista."

Juhana katsoi Elsaä rukoilevasti silmiin. Tämä seiso i äänetönnä. Hänen sydämässään riehui ristiriita.

"Kultaseni", jatkoi Juhana, "miksi me olisimme tuomitut kärsimään näin paljon? Onnemme ohjat ovat käsissämme. Suunnatkaamme tiemme näiltä riitaisuuden kolkoilta oloilta pois rauhan maille."

"Mutta kuinka voin jättää veljeni?" kysyi neito.

"Veljesi!" toisti Juhana. "On aivan kohtuutonta sinun suotta kokea hänen tyylyttänsä. Olet jo kylliksi kärsinyt."

"Kärsimään lienen luotu", sanoi Elsa surullisesti. "Itsestäni en niin paljoa välitä, mutta sinun vuoksesi, Juhana, olisin kuitenkin ehkä taipuvainen täältä pakenemaan, sillä täällä ei rakkauttamme kauvan

suvaita."

Elsa oli juuri kerinnyt lausua nämä sanat, kun Yrjö näkyi maantiellä.

"Herra armahda", hätääntyi neito, "veljeni tulee. Minua aavistuttaa, että hän ei saavu hyvissä aikeissa."

"Älä pelkää, armas", rauhoitti Juhana; "niin kauvan kuin voin kättäni liikuttaa, ei sinulle mitään pahaa tapahdu".

Yrjö astui sisälle. Hänen yhteenpuristetut huulensa ja hehkuvat silmänsä eivät ennustaneet hyvää.

"Minulla on sisarelleni sanottavaa", lausui Yrjö heti ovelta.

Juhana ei ollut ymmärtävinään viittausta, vaan jäi paikalleen.

"Elsa, tule tänne toiseen huoneeseen puheilleni", sanoi Yrjö.

Elsa yritti mennä, mutta Juhana pidätti hänet.

Yrjön silmät välähtivät. Hän loi Juhanaan tuiman silmäyksen ja antoi sisarelleen käskevän viittauksen.

"Yrjö Sormuinen", virkkoi nyt Juhana, "me olemme tähän saakka toisiamme hyvin vähän tunteneet ja puhutelleet. Syyn tähän tiedämme kumpikin. Minua on loukannut tily käytöksesi sisartasi kohtaan. Nytkin pelkään, että häntä kohtelisit pahoin. Sano siis tässä sanottavasi, minä tahdon olla saapuvilla."

"Poika", huusi Yrjö, "tiedätkö, mitä puhut ja kelle puhut! Minä olen sisareni naittaja, ja minun luvattani häntä ei kukaan saa." Hän naurahti ja lausui vihasta ivaan kääntyen: "Kaunis kunnia! Sisarta ei uskalleta jättää veljen valtaan, mutta veli on usein uskonut sisarensa semmoisen hoteisiin, jonka kunnollisuutta hän ei suinkaan tunne. Tämä on kohtuutta! Jalosti tehty!"

"Mitenkä vois in toisin menetellä?" virkkoi Juhana.

"Aivan oikein ja kainosti lausuttu!" ivasi Yrjö. "Oletpa sisareni jalo holhooja tietysti! Minä en muka saisi Elsan asioihin sekaantua ollenkaan! Mutta lopussa kiitos seisoo. Minun kauttani menee tie morsiuskammioon, muista se!"

"Jos hennot kieltää sisartasi ottamasta sitä, jota hän rakastaa, niin olet tunnoton mies", sanoi Juhana, joka alkoi ajatella, että Yrjöllä kuitenkin oli tilaisuus melkoisesti vaikuttaa hänen tulevaisuuteensa.

"Taaskin sinulta puuttuu ajatusta", sähähti Yrjö äkäisesti. "Onko sisareni minua niin kohdellut, että ansaitsisi minulta hyvää takaisin? Hän on juljennut pettää veljensä, ilmoittaa minun hankkeeni viholliselle. Niin pitkälle on nyt päästy. Saarelan Pekka on tunnustanut. Nyt jaetaan oikeutta Hovilassa, ja sinne nyt Elsan täytyy tulla teostaan vastaamaan ja selvittämään, mikä oikeastaan on ollut sinun osuuttasi asiassa."

Elsa seiso i kalpeana ja katseli peljät en veljensä uhkaavaa muotoa.

"Joskin Saarelan Pekka on syyttänyt Elsaa, niin ei yksi vierasmies mitään vaikuta", huomautti Juhana.

Yrjö veti taskustaan paperin, avasi sen ja piti sitä Elsan silmien edessä.

"Ah", huusi neitonen ja vaipui veljensä jalkojen juureen. "Oi Yrjö, rakas veli! Älä vie minua julmien kumppaniesi luo! Silloin minä ihan menehdyn pelosta ja häpeästä."

Neito syleili veljensä polvia. Yrjö seiso i synkkänä ja käänsi vihdoin pois kasvonsa.

"Julma veli", virkkoi Juhana tuskallisesti, "jalkaisi juuressa kyyristelee olento puhdas ja viaton kuin Herran enkeli. Saman äidin rannoilla olette levänneet, saman äidin siunauksen olette kumpikin saaneet. Ja tätä olentoa sinä armottomasti hätäännytät ja ahdistat. Etkö pelkää Ijankaikkisen kosta luonnottomasta kohtelustasi? Herkeä jo ja hillitse mielesi."

"Hän ei ansaitse oikean ihmisen sääliä", sanoi Yrjö tilysti tuijottaen sisarensa.

"Sinua sydämetöntä petoa ihmishaamussa", ärjäsi Juhana, joka ei enää voinut vihaansa hillitä ja raivokkaasti hyökkäsi Yrjöä vastaan.

"No, no, kiukka ystäväni", sanoi Yrjö, väistyen vimmastuneen nuorukaisen edestä. Hän sieppasi äkkiä Elsan kainaloonsa, ja ennenkun Juhana ehti estellä, oli jo Yrjö kartanolla.

Juhana hyökkäsi hänen jälkeensä, mutta portailla tarttui kaksi vahvaa kättä häneen kiinni. Hän

ponnisteli voimainsa takaa, vaan ei päässyt irti. Hän näki hevosen valjastettavan, Yrjön nostavan sisarensa rekeen ja hevosen kohta katoavan näkyvistä. Vasta silloin hellitti Sormuisen vahva renki Aappo otteensa. Jos Nevalaisella olisi ollut asetta, olisi renki tekoansa varmastikin katunut. Nyt Juhana loi häneen syvästi halveksivan silmäyksen ja sanoi: "orja on orja". Sitten hän läksi astumaan kotiaan päin, jupisten: "Jos henkenikin menee, minä pelastan Elsan."

XIII

Mitä Horman Malla Sipolta vaati.

Talonpoikien viettäessä ensimmäistä ehtoopäivää vasta anastetussa olopaikassaan, tuli noita Hovilaan. Mainitsimme hänen kadonneen sitten kun taistelu oli selvästi kallistunut talonpoikain puolelle. Nyt hän palasi aivan toisennäköisenä kuin oli nujakassa esiintynyt. Hän oli peseytynyt puhtaaksi, suorinut hiuksensa, jota hän ei kaiketi vuoteen ollut tehnyt, ja pukuun yllensä siistit vaatteet. Kaikki katselivat kummeksuen Horman Mallaa, jota ei sitten nuoruutensa ajan ollut nähty säällisessä kunnossa.

Sipo Nevalainen oli voiton ilossa heti kysellyt noitaa, mutta kukaan ei ollut tiennyt, mihin tämä oli mennyt. Sipolla oli suuri syy kiittää Mallaa tämän avusta; olipa hänellä lupauskin täytettävänä Mallalle.

Kun noita nyt tuli Sipon nähtäviin, joutui hän aivan hämilleen. — Hän koetti puhua, mutta sanaakaan ei tullut huulille. Hän seiso i punastuneena Nevalaisen edessä.

"Minä kiitän sinua kaikesta sydämestäni", haastoi Sipo noidalle. "Rohkeudellasi ja älylläsi olet toimittanut minut pyrintöjeni perille. Kosto on täydellinen; hovilaisten omaisuus ja henki on meidän kädessämme. Nyt on sinun vuorosi vaatia, mitä tahdot vaivasi korvaukseksi; minä sekä taivun että olen velvollinen pyyntösi täyttämään, jos vain vallassani on niin tehdä."

"Sinä voit pyyntöni täyttää, Sipo Nevalainen", lausui noita, jonka äskeinen hämi alkoi hälvetä.

"Olen utelias kuulemaan vaatimuksesi", virkkoi Sipo, miettivästi silmäillen noitaa. "Kyllähän arvaan, mihin päin halusi kallistuu; mutta kyllä on, Jumalan kiitos, tavaraa Hovilassa."

"Et tainnut tällä kertaa arvata oikein, Sipo Nevalainen", virkkoi noita.

"Enkö?" kysyi Sipo, joka vasten tahtoaan säpsähti, sillä nyt hän ei tosiaankaan aavistanut, mihin hän oli itsensä sitonut. "Lausu vaatimuksesi", tiukkasi hän, kun noita seiso äänetönnä tirkistellen häntä.

"Sinä olet luvannut pyyntööni suostua", lausui noita pitkään.

"Senhän olen jo sanonut. Puhu suusi puhtaaksi", kehoitti Sipo malttamattomasti.

Noita astui pari askelta lähemmäksi Nevalaista ja sanoi Sipoa hellästi silmäillen: "Pyyntöni on — että — minut — nait."

Nevalainen kavahti; hän ei tiennyt, pitkö hänen uskoa korviansa. Hän katseli, katseli noitaa, luullen puolittain, että joku henki oli pukeutunut tämän hahmoon ja tullut häntä pilkkaamaan.

"Kuinka?" kysyi Nevalainen. "Sinäkö hourit vai minä?"

"Ei kumpikaan", vakuutti noita.

"Varmasti jompikumpi, ja luulenpa melkein, että sinun järkesi on taistelun hyörinästä ja saamastasi kolauksesta vähän seonnut", arveli Sipo.

"Älä luule sitä", virkkoi Malla. "Minä puhun aivan selvästi mitä ajattelen."

"Noita", lausui Sipo, "en ymmärrä, mikä ajatus on aivoissasi syntynyt. Mutta siinä ajatuksessa ei ole pontta eikä perää. Pyydä palkaksesi tavaraa; se soveltuu sinulle paremmin."

"Minä en *tällä kertaa* halua tavaraa, ja saanhan sitäkin, kun sinut saan", huomautti Malla.

"Ja mitä minun saamisestani olisi hyötyä sinulle?" kysyi Sipo. "Sinä olet jo siinä ijässä, ettei rakkaus enää todellisesti voi sinussa herätä. Enkäpä minäkään sinussa juuri mitään niin viehättäviä puolia ole huomannut, jotta vanha vereni rupeaisi kuohumaan. Arvannet siis, että tällaisesta liitosta ei mitään

iloa seuraisi, vaan päin vastoin, pelkään mä, surua."

"Sipo Nevalainen", haastoi noita, "koska sinä noin suoraan ilmaiset ajatuksesi, niin teen minä samoin. Kuule siis: Kohtalo näytti nuoruudessani aikoneen minut onnellisemmaksi kuin sitten tulini. Vanhempani olivat varakkaat. He asuivat Repolassa, rajan tuolla puolen. Syntymiseni jälkeen muuttivat he tänne. Minulla on siis kaksi kotimaata tai oikeastaan yksi, sillä yhtä kansaa on Karjalan suuri heimo, vaikka Onnetar on sen ajaksi kahtia jakanut. — Varttuessani tuli minusta pulska tyttö, sanottiin, ja moni nuori mies hyöri ympärilläni, mutta minä en heistä huolinut. Vihdoin näin nuorukaisen kauniin ja ujostelevaisen. Kohta ymmärsimme toisiamme. Mutta isäni ei suostunut liittoomme; hän ajoi minut pois kotoani, ja sitä en vielä nytkään hänelle anteeksi anna, sillä hän on syypää kurjaan elämäni. Varokoon kukin isä estämästä lastansa ottamasta kenenkä tahtoo, kunhan tämä on siveä ja hyvä, olkoon sitte köyhä tai rikas. — Minä pakenin kotoani muutaman noidan luo korpeen. Siellä odotin lemmittyäni. Ei häntä kuulunut, ei näkynyt. Vihdoin kuulin hänen menneen naimisiin. Olin epätoivoon joutumaisillani. Minä rupesin epäilemään kaikkia ihmisiä, kun kuulin, että ainoa, johon luotin, oli ollut minulle uskoton. Sittemmin kuulin, että Vilholle oli valehdeltu karanneeni korpeen ja kuolleen siellä nälkään ja kylmään. — Noidan luona oleskelin nuoruuteni ajan ja opin hänen taitonsa. Kuollessaan hän jätti minulle omaisuutensa. En siis ole köyhä; kyllä minulla tavaraa on, vaan 'ei lisää luotaan lykkää', ja sen vuoksi olen esiintynyt köyhänä. Mutta sieluni on tuohon rahanhimoon väsynyt; se on ainiaan janonnut onnea, jonkun ihmisen rakkautta tai kunnioitustakaan. Vaan noitaa ei rakasteta, ei kunnioiteta: häntä peljätään. Oi, Sipo Nevalainen, jos tietäisit, kuinka monet yöt olen päänaluseni kyynelillä kastellut, isoten ihmisten, ei, yhden ainoankaan rakkautta tai kunnioitusta! Mutta turhaan! Seinät ovat valitukseni toistaneet. Kun sain kuulla vaimosi kuolemasta, sykähti sydämeni, ja ääni sisäissäni kuiskasi minulle: 'Ota vaari tilaisuudesta. Nevalainen tarvitsee apuasi.' Niin olen nyt tehnyt. Sinä tunnet elämäni tarinan. Vieläpä senkin lisäksi, että maailma ei voi minusta mitään pahaa tai alentavaa puhua. Siis perustan pyyntöni lausuttuun; annan sinulle tilaisuuden tehdä ilottoman elämäni ehtoopuolen onnellisemmaksi kuin sen aamu ja puolipäivän aika ovat olleet."

Sitä mukaa kuin noita ehti puheessaan eteenpäin, kirkastuivat hänen kasvonsa. Sipo seisoi äänetönnä tuijottaen puhujaan.

"Älystäni voi sinulle ehkä vieläkin olla hyötyä", lopetti noita. "Noidan ammatin jättäisin tykkänään pois. Uskon, että sinun rinnallasi vielä arvoni ylenisi samaan määrään kuin muiden ihmisten. Silloin kuolisit onnellisena."

"Minä olen sinulle suuressa kiitollisuuden velassa", alotti Sipo vastauksensa. "Olen myöskin autuuteni toivon nimessä luvannut suostua pyyntöösi. Siten luvattessani luotin varmasti siihen, että pyytäisit tavaraa palkinnoksesi. Jos olisin aavistanut, että oma vapauteni olisi pelastukseni hintana, olisinpa melkein ennen henkeni menettänyt. Minä toivon nyt, että arvostelet asiaa järkevästi ja luovut tuosta naimishommasta, joka ei suinkaan tuottaisi onnellisuutta, koska se on minulle vastenmielinen. Pyydä tavaraa, ja jos et suunnattomia vaadi, niin mielelläni sinut palkitsen."

"Tuota melkein olen aavistanut", sanoi noita synkästi. "Kuinka ylpeä Nevalainen julkeaisi noita-raukkaa vaimokseen ottaa! Vähät siitä, jos hän siten yhden ihmisen maallisen onnen musertaa. Sitähän useinkin tapahtuu."

"Älä minua noin katkerasti syyttele", pyysi Sipo. "En ole sinua mitenkään tahtonut loukata. Vaan ymmärräthän, etten vastoin tahtoani voi pakoittautua toteuttamaan pyyntöäsi."

"Oivallista puhetta", naurahti noita. Hän astui lähemmäksi, hänen muotonsa muuttui uhkaavaksi kuin taivas ukonilman edellä.

"Sinä olet *vannonut* suostuvasi pyyntööni", virkkoi Horman Malla. "Tahtoisinpa nähdä, uskallatko rikkoa valasi. Silloin joudut kahden tulen väliin. Toiselta puolen uhkaa vanhurskas Jumala, toiselta noita, jonka mahdin jo vähin tuntenet. Sipo Nevalainen", jatkoi Malla, pannen painoa sanoilleen, "jos et täytä valasi ehtoa, niin on loppusi surullinen, kamala — kamala — kamala!"

Nevalainen, joka kaikin voimin oli koettanut säilyttää rohkeutensa, saadakseen Horman Mallan luopumaan vaatimuksestaan, tunsu kuinka noidan viime sanat ajoivat pois veren hänen kasvoistaan ja voiman hänen jaloistaan. Kylmä hiki peitti hänen otsansa.

"Julma noita", virkkoi Sipo, "miksi minua näin ahdistat?"

"Ylpeytesi tarvitsee rangaistusta", sanoi Malla, lisäten uhkaavammalla äänellä: "Sinä häpeät valita minua seuralaiseksesi. Sinulla on kaksi valittavaa: ottaa minut tai — hahhahhaah — hänet, joka viime syksynä kävi Ikolassa ja jolla oli toisessa jalassa kavio."

"Pois — pois — jumalaton noita", huusi Sipo, kooten kaikki voimansa.

Horman Malla kohotti kätensä Nevalaista kohden ja lausui kähisevällä äänellä: "Nyt ei noita *sinua* auta. Varo itseäsi! Ennenkun kolme päivää on kulunut, saat minut nähdä."

Malla astui ulos. Sipo heittäysi voimatonna rahille ja pyyhki kädellään kylmät hikihelmet otsaltaan.

"Pyrintöjeni perille päästyäni tämä vastus nyt tuli eteeni", jupisi Nevalainen, kun hän noidan mentyä oli vähän tointunut. "Kuinka kohoilikaan rintani ylpeydestä, kun näin minun ja koko seudun rasittajat voitettuina, häpeästä ja vihasta menehtymäisillään seisomassa edessäni! Heidän kohtalonsa, heidän henkensä oli kädessäni! Ja nyt ilmaantuu se, jonka avulla miltei pääasiallisesti voitto on saavutettu, ja vaatii mahdottomia. Noita minun vaimonani! — — Ei! Maksakoon mitä maksaa, minun täytyy hankkia hänelle joku muu korvaus hänen vaivastaan. Vaan jos ei hän tyydy? Henkeni on silloin vaarassa; sen tiedän. Uhka uhkaa vastaan! En aio vastustamatta sortua."

XIV

Juhlapuoliset Hovilassa.

Talonpojat viettivät yhäti iloista elämää majurin talolla. Huhu heidän onnistuneesta ryntäyksestään oli jo Pielisiin ehtinyt, ja arvoisa tuttavamme, rovasti Haerkepaeus, oli kiireesti matkustanut Nurmekseen, neuvoillaan auttamaan tsaarin uusia alamaisia. Hän saapui Hovilaan edelläkerrottujen tapausten jälkeisenä päivänä, muassaan pitäjänluutnantti Ahlholm ja talokas Ikonen. Tämä kolmimiehistö tuli "lähettiläinä" kirjallisten "käskyin" kanssa niinkuin senaikaiset aikakirjat todistavat. He tulivat määräämään, miten Hovilassa olevan omaisuuden kanssa piti meneteltämän. Sata tynnyriä oli heti eroitettava tsaarin hyväksi. Rovasti lausui, ettei mitään väkivaltaisuutta nyt saisi harjoittaa; nyt näytettäisiin, että lainkuuliaisuus ja sopu olivat uuden järjestyksen tunnusmerkkejä.

Rovastin, luutnantin ja hyvän asian kunniaksi päättivät talonpojat panna toimeen Hovilassa tavallista juhlallisemmat puoliskekkerit.

Talonpoikia hyöri edestakaisin ison pirtin ja aittojen sekä kellarien väliä, tuoden jälkimäisistä edelliseen yltäkyllin ravintoaineita. Hovilan vanhan, taitavan kokin Matleenan oli vastoin tahtoaan täytynyt ryhtyä ammattiinsa ja valmistaa noille "ryöväreille" herkkuruokia. Hän seiso punaisena kun krapu takan ääressä, jupisi itsekseen kostosta, Jumalan pitkämielisyydestä ja Luojan käsittämättömästä aivoituksesta, joka salli Herran palvelijan läsnäolollaan pyhittää paatuneiden talonpoikain jumalatonta, lihallista huolettomuutta. Itse oli Matleena hyvin lihallisesti huolehtiva; hän paistoi ispinöitä ja vasikanpaistia. Silloin tällöin upotti hän kapustan vellipadan salaperäiseen syvyyteen ja maistettuaan lientä mörähti: "Ainakin rosvoille kelpaa!"

Rovasti oli sattunut huomaamaan Matleenan ja astui tämän luo lausuen: "Herran rauha! Kas mummoa, punainen kuin liesi!"

"Niin, armollinen, korkeastioppinut herra rovasti", virkkoi Malla kumartaen, "kaikissa sitä ollaan! Minä olen niin punainen, niin punainen! Levottomuudesta en ole kolmeen yöhön nukkunut. Päiväkaudet saan kuulla talonpoikain komppasanoja. Herra rovasti, te olette joutunut susien joukkoon!"

"Elämässä kohtaamme vastuksia", sanoi Haerkepaeus, "mutta meidän tulee ne kärsiä. Näytättehän varsin terveeltä."

"Jumalan kiitos, jos en olisikin terve, niin en tietäisi miten kaikkea sietäisin kuulla ja nähdä. Mutta Herra ei pane kellekään isompaa kuormaa kuin kukin jaksaa kantaa."

"Oikein", vastasi rovasti jatkaen sitte: "Te kuulutte olevan oikea emäkokki!"

"Hm", hymähti Matleena, "ovathan herrat minuun tyytyneet. Viisikolmatta vuotta olen herroille emännöinyt."

Rovasti, jolla oli jotakin puhumista pitäjänluutnantin kanssa, lopetti nyt haastelun, menen pois keittiön ovelta.

"Kunhan tästä paistista tulisi hyvä!" jupisi kokki. "Nyt sen *pitää* onnistua; rovasti kyllä tietää, kuka tämänkin paistin mamma on."

Hetken kuluttua olivat ruuat valmistuneet, ja nyt istuttiin aterialle. Isossa pöydässä oli kunniasija

tietysti rovastilla; hänen oikealla puolellaan istui pitäjänluutnantti Ahlholm, vasemmalla Nevalainen ja Sormuinen. Rovastin pyynnöstä kutsuttiin myös Jessenhausia aterialle, mutta hän kieltäytyi tulemast. Isompaan pöytään istuutui parikymmentä henkeä, kahden pienemmän ympärille yhteensä sama lukumäärä. Pienellä puolen söi Hovilan vartioväki. Jessenhaus, Björn ja Arnkijl aterioitsivat erillään muista.

Ensimmäisen ruokalajin jälkeen kohotti rovasti lasinsa, jossa oli Tukholmasta tuotua pikatongia, ja lausui: "Kunnioitettavat läsnäolijat! Arvoisat Nurmeksen asukkaat! Kukin on elämässään tullut huomaamaan, että ajat muuttuvat. Toisinaan tämä muuttuminen on niin nopea ja hämmästyttävä, että se erityisesti pystyy huomioomme. Semmoinen tilaisuus on meillä nyt. Vähän aikaa sitten vallitsi epäjärjestys ja väkivalta näillä mailla. Nyt ovat meillä asiat hyvin; onpa meillä uusi hallituskin. Ja tämä seikka onkin syynä siihen, että vapaasti saamme oikeuksiamme nauttia. Sillä minä rohkenen sanoa: nämä herkut, jotka nyt edessämme näemme, ovat teidän kukkaronne isommaksi osaksi maksaneet. Mutta oikeus aina pääsee voitolle, ja rehellisyys maan perii. Että asiat näin ovat, siitä olette lähinnä Jumalaa kiitollisuuden velassa itsellenne —"

"Herra rovastille ensi sijassa", sanoi Sormuinen.

"Minä, alhainen Herran palvelija, olin vain välikappaleena", virkkoi kainosti Haerkepaeus.

"Eläköön rovasti!" kuului usean suusta. Nevalainen ja Sormuinen istuivat äänettöminä eivätkä näyttäneet yleisestä ilosta paljoa tietävän.

"Hyvät ystävät, Nevalainen ja Sormuinen", virkkoi Haerkepaeus, "näytätte närkästyneiltä. Toivon, etten sanoillani liene teitä mitenkään loukannut."

"Päinvastoin", sanoi Yrjö, joka nyt pakoitti hymyn huulillensa ilmaantumaan. "Mutta Nevalaisella ja minulla on perheelliset olot semmoiset, että ne tuottavat meille huolta."

"Valitettava asia", sanoi rovasti. "Nevalaisen uppiniskaisesta pojasta olen kuullut jotakin, mutta en ymmärrä, mitä pahennusta perheelliset olot voisivat tuottaa sinulle, veikkonen."

Yrjö kertoi nyt puoliääneen rovastille asian.

"No, jopa oli hän rohkea, sen sanon", virkkoi Haerkepaeus. "Ja mitä harrastusta hänellä saattoi olla noin puuttuakseen sopimattomaan tehtävään?"

"Minun poikani on häneltä pään pyörälle pannut", sanoi Nevalainen. "He rakastavat toisiaan ja vihaavat lähimpiään. Ennen kunnioitettiin vanhempia ja heidän tekojaan pidettiin viisaina; nyt nuoruus ymmärtää enemmän kuin vanhuus, joka panee toimeen muka vain hullutuksia."

"Paljon totuutta tuossa puheessa!" sanoi rovasti. "Ajat ovat pahentumaan päin — tosiaankin", lisäsi hän, keskeyttäen väkinäisen haukotuksen.

"Sisareni on täällä Hovilassa", lausui Yrjö. "Minä nimeän läsnäolijat täällä tuomareiksi ja käsken heidän määrätä, minkälainen rangaistus on sopiva semmoiselle rikokselle. Minä en aio puoltaa armoa, koska teko on mitä pahinta laatua", virkkoi hän, ja tuo kamala välähdys näkyi hänen katseessaan.

"Seneca sanoo: *nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur*",[1] jupisi Haerkepaeus, lisäten ääneen: "Onko hän katunut tekoaan?"

[1] Kukaan ymmärtäväinen ei rankaise siitä syystä, että rikos on tapahtunut, vaan jotta rikollisuutta ehkäistäisiin.

"Katunut!" naurahti Yrjö. "Kivenkovaan kieltänyt hän on, vaan ei katunut."

"Eikö hän vieläkään tunnusta?" kysyi Haerkepaeus.

"Vihdoin on hän tunnustanut, sittenkun asia jo oli muilla todistuksilla saatu selville", ilmoitti Sormuinen.

"Ruoan päälle vähän levähtäkäämme ensin", esitti Haerkepaeus. "Sitten ottakaamme tutkittavaksi tämä merkillinen asia. Sisaresi tulkoon silloin esiin, niin saan minä — jos suotte sen, hyvät ystävät — kuulustella häntä."

"Minä luotan täydellisesti herra rovastin kykyyn ja tiedän teidän muistavan, että Jumala ei ole ainoastaan armias, vaan myös vanhurskas", sanoi Yrjö.

"Hyvin lausuttu!" virkkoi rovasti, jatkaen sitten: "Nyt ei mitään muuta kuin kiitos olkoon Herralle tästäkin aterialta! Osoittakoon Hän vastedeskin meille anteliaisuuttaan ja armoaan. Amen."

Kun oli ruokapöydästä noustu, sanoi Sormuinen rovastille: "Saapa nähdä, milloin uljaista tovereistamme saamme kuulla? Tietää kaiketi herra rovasti, että majurin kuormat, jotka täältä oli lähetetty Kajaaniin, palautettiin ehdittyään vasta penikulman päähän täältä?"

"Kuormat? Mitkä kuormat?" elähtyi Haerkepaesus. "En ole mitään kuullut. Kerro, veikkoseni."

"Asian laita on seuraava", haastoi Sormuinen, hyvillään siitä, että hän ensimmäisenä sai rovastille tuon ilosanoman ilmoittaa. "Vähää ennen kuin olimme valloittaneet Hovilan, olivat majurin vainuoirat kerinneet lähettää kaksikymmentäyksi Lieksasta tullutta kuormaa Kajaaniin. Kun tämän saimme kuulla, lähetimme suuren joukon miehiä palauttamaan kuormia. Yritys päättyi onnellisesti. Kun kuormat olivat vietävinä muutaman virran poikki lotjalla, olivat meikäläiset kuin haukat Hovilan renkien niskassa; kuormat siepattiin, ja nyt ne ovat taas täällä."

"Hyvä työ!" kiitti rovasti. "Nepä uljaita miehiä!"

"Ja nyt", jatkoi Yrjö, "nyt odottavat meikäläiset majuria tulevaksi, niinkuin huhu on kertonut. Aikomuksena on, jos hän vähin voimin tulee, ajaa hänet takaisin tai ottaa hänet vangiksi. Siitäkö ilo syntyisi, jos majuri tuotaisiin tänne tuomiolle! Mutta ainakin saamme ennakoita kuulla, tuleeko hän ja milloin. Minä varoitin Ikosta, että ennenkun hän ryhtyy vastarintaa tekemään, on lähetettävä tänne sana, kun majuri on näkyvässä, ja Ikonen kyllä muistaa sen tehdä. Voimme siis rauhassa täällä nauttia voitostamme ja oikeutetusta saaliistamme; voimme —"

Yrjön puhe keskeytyi. Ikonen hyökkäsi sisään. Hän oli niin hengästynyt, ettei voinut sanaakaan suustaan saada. Kun hän pöydällä näki ison olutsarkan, kallisti hän sen huulilleen ja melkein tyhjensi sisällön, sammuttaakseen janonsa.

"Ethän lie majurin kynsissä ollut?" kysyi Karjalainen. "Siitäpä vähän näyttää."

Ikonen ähkyi ja pyyhki otsaltaan hikeä. Häntä ahdistettiin kysymyksillä siitä, mitä hän oli nähnyt ja kuullut ja missä majuri oli. Hän ryki nyt pari kertaa, katsoen jännittyneihin kuulijoihinsa, ja rupesi sitte retkiänsä selvittämään.

"Eilen illalla, päivänlaskun aikana", — alotti Ikonen.

"*Siinä* pakkasessa!" huudahti Karjalainen, jonka muoto hohti runsaasta ruoasta ja juomisesta kuin iltarusko.

— "olimme asettuneet Nuolijärven salmelle", jatkoi Ikonen, "jonne täältä on neljä penikulmaa. Taloa ei ole siinä lähempänä kuin puolen penikulman päässä. Me asetuimme salmen pohjoispuolelle metsän rinteeseen majuria väijymään. Hevosemme sidoimme puihin kiinni; itse kävelimme mäen rinteessä, pysyäksemme lämpiminä, sillä olipa oikein kipoittelevan kylmä. Saimme käsivarsiamme aika lailla poikki rintalastan viuhtoa. Pakkanen alkoi yhä ankarammin ahdistaa; varpaita kirveli, ja vilun väreet kulkivat läpi koko ruumiin. Me kirosimme majuria, hartaasti odotettua, ja aloimme tuumia, kärsisikö tässä yön viettä vai pitäisikö Rintalaan tuo puolen penikulman taival yöksi lähteä. Tämä talo oli syrjässä siitä tiestä, jota majurin oli tultava. Sentähden päätimme kuitenkin odottaa saalistamme. Me elähtyimme kontistuneita ruumiitamme niillä vähillä väkevyyden aineilla, joita enää oli jällellä. Vihdoin puoliyön aikaan kuului metsästä ääniä. Niinkuin kissa vartoo hiirtä niin mekin nyt odotimme, milloin kallis saalis olisi käsissämme. Olimmehan asetettuina. Nyt — hetki oli tullut — yks, kaks — me hyökkäsimme tulijain päälle. Ensimmäisessä reessä ajoi yksi ainoa mies. Meitä karkaa kolme miestä hänen niskaansa. Nyt on Affleck kiinni —"

"Hurraa", huusi Karjalainen, ja yleinen riemu kuvastui läsnäolevien muodoissa.

"Mutta ilomme oli lyhyt", jatkoi Ikonen. "Toiset olivat myös valloittaneet molemmat seuraavat reet. Ensi työnä oli avata reessä olevat viina-ankkurit ja viettä pientä voittojuhlaa taivasalla. Ensimmäisen reen mies oli aivan kätkeytynyt turkkeihin. Kauluri käännettiin alas, ja — ihme ja kumma — näkyviin tuli Holmströmin kalpea naama —"

"Majurin kirjuriin?" huusivat useat.

"Saman miehen", vahvisti Ikonen.

"Seuraavissa reissä ajoi kaksi majurin renkiä", pitkitti Ikonen kertomustaan. "Minä tunnustan, ettemme olleet juuri hyvällä päällä, kun olimme näin pettyneet toiveissamme. Saivat siinä vankimme, joista toinen renki ja kirjuri olivat vähän uppiniskaisia, kokea, ettei ole hyvä talonpoikien käsiin joutua, kun näiltä on maltti loppunut. Eivätpä edes olisi tahtoneet ilmaista, milloin majuri tulisi, mutta sopivilla keinoilla saimme heidät tunnustamaan. Majuri oli seuraavana päivänä (siis tänä päivänä) puolenpäivän

aikana tulossa Nuolijärven salmelle. Meillä oli aikomuksena pidättää majuri, ja rengit lupasivat antaa meille hyviä neuvoja, miten majurin pääsy parhaiten ehkäistäisiin. Koska vankimme voivat olla meille hyvänä apuna, vannotimme heidät pitämään meidän puoltamme. Asetuimme syvän laakson törmille, ja olisimme varmaankin saaneet kauniin saaliin, mutta rengit, jotka me heidän vannottuaan päästimme irti, hyppäsivät äkkiarvaamatta hevostensa selkään ja pujahtivat käsistämme niinkuin kärppä metsään, antamaan majurille tiedon aikeistamme."

"Ja kuinka saatoittekaan hovilaisten sanaan luottaa", päivitteli Nevalainen äreästi. "Ajattelematomat! Nyt on vaara kohta keskessämme."

"Vaaraa emme pelkää enempää kuin sinäkään", lausui närkästynyt Ikonen.

"Se kohta nähdään, ja hyvä jos niin on", virkkoi Sipo Nevalainen.

"Majurilla on kolmekymmentä sotamiestä muassaan", jatkoi Ikonen. "Emme siis mitenkään olisi voineet häntä vastustaa."

"Se on totta", sanoi Sormuinen. "Te olette tehneet minkä olette voineet. Nyt valmistautukaamme vastarintaan. Tänä iltana tulee Hovilassa tapahtumaan pesänjako."

Useat nauroivat tälle kokkapuheelle.

"Majuri on tervetullut, jos hän suostuu jakamaan kanssamme ryöstetyn omaisuutensa. Muutoin tulee hän vihollisenamme, vai kuinka, ystävät?" virkkoi Haerkepaesus.

"Oikein", kuului yleisesti.

Ruokapöydät korjattiin nyt joutuisasti pois. Monipäiväinen juhlatuuli alkoi käydä totisemmaksi. Kukin tiesi majurin mieheksi, joka ei säästänyt ketään, jolle hän oli vihassa. Nyt erittäinkin, jos milloinkaan, oli Affleckilla syytä ankaruuteen. Sen kukin tunsu sielussaan, vaikkei sitä suinkaan toisille ilmaissut.

XV

Simo Affleck.

Nyt ruvettiin ajattelemaan, miten vihollista parhaiten otettaisiin vastaan. Talonpoikain lukumäärä nousi tosin satoihin, sillä yhä edelleen oli uusia tulvinut Hovilaan "pesänjako" toimittamaan, mutta heillä ei ollut sitä järjestystä, jonka puutteessa suuretkaan voimat eivät sanottavia saa aikaan. Majurilla taasen oli harjaantunutta väkeä, joka hehkui innosta saada näyttää, miten sodassa käy.

Hovilan isossa pirtissä pidettiin lyhyt neuvottelu, ja sitten lähdettiin puolustustoiimiin. Kun oli monta kättä käytettävissä, ehdittiin vähässä ajassa valmistautua melkoisesti. Talonpojat rakensivat itselleen varustuksia, joiden takaa voitaisiin ampua. Kujalle kyhättiin kartanon lähelle hirsistä korkea rintavarustus. Hovilassa olevia ampumavarastoja jaettiin yleisölle niin pitkälle kuin riitti.

Majurin vangittu vartioväki oli saanut vihiä herransa tulosta, ja sitä kaitsemaan täytyi jättää joltinenkin määrä talonpoikia.

Lyhyt joulukuun päivä oli loppunut; hämärä sulki vaippaansa maan. Taivas oli sees, idästä nousi täysikuu runsaalla hohteella valaisemaan lähimmän tulevaisuuden kohtauksia. Kukin riensi osoitetulle paikalleen; suurin osa asettui kujalle rintavarustuksen luo, jota tietä majurin odotettiin tulevan. Täällä johti pitäjänluutnantti Ahlholm; Sormuinen, Karjalainen ja Ikonen olivat hänen joukkoaan. Kartanolle oli asettunut melkoinen parvi olemaan varuilla, jos majuri tulisi jotakin takatietä. Tätä joukkoa komensi Sipo Nevalainen; täällä olivat myös Turuinen, Tikka, Sykkö ja (älkäämme unohtako) rovasti Haerkepaesus. Hän sanallaan kehoitti talonpoikia puolustamaan oikeuttansa ja lupasi Jumalan apua heille.

Syviin ajatuksiin vaipuneena seiso i vähän erillään toisista muskettia vasten nojautuneena Sipo Nevalainen. Hän katseli kirkasta taivasta, jolta herttainen kuu ja suurimmat tähdet tyynesti loistivat maahan.

"Te kirkkaat valot tuolla avaruuden äärettömässä valtameressä!" mietti Sipo. "Juhlallisessa hiljaisuudessa sieltä tarkkaatte niitä pieniä jokapäiväisiä huolia, jotka meitä tomun lapsia ahdistavat.

Tuntuupa ikäänkuin korvissani kuulisin kiitoskuoron nousevan Ijankaikkisen istuimen eteen. Mutta me saamme alati riitaa, sortoa ja katkeruutta kärsiä niin kauan, kunnes täältä muutamme joko teihin, Onnelan valoisille valkamille, taikkapa oloihin, jotka ovat näitä vielä kolkompia."

"Olinhan minäkin kerran onnellinen", jatkoi Sipo mietteitään. "Toivon ruusuvalossa hohti maailma edessäni; olin rikas, minulla oli kaunis, hellästi rakastava vaimo ja reippaita lapsukaisia. On minulla nytkin tavaraa, mutta rakkautta puuttuu, ja silloin puuttuu *kaikki*: sen nyt tunnen. — Mutta olenko itse syyppää tähän muutokseen?"

Sipon muoto synkistyi. Pyhän Augustinuksen ennakkomääräysoppi, joka on niin monta etevää sielua kaikkina aikoina hurmannut ja vanginnut, oli alkanut juurtua myös Nevalaisen mieleen.

"Mitäpä tässä lörpöttelen", virkkoi Sipo ynseästi. "Kukin on kohtalonsa orja; siis pois kaikki turhat epäilykset. Tulkoon rintaani rautainen lujuus ja into, sillä ratkaiseva hetki lähestyy, sen tunnen."

Sipon viime lause johti hänen ajatuksensa takaisin laveilta retkiltä tosioloihin. Hän astui joukkonsa luo ja rupesi sitä järjestämään.

Jättäkäämme hetkeksi Nevalainen ja muut Hovilan puolustajat odottamaan ryntäystä.

Maantiellä seisojien lähellä Hovilan kujan suuta mies, joka näytti miettivän kääntyä kujalle, mutta oli pysähtynyt kuullessaan etempää maantieltä säännöllistä astuntaa. Kohta oli joukko saapunut yksinäisen miehen luo.

"Kuka siellä?" ärjäisi jyreällä äänellä ratsastaja joukon etupäästä.

"Mies, joka rakastaa isänmaataan ja sen puoltajia ja tahtoo sen häpäisemistä ehkäistä", kuului vastaus.

"Nimesi?" kysyi ääni hevosen selästä.

"Juhana Nevalainen", vastasi puhuteltu.

"Juhana Nevalainen!" toisti kysyjä. "Semmoista ei ole Nurmeksessa."

"Hän on Sipon poika", vastasi usea joukosta. "Kyllä me hänet tunnemme."

"Hän on meidän puoluetta eikä ryssän ystävä", lisäsi muuan.

Ratsumies oli hetken ääneti. "Mitä tässä seisot?" kysyi hän taas Juhanalta.

"Morsiameni on ryöstetty Hovilaan, ja tahdon hänet pelastaa, menköön vaikka henkeni."

"Tuo kuuluu kummalta", lausui ratsastaja, joka vieläkin oli selin kuutamoon, niin ettei hänen muotoaan voinut erottaa. "Mitä morsiamesi voi Hovilassa" — hän keskeytti puheensa, lisäten äkkiä: "oletko vakooja?"

"Henkeni on teidän vallassanne, herra majuri. Minä pyydän teidän turvissanne päästä pelastamaan onnettoman morsiameni, jonka tunnoton veli on riistänyt kotoa ja vienyt talonpoikain tuomittavaksi sen vuoksi, että neito ilmoitti Hovilaan Käkisalmen retkestä, joka siten estettiin."

"Minä luotan sinuun", sanoi Affleck. "Kymmenen miehen seurassa saat tuolta pienen rakennuksen takaa hyökätä pihalle. Minä kuljen suoraan kujaa."

"Pieni rakennus on poltettu", virkkoi Juhana.

"Helveti!" karjaisi majuri. "Miehet!" lausui hän väelleen; "muistakaa talonpoikia!"

Uhkaavaa aseiden kalinaa kuului.

"Jessenhaus on huonosti puoltanut itseään, arvaan", jupisi majuri hammasta purren. "Mutta annahan kun minä saan nuo riivatut taulapääät kynsiini, niin makkaraselkinä heidät laitan täältä liikkeelle. Pieni rakennus porona! Ties mitä muuta tompelit ovat toimineet!"

"Tuosta teidän tienne menee", viittasi majuri sitte niille kymmenelle, joita Juhanan tuli seurata. "Älkää hyökätkö ennenkun laukaisen pistoolini kujan puolelta. Vasempaan, mars!"

Nuo kymmenen erosivat nyt muista, jotka kääntyivät kujalle.

Kuutamo valaisi nyt selvästi ratsumiestä. Hän oli harteava ja iso kasvultaan. Päässä oli kypärä, jonka

alta tuijottavia silmiä saattoi kooltaan verrata Venäjän kolikkoon. Kasvot oli ryppyiset, ja erityisesti pisti silmään kaksi syvää vakoa suun kummallakin puolen. Posket olivat lihakkaat, ikäänkuin hervottomasti riippuen alaspäin ja vetäen suupieletkin samaan suuntaan. Partaa ei näkynyt nimeksikään.

Talonpojat rintavarustuksen luona kuulivat ensin kavioiden töminää ja sitten askelten kopinaa ja olivat valmiit vastarintaan. Pitäjänluutnantti Ahlholm rohkaisi heitä, vakuuttaen saattavansa tapella yhtä hyvin kuin Affleck.

"Älkää ampuko ennenkun ne p—leet ovat kymmenen askeleen päässä", kielsi hän.

Mutta kymmenen askeleen päähän rintavarustuksesta ei Affleck vienytkään sotamiehiään. Hän marssitti heidät kujalta pellolle ja pakoitti täten talonpojat luopumaan rintavarustuksesta, josta ei nyt ollut mitään hyötyä.

"Ampukaa ne pedot", huusi Ahlholm. Pamauksia kuului, mutta laukaukset eivät tuottaneet vahinkoa. Affleck kielsi miehiään ampumasta ja läheni lähenemistään Hovilan isoa rakennusta, jonka takana Sipo Nevalainen joukkoineen seiso.

Nyt kuului pistoolin laukaus. Juhana miehineen hyökkäsi pihalle. Juuri tallin nurkasta kääntyessään hän hätkähtäen näki isänsä seisovan miesjoukon etupäässä.

Sipo Nevalainen kalpeni huomattessaan poikansa. Hänen kädestään putosi musketti; hän tirkisteli tulijaan äänetönnä kuin aaveeseen. Hänen poikansa Affleckin väessä! tämä oli näky, jota isän oli vaikea käsittää.

Hetken seiso Sipo siten ikäänkuin lumottuna. Sitten hän puhkesi puhumaan: "Miehet! Tuossa tulee poika isäänsä asevoimalla vihollisen valtaan antamaan. Katsokaa! Hän julkeaa katsella minua silmiin!"

Sipo sieppasi pudonneen muskettinsa, kohotti sen ja viritti hanan. Hän tähtäsi. Juhana seiso kuin kivettyneenä; hän ei voinut paikalta liikahtaa. Kuului pamaus; ruudin savu esti Sipoa selvästi näkemästä eteensä, mutta kuitenkin huomasi hän Juhanan kaatuvan.

Yleinen hämmästyks tästä teosta hälventyi pian muihin tapahtumiin. Affleck oli juuri tulossa kartanolle.

Vielä hetki, ja sotilaiden riemuhuuto kajahti kartanolla. Pyssynperien ja miekkojen kalske kaikui ylt'ympäri, ja piha oli kohta ruudinsavua täynnä.

Tavattoman kylmäverisesti johti majuri mustan ratsunsa selästä rynnäkköä. Muuan talonpoika rohkeni tarttua hänen ratsunsa suitsiin, mutta pistoolin laukaus karkoitti uskalikon.

Yleinen häiriö alkoi päästä valtaan talonpoikien keskuudessa. Ne, jotka vartioivat Hovilan varusväkeä, alkoivat peljätä kohtaloaan ja jättivät vartioittavat omiin valtoihinsa. Kohta tulivat näkyviin Jessenhaus, Björn ja Arnkijl; heidän lisäksi alkoi ilmaantua muitakin.

Rovasti Haerkepaeus, jonka virkatoimiin sota luonnollisesti ei kuulunut, koska hän joka pyhä kirkossa lausui: "maassa olkoon rauha ja ihmisille hyvä tahto", oli jo ensi laukauksia ammuttaessa "mennyt katsomaan, vieläkö Affleckille oli lisää väkeä tulossa". Samoin uljas pitäjänluutnantti Ahlholmkin, joka "ei p—lettäkään peljännyt", oli siirtynyt toiselle näyttämölle, missä asiat eivät käyneet näin hullusti.

Useimmat talonpojista, nähden vastarinnan turhaksi, olivat paenneet taistelukentältä. Sipoakaan ei näkynyt.

Sallimus ei ollut suonut isän lopettaa poikansa henkeä. Kuula oli sattunut Juhanaa oikeaan olkapäähän. Kun taistelu oli lakannut, nousi hän pystyyn ja astui isoon pirttiin, jossa hänen haavansa pestiin. Hänet pantiin sitten vuoteelle levähtämään. Verenvuoto oli tehnyt hänet aivan kalpeaksi.

Majuri kutsui nyt Hovilan suojelusväen ja ne talonpojat, jotka oli saatu kiinni, kartanon isoon pirttiin. Ensin hän tutki, millä kannalla asiat olivat olleet talonpoikain tullessa Hovilaan.

"Pietari Jessenhaus", sanoi Affleck, "vuodeksi olet erossa palveluksestani. Sinä olet huoleton poissaollessani. Se ei kelpaa."

Björn hieroi hiukan kämmeniään.

"Arnkijl", sanoi majuri, "sinulla on kykyä, älyä ja samalla kestävyyttä. Sinä olet tästä alkaen ensimmäinen veronkantajani niin kauan kuin sen luottamuksen ansaitset."

Arnkijl kumarsi syvään. "Herra majuri, minä olen aivan ansaitsematon ja kokematon —"

"Joutavia, — älä minulle tolkuta, me tunnemme toisemme", katkaisi majuri puheen.

Elsa seisoి muiden joukossa. Hänen kalpeat kasvonsa olivat saaneet takaisin säihkynsä, kun hän näki Juhanan.

"Ahaa", huusi Affleck, "tuossa varmaan on morsian. No, Nevalainen, Herran nimessä, ota neitonen haltuusi."

"Miten voin teitä palkita?" sanoi Juhana liikuttettuna.

"Minä olen jo palkittu", vastasi majuri puoleksi katkerasti, puoleksi alakuloisesti. "Minä en ole Nurmeksessa vielä kiitosta kuullut — enkä tahtonutkaan", lisäsi hän ylpeästi, ikäänkuin häveten edellisiä sanojaan.

"Herra majuri", kuului oven puolelta valittava ääni, joka oli vanhan toimeliaan Matleena-kokin, "ne hävyttömät ovat syöneet piirakaiset, ispinät, poronlihat, pöystit ja kaikki muut parhaat palat ja juoneet pikatongit, renskat ja portviini-pullot suihinsa. Rovasti joi portviiniä."

"Lohduta mieleäsi, vanha, uskollinen Matleena", sanoi Affleck. "Nurmeslaisten vero nousee tältä vuodelta kaksinkertaiseksi, ja sitten ostetaan uudet viinit ja paistit."

"Armollinen majuri, olisin halunnut ne konnat lihamy'ksi hakata", lausui tiitterä kokki.

"Kyllä kai", tuumi majuri. "Mutta on aika mennä levolle. Pane nyt, mummoni, ensin pöydälle, mitä kokoon saat. Meillä on hitonmoinen nälkä."

Matleena riensi toimeensa, ja kohta oli ruoka pöydällä. Majuri tovereineen hotaisi hontoonsa minkä jaksoi. Sitten panivat väsyneet sotilaat levolle, ja aamuyöstä nukkuivat majurin talossa kaikki, paitsi neljä sotamiestä, jotka olivat vartiona. Juhana ja Elsa eivät nyt uskaltaneet lähteä kotiinsa, vaan jäivät majurin käskystä hekin yöksi Hovilaan.

XVI

Sipo Nevalainen.

Oli aamuyö. Hovilan kujun suussa astuskeli muuan mies horjuvin askelin eteenpäin. Kalpea kuu valaisi vaeltajan yhtä valjua muotoa, jossa viha ja epätoivo kuvastuivat. Silloin tällöin katsoi hän Hovilaan päin, pudisti nyrkkiään sille taholle ja puri hammasta. Vaivaloisesti kulki henki miehen rinnasta, lyhyesti ja kähisten.

Sipo Nevalainen pyyhkäisi hiukset otsaltaan, jonka kylmä hiki peitti. Hän seisahtui ja kuunteli; kaikki oli hiljaa.

"Tällä kertaa on voitto siellä", jupisi Sipo, "mutta eletäänhän eteenpäin! Eletään! Haa! sinä olet, elämä, hauska!"

"Jo lämmitti koston suloinen tunne rintaani", jatkoi Sipo mietteitään. "Mutta lyhyt oli se ilo, liian lyhyt, ja poikani —! No, sen hän ansaitsi. Mitä hänestä kysyisin. Ei hänkään minusta pitänyt. Ei. Yhtä yksin olin hänen eläessään kuin nytkin. — Mutta asioiden pitää muuttua. Toisen kerran pitää minun vielä saada koston iloa maistaa. Oi, kunpa tuo kirotn Affleckin pesä äärettömänä tulimerenä leimahtelisi ja Affleck nuora kaulassa keikkuisi hirsipuussa!"

Näin samosi Sipo eteenpäin kuumeellisesti haaveksien. Voimattomassa raivossaan hän ensin mietti kaikenlaisia mahdolluuksia; vihdoin alkoi tyynempi mieliala päästä hänessä vallalle. Hänessä vakaantui päätös matkustaa uudestaan hakemaan Venäjältä apua kostohankkeisiinsa hovilaisia vastaan. Tällä kertaa hän päätti matkata ainoastaan Savonlinnaan, jota venäläiset vielä piirittivät. Hän toivoi täältäkin liikenevän jonkun satakunnan miehiä Affleckin karkoittamiseen. Lähdön piti välttämättömästi tapahtua heti, sillä hän ei voinut tietää, kulkisiko majuri jo huomenna ympäri pitäjää sotamiehineen kurittamassa kapinallisia talonpoikia ja heiltä veroja kiskomassa. Nyt arvatenkin verojen kultainen aikakausi koittaisi. Olihan Affleckilla sotaväkeä; mitä hän muusta kysyi.

Sipo oli tullut paremmalle tuulelle, kun hän taaskin varmaan tiesi, mitä oli tehtävissä. Hän saapui kotiinsa, kokosi rahansa ja muut kalleutensa, jotta ei juuri paljoa ollutkaan, ja sulloi ne taskuihinsa.

Sitten hän herätti renkinsä ja käski valjastaa parhaan hevosensa.

Renki hieroi silmiään. Hänen teki mieli kysyä, mihin näin varhain matka veti; mutta Sipo tavallisesti piti tuumansa itsekseen ja ilmoitti ne ainoastaan vaimolleen tämän eläessä. Nyt hänellä ei ollut ketään uskottua.

"Minä lähden matkalle", sanoi Sipo vain rengilleen. "En viipyne poissa enempää kuin kolme, neljä päivää. Varjele taloa hovilaisilta. En mielelläni nyt kotiani jättäisi, mutta tulevaisuuden turvan vuoksi sen teen."

"Mutta eikö Juhana tule hoitamaan —?"

"Vaiti", sanoi Sipo kärtyisesti. "Juhana ei nyt tule hoitamaan mitään."

Sipo istui rekeen ja löi virkkua vitsalla. Se lähti aika vauhtia kartanolta, sillä Sipo ei ennen vielä kertaakaan ollut kotoa lähtien hevostaan lyönyt.

Kumma tunne nousi Sipon rinnassa, hänen nyt kiitäessään taipaleella. Entiset onnellisemmat ajat johtuivat hänen mieleensä, mutta pian hän kukisti tunteensa.

Alkoi lähestyä se aika, jolloin hopeankarvainen kuu menettäisi valaisemisvaltansa. Sinertävänpunaisena hohti itäinen taivaanranta; se muuttui vähitellen tulipunaiseksi, Sitten kellertäväksi ja sahraminkarvaiseksi. Kohta oli ilmaantuva päivän kultainen ruhtinas valollaan ilahuttamaan näitä seutuja pitkän yön jälestä.

Mutta Sipolle tämä valo tuntui vastenmieliseltä. Ensi kerran elämässään hän olisi suonut päivätulon viipyväksi.

Jokseenkin lähellä sen tien vartta, joka Nurmeksesta johti Pielisiin ja jota Sipo nyt kulki, oli Horman Mallan talo. Kolmas vuorokausi oli kohta kulunut siitä, kun Sipo oli noidan tavannut. Tämä aikoi nyt lähteä Hovilaan, missä luuli Sipon vielä olevan. Mutta aamulla ulkona käväistessään oli hän muutamalta mieheltä saanut kuulla majurin paluusta ja talonpoikien karkauksesta, jopa Siponkin julmasta ampumiskoetuksesta. Tästä ilmoituksesta noita tuli iloiseksi, koska hän arveli Sipon nyt varmaan olevan siinä tilassa, että hän taaskin tarvitsisi Mallan apua, jota hän ei kuitenkaan saisi ennenkun hän oli valansa täyttänyt. Noita siis jälleen siistiysi, pani ylleen parhaat vaatteensa ja lähti astumaan maantielle, joka johti Nevalaisen taloon.

Aamuvalossa hän huomasi hevosella ajajan tulevan vastaansa. Lähempänä hän tunsu helposti miehen ja hevosen. Myös Sipo huomasi pian noidan ja alkoi hutkia hevostaan, mutta samassa akka oli reen luona ja puikahti sen kannoille.

"Suo minulle kyytiä vähän matkaa, jotta saadaan tuumailla", lausui noita. "Mihin menossa, Nevalainen? Ja miksi noin koetit minusta päästä?"

"En ole sinulle minkäänlaisen tilin velvollinen", sanoi Sipo. "Aika on minulle tärkeä; senvuoksi aioin koettaa päästä sinun pitkistä puheistasi."

"Hoo", virkkoi Malla, ja hänen silmänsä välähti. "Ja valasi? Sen olet kai jo unhoittanut."

"Siitä puhutaan, kun kolmen, neljän päivän päästä palaan", lausui Nevalainen.

"Vai niin", virkkoi noita ivallisesti. "Mutta minä pelkään, että sinä et palaakaan."

"Sinun pelkosi ei minuun koske", vastasi Sipo. "Nyt on parasta, että heittäydyt pois kannoilta, tai minä pysäytän hevosen ja annan sinulle lähdön."

"Vai niin, sinä urhoollinen valapatto!" sanoi noita uhkaavasti. "Mutta minullakin on sinulle neuvo annettavana. Nyt on parasta, että käännät hevosesi ja palaat kotiisi, jossa vala ensin täytetään; sitten voivat kostosi hankkeet toteutua, muutoin eivät."

"Pois, hurja noita", huusi Sipo. "Sinä helvetistä heitetty kiusaaja, anna minun olla rauhassa!"

Nevalainen koetti kääntyä, sysätäkseen noita pois takaansa. Mutta Sipon karjaisusta säikähtynyt hevonen juoksi niin kiivaasti, ettei hän voinut aiettansa toteuttaa.

"Valmistu nyt ilmautumaan Hänen eteensä, jonka olet lupauksellasi pettänyt", käski säälimätön noita. "Viimeinen hetkesi lähestyy."

Sipo veti ohjaksia, saadakseen hevosen pysähtymään, sillä hän arveli vaaran olevan lähellä. Mutta

armoton noita hoputti hevosta, ja se totteli, mennen täyttä vauhtia eteenpäin. Olipa kumma nähdä tätä menoa: noita monikarvaisessa puvussa seisoikin hornan henki uhrinsa takana.

Kauhistuksen huuto pääsi Sipon huuilta. Hän tunsi kaulansa puristuvan; kaulasuonet alkoivat pullistua, samoin silmät. Hänen muotonsa muuttui ensin punottavaksi, sitten siniseksi; silmät menettivät luonnollisen värinsä ja menivät lasimaisiksi. Onneton ei voinut paikalta liikahtaa... Noita oli hänen kaulaansa heittänyt silmukan, jolla hän kuristi uhrinsa.

Kun noita näki hengen paenneen, sivalsi hän hevosta vitsalla ja hyppäsi samalla pois kannoilta.

Ei ketään matkustajaa sattunut tielle silloin kun murha tapahtui. Vasta myöhemmin oli kaksi miestä nähnyt hevosen hölköttelevän maantietä pitkin. Lähemmäksi tullessaan he näkivät ajajan istuvan reessä hengetönä, kauheasti eteensä tuijottaen.

Murhaa tutkittiin, ja noitaa alettiin vihdoinkin pitää epäluulon alaisena. Mutta riittävää todistusta ei voitu saada, ja asia jäi silleen.

XVII

Loppu.

Lähes puoli vuotta oli kulunut edellämäisestä tapauksesta. Kirjoitettiin nyt 1711. Sodan ies painoi yhä Suomea. Kurjuutta nähtiin kaikkialla. Taudit ja nälänhätä olivat sodan kauheita liittolaisia: ihmiskunnan kolme vitsausta vaikutti tavallisuuden mukaan yhdessä. Nyt oli kevät luonnossa, mutta talvi oli ihmisten sydämissä.

Oli kaunis aamu toukokuun lopulla. Lintujen riemulaulut kajahtivat ylt'ympäri; sinitaivaalta paistoi lämmittävä aurinko. Mutta ihminen liikkui alakuloisena tämän ilon keskellä. Harvassa kuului kyntäjän tai kylväjän laulu, sillä harvalla oli kylvämistä, ja jolla olikin, se epäili panna siementä maahan, koska ei tiennyt, saisiko *hän* sadon korjata.

Tahdomme nyt lukijan johtaa muutaman semmoisen luo, joka uskalsi maan poveen uskoa kalliin jyvän, toivoen Jumalan avulla saavansa siitä hedelmänkin pitää.

Tuolla pellolla astuu vakka kädessä kumaraisena mies. Hän on nyt saran kylvänyt ja menee tuonne metsän rinteeseen täyttämään vakkansa sekä virvoittamaan itseään raittiilla juomalla, jonka on juuri tuonut talon kellarista nuorenpuoleinen nainen.

"Elsa", sanoi nuori mies, "me uskomme tulevaisuudentoivomme maan poveen. Uskokaamme, ettei Luoja meitä eikä maatamme — tätä kallista isiemme maata — liian ankarasti rankaise, vaan armosta kääntää kasvonsa puoleemme." Näin sanoen katsoi Juhana — joksi lukija kylväjän arvannee — lempeästi Elsaan, joka nyt oli kolme kuukautta ollut hänen vaimonsa.

"Me olemme vaarassa tottuneet luottamaan Herraan", lausui Elsa, "ja se luottamus ei ole meitä koskaan pettänyt".

Lauhkea ahava suhahti kuusien latvoissa ja ikäänkuin vahvasti Elsan sanat.

Nuori vaimo käänsi sattumalta silmänsä vakan laitaan. Huokaus nousi silloin hänen rinnastaan. Juhana kysyi syytä. Elsa viittasi vakan laitaan, jossa näkyivät kirjaimet S. N.

"Älä, armaani, tästä huoli", lausui Elsa, joka pelkäsi, että se muisto saattaisi Juhanan pahalle tuulelle.

Juhanan muoto tosin aluksi synkistyikin, mutta kohta hän malttoi mielensä ja sanoi: "Surullisen muiston tuo merkki herättää, ja surkuteltavan. Mutta minä, jolle Luoja soi näin suuren onnen kovien vastoinkäymisten jälestä, en tahdo tuomita, etten tuomitukseksi tulisi."

"Olemmehan tosiaankin onnelliset", sanoi Elsa hiljaa. "Vaikka veljenikään ei liittoamme siunaa, olen tyytyväinen."

"Jos ei hän olisi tullut sairaaksi ja joutunut haudan partaalle, ei hän suinkaan olisi yhtymiseemme suostunut", virkkoi Juhana. "On kuitenkin rumasti tehty, että pelastuttuaan koettaa peräytyä siitä, minkä vaaran hetkenä on luvannut."

Juhana nousi ja aikoi lähteä toista sarkaa kyntämään, kun samassa palvelustyttö tuli juosten sanomaan, että kartanolle oli saapunut vieraita — vanha mies ja vaimo — jotka heti tahtoivat nähdä Juhanan.

Tämä — puoleksi närkästyen, puoleksi kummastuen siitä, ettei hänen vaimoan haluttu nähdä — lähti astumaan taloon. "Enpä tiedä, ansaitsevatko nuo sinua nähdäkään, ne höperöt", lausui Juhana Elsalle; "mutta tulehan kuitenkin tuokion kuluttua jälestä. — Olisikohan heillä jotakin sellaista sanottavaa, mikä voisi surettaa Elsaa", ajatteli hän itsekseen.

Pihalla seisoi vanha, arvokkaan näköinen mies. Vähän matkaa hänestä seisoi myöskin elähtänyt vaimoihminen.

"No, totta maar, Juhana, oletko kihloissa?" ärjäisi vanhus, nähdessään Juhanan.

"Terve, sydämellisesti tervetullut, vanha setä", huusi Juhana. "Yhtä suora ja reipas kuin ennenkin."

"Ja sinä sama oiva poika kuin ennen lähtöäsi meiltä", huudahti vanha Jaakko. "Sinä *kunnon* poika!"

Vanhus sulki Juhanan rintaansa vasten. Kyynel kiilsi hänen silmässään, ja hän sanoi: "Siitä asti kun meiltä lähdit, ei näin onnellista hetkeä ole meillä ollut — ei, peto vieköön!"

Vanhus polki puujalalla tantereeseen, jotta tömähti.

Nyt saapui Elsa kartanolle.

"Tässä on vaimoni; tuossa ovat setä Jaakko ja täti Matleena, joista olen sinulle niin usein puhunut."

Vanha Nevalainen tuijotti suopeannäköiseen Elsaan, ja hänen ihmettelemisensä ei tahtonut loppuakaan. Vihdoin hän puhkesi puhumaan, muka itsekseen, vaikka hän huusi: "Tuo kies'auta kelpaa! Tuskin olit sinä Matleena tyttönä — no no — ainakin yhtä kaunis — hm — se on tietty!"

Kun vanha Jaakko oli ihastuksensa alkupuuskat purkanut, astuttiin sisälle, missä nuori, hilpeä ja kaunis emäntä kohta osoitti kykyään taloudellisissa toimissa varsin tyydyttävällä tavalla. Vanha Jaakko tuskin hennoi silmiään kääntää viehättävästä emännästä, ja Matleena-mummo myönsi, että Anna Säämingissä, joka sivumennen sanoen oli tavannut toisen mielitietyn, ei voinut lähestulkoonkaan Elsalle vertoja vetää.

Rakkaiden vieraiden kunniaksi tuotiin nyt kellarista parasta juotavaa, ja nuoren sekä vanhan pariskunnan onneksi tyhjennettiin pikarit. Vanhan Jaakon lämpö määrä kohosi vähitellen korkeimpiin asteviivoihin. Hän innostui puhelemaan Varsovan rynnäköstä ja muista merkellisistä tapauksista "ennen vanhaan".

Vain yksi pilvi nousi hetkeksi pimittämään yleisen ilon päiväpaistetta. Vanha Matleena sattui kysymään, oliko Sipon surmaajasta selkoa saatu.

"Ole ääneti hänestä, joka petti isänmaansa", huusi Jaakko. "Olkoon hänen nimensä ikuisen unhotukseen haudattu."

"Jätä kosto Herralle", sanoi Matleena.

"Tuli ja leimaus", ärjäisi Jaakko, "ei isänmaansa kavaltajasta ansaitse puhua. Hän on tuomionsa saanut. Niin — älä keskeytä minua, Matleena — Sipo oli ennen mies, mutta hän ei koetuksen aikana kestänyt, vaan lankesi. Mutta tuossa istuu poika, joka osaa pitää arvossa isänmaatansa. Sinä *kunnon* poika!"

Juhana huomasi, että hänen isästään ei ollut hyvä nostaa kysymystä vanhan Jaakon läsnäollessa, hänellä kun oli oma ajatuksensa asiasta, jota ajatusta ei yksikään ihminen olisi voinut häivyttää tai edes lieventää; niinpä hän johti puheen toiselle tolalle, ja kohta oli vanha Jaakko taas sama herttainen, hyväntahtoinen mies kuin tavallisesti.

Näin kului rattoisasti tämä päivä ja seuraavakin, jotka vanha Jaakko vaimoineen vietti veljensä pojan luona. Suurella kaipauksella erosivat vanhat ja nuoret, säilyttäen toisistaan muiston suloisen ja kauniin kuin ihana kevätpäivä.

* * * * *

Rahvaan vehkeet Affleckia vastaan raukesivat tällä kertaa. Paria vuotta myöhemmin rupesivat pielisläiset vastustamaan Affleckia. Näitä kukistaakseen ja veronmaksuun pakottaakseen oli Affleck

kreivi Nierothilta pyytännyt ja saanut sata ratsumiestä. Kun venäläiset kuulivat tämän, pelkäsivät he näiden ratsasten hyökkäävän Pielisistä rajan yli ja lähettivät rajaa suojelemaan kolmesataa rakuunaa ja satakuusikymmentä kasakkaa. Mutta kenraalimajuri Lybecker, "Ison vihan Klingspor", Nierothin seuraaja päällikkyydessä, kutsui nuo sata ratsumiestä pois. Seutu joutui täten turvattomaksi. Venäjän sotaväki tuli nyt rajan yli, yhtyi pielisläisiin, ja yhdessä nyt lähdettiin Kajaaniin, jossa oli työnä kostaa noista ryöstetyistä sarkatukoista. Maaliskuussa 1712 tapahtui paljon julmuuksia Kajaanissa, Paltamossa ja Sotkamossa. Turunkorvan talo Sotkamossa, jossa Affleck asui, rosvottiin ja poltettiin; Affleckin puoliso, seitsemän lasta ja seitsemän palvelijaa vietiin vankeuteen Venäjälle, mistä eivät koskaan palanneet. Sanotaanpa, ettei Affleck huolinut maksaa heidän vapauttamisensa lunnaita.

Simo Affleckin loppu oli surullinen. Hän ampui itsensä Pielisissä toukok. 9 p. 1724.

Arnkijl Sarkasodan aikana menetti vähäisen omaisuutensa, kaikki kirjansa ja paljon kantamia verorahoja sekä sai itsekin kärsiä suurta kiristystä ja kovuutta, pelastuen vain vähissä hengin ja aivan alastomana.

Jessenhaus tuli Sarkasodan aikana varsin mainittavaksi. Hänet lähetti kahden sotamiehen kanssa tulliveronkantaja Juho Hoffrén, Jessenhausin appi, ottamaan takavarikkoon nuo 4300 kyynärää Venäjän puolelta tuotua sarkaa, joista vero jo kerran oli maksettu. Tämä teko aiheutti koko Sarkasodan.

Sisällys.

	Siv.
I. Vanhan sepän luona.....	5
II. Rovasti.....	13
III. Ryöstö.....	23
IV. Rovasti jatkaa tointaan.....	31
V. Elsa.....	39
VI. Isä ja poika.....	46
VII. Hovilassa.....	54
VIII. Matkalla Käkisalmeen.....	60
IX. Jalomielisyyden kilpailu.....	67
X. Epäsopua yhteistoiminnassa.....	75
XI. Yöllinen taistelu.....	83
XII. Veli ja sisar.....	91
XIII. Mitä Horman Malla Sipolta vaati.....	97
XIV. Juhlapuoliset Hovilassa.....	102
XV. Simo Affleck.....	111
XVI. Sipo Nevalainen.....	118
XVII. Loppu.....	122

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NURMEKSEN KAPINA: HISTORIALLINEN
KERTOMUS ITÄ-SUOMESTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works,

by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up,

nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and

distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.